

OLOMOUC LAWYERS DAYS 2016, INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE
PALACKY UNIVERSITY IN OLOMOUC. MAY 2016

OLOMOUCKÉ PRÁVNICKÉ DNY 2016

SBORNÍK Z MEZINÁRODNÍ VĚDECKÉ KONFERENCE

BLANKA VÍTOVÁ - MICHAL ČERNÝ - PETR PODRAZIL (EDS.)

2016 IURIDICUM OLOMOUCENSE O.P.S.

Povinné informace

Tato e-kniha/e-book je sborníkem vybraných příspěvků mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny 2016, kterou ve dnech 19.-20.05.2016 pořádala Právnická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci. Obsahuje některé příspěvky z práva pracovního, práva rodinného, práva duševního vlastnictví, práva správního, práva trestního, práva civilního procesu a v neposlední řadě práva Evropské unie. Autoři příspěvků jsou uvedeni v záhlaví každé kapitoly. Další příspěvky přednesené na některých sekcích (např. sekci práva duševního vlastnictví, sekci práva obchodních korporací) jsou uspořádány v rámci samostatných elektronických knih (např. *Výzvy v právu obchodních korporací a v právu soutěžním*, nebo dále např. *Právo duševního vlastnictví - připomínky a ex post úvahy 2016*). Některé odborné výstupy rovněž ve vědeckém časopisu právnickém ***Acta Iuridica Olomucensia***, jehož archiv je dostupný na adrese acta.upol.cz

Tato elektronická kniha je šířená pod licencí Creative Commons 4.0, *Attribution-NonCommercial-NoDerivatives*. Dílo je možné opakováně používat za předpokladu uvedení jmen autorů a jen na nekomerční účely, přičemž není možné z díla ani z jeho jednotlivých částí vyhotovit odvozené dílo formou zpracování nebo jiných změn.

Olomouc, prosinec 2016

Editoři: Blanka Vítová - Michal Černý - Petr Podrazil (Eds.)

Recenze: Jakub Dohnal. Marek Juráš.

© 2016 Blanka Vítová - Michal Černý - Petr Podrazil (Eds.)

© 2016 Patrik Matyášek. © 2016 Hana Zemanová Šimonová. © 2016 Lucia Skorušová. © 2016 Lucie Váňová. © 2016 Karolína Kutnarová. © 2016 Lukáš Peško. © 2016 Michal Aláč. © 2016 Ivana Gážiová. © 2016 Katarína Ševcová. © 2016 Alexander Onufrák.

Vydalo: Iuridicum Olomoucense o.p.s.

ISBN: 978-80-87382-89-9 (ePub), 978-80-87382-90-5 (PDF)

OLOMOUC LAWYERS DAYS 2016, INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE
PALACKY UNIVERSITY IN OLOMOUC. MAY 2016

OLOMOUCKÉ PRÁVNICKÉ DNY 2016

SBORNÍK Z MEZINÁRODNÍ VĚDECKÉ KONFERENCE

BLANKA VÍTOVÁ - MICHAL ČERNÝ - PETR PODRAZIL (EDS.)

2016 IURIDICUM OLOMOUCENSE O.P.S.

MATYÁŠEK, Patrik. *Kritika nálezu
Ústavního soudu ČR sp. zn. II. ÚS 3323/14
ze dne 8. 12. 2015.*

Critics of the Constitutional Court of the Czech Republic
Finding No. II. ÚS 3323/14 of December 12, 2015.

Anotace: Nelze vyloučit, že v praxi může výrok tohoto nálezu Ústavního soudu ČR sp. zn. II. ÚS 3323/14 ze dne 8. 12. 2015 vzbuzovat klamný dojem, že když u Ústavního soudu ČR „neprošla“ určovací žaloba podle § 80 o.s.ř., poté co účastníci mohli, ale nepodali žalobu podle § 39 českého zákoníku práce, pak nezbývá než si podávat jednotlivé žaloby na plnění. Je potřeba počkat na budoucí judikaturu, aby jednou vyslovila, že po marném uplynutí žalobní lhůty podle § 39 odst. 5 českého zákoníku práce liknavý zaměstnavatel nemá naléhavý právní zájem na určení podle § 80 o.s.ř., kdežto zaměstnanec naléhavý právní zájem zpravidla má.

Klíčová slova: zneužívání řetězení pracovních smluv na dobu určitou; nevyvratitelná právní domněnka; zásada ochrany zaměstnance; *vigilantibus jura*.

Abstract: It can not be excluded that the verdict of the judgment of the Constitutional Court No. II. US 3323/14 dated 8. 12. 2015 gives rise false impression that if the Constitutional Court of the Czech Republic, opposes the possibility to file following § 80 of the Civil Procedure Code, having failed appeal pursuant to § 39 of the Czech Labour Code, and that there left serving individual actions for performance. It is necessary to wait for a future case law to express once that after the lapse of the deadline pursuant to § 39 paragraph 5 Czech Labour Code dilatory employer has no urgent legal interest in a

declaration pursuant to § 80 Code of Civil Procedure, whereas employee urgent legal interest usually does have.

Keywords: *Abuse of chaining of fixed-term contracts; irrebuttable presumption; principle of protection of employees; vigilatibus iura.*

Úvod

S ohledem na ctihodné slovenské posluchače v dnešním auditoriu musím předeslat, že česká implementace unijního požadavku na zamezení zneužívání řetězení pracovních smluv na dobu určitou⁽¹⁾ se poněkud liší od slovenské. Někteří z přítomných mají možná ve své paměti vystoupení JUDr. Šimečkové z olomoucké univerzity na trnavském fóru v r. 2006 na podobné téma.⁽²⁾ Na úvod pojednání o nadepsaném tématu se musím krátce zastavit u jednoho odlišujícího prvku, kterým je odlišný přístup k zakotvení právních prostředků vynucení ochrany obětí zneužívání pracovních poměrů na dobu určitou.

Pravidlo do jisté míry podobné pravidlu o speciální určovací žalobě po neplatném rozvázání pracovního poměru, jaké známe ze společného federálního zákoníku práce,⁽³⁾ bylo použito pouze české právní úpravě, a to v § 39 odst. 5 druhého (českého) zákoníku práce (zák. 262/2006 Sb., zákoník práce, v pl. zn.): „*Sjedná-li zaměstnavatel se zaměstnancem trvání pracovního poměru na dobu určitou v rozporu s odstavci 2 až 4, a oznámil-li zaměstnanec před uplynutím sjednané doby písemně zaměstnavateli, že trvá na tom, aby ho dále zaměstnával, platí, že se jedná o pracovní poměr na dobu neurčitou. Návrh na určení, zda byly splněny podmínky uvedené v odstavcích 2 až 4, mohou zaměstnavatel i zaměstnanec uplatnit u soudu nejpozději do 2 měsíců ode dne, kdy měl pracovní poměr skončit uplynutím sjednané doby.*“

Současný slovenský zákoník práce⁽⁴⁾ speciální určovací žalobu v souvislosti s pracovními poměry na dobu určitou neupravuje, a upravuje ji pouze v souvislosti s neplatným rozvázáním pracovního poměru – tedy právě jen tak, jak činil zmíněný federální zákoník práce a jak činí i český zákoník práce.⁽⁵⁾ Slovenský zákoník práce dokonce ani nevyžaduje, aby zaměstnanec, s nímž zaměstnavatel v rozporu se zákonem opakovaně uzavíral nebo prodlužoval pracovní poměr na dobu určitou, musel projevit jakoukoli aktivitu, tj. aby tak, jako vyžaduje český zákoník práce, oznámil před

uplynutím sjednané doby písemně zaměstnavateli, že trvá na tom, aby ho dále zaměstnával. Slovenské právo poskytuje ochranu zaměstnanci tím, že nevyvratitelná právní domněnka, že pracovní poměr byl uzavřen na dobu neurčitou, nastoupí pouhým faktem, že došlo k opakovanému uzavření či prodloužení pracovního poměru v rozporu se zákonem a v případě sporu o to, zda se tak skutečně stalo, rozhoduje soud na základě obecné určovací žaloby podle § 80 o.s.p.[\(6\)](#)

Z pohledu zaměstnance český zákoník práce upravuje nástup nevyvratitelné domněnky o něco přísněji než ve slovenském právu, když vyžaduje, aby zaměstnanec, chce-li pro sebe zajistit stabilitu pracovního poměru, jaká mu plyne z toho, že je sjednán na dobu neurčitou, včas učinil písemné oznámení. Na druhé straně, jak si ještě ukážeme, český zákoník práce po zaměstnavateli žádá bdělost, aby se bral za svá práva, jinak nastoupí pro něj negativní důsledky jeho pasivity v podobě transformace pracovního poměru na dobu neurčitou.

Český zákoník práce upravil povinnost podat speciální určovací žalobu na určení, zda byly splněny podmínky uvedené v odstavcích 2 až 4 paragrafu 39 zákoníku práce, pro sjednání pracovního poměru na dobu určitou slovy „*(n)ávrh na určení (...) mohou zaměstnavatel i zaměstnanec uplatnit u soudu nejpozději do (...)*“. Z této dikce donedávna soudní praxe[\(7\)](#) dovozovala, že tuto žalobu musí podat ten, kdo se bere za svá práva. Nutno poznamenat, že k takovému mechanickému závěru, byť pro slabší stranu neadekvátně přísnému, „sváděl“ soudy sám zákonodárce použitím slov „zaměstnavatel i zaměstnanec“ bez jasného vysvětlení.

Kritika nálezu Ústavního soudu

Úlohy podat vysvětlení se chopil Ústavní soud ČR za užití ústavněkonformního výkladu v souladu s pracovněprávní zásadou ochrany zaměstnance jako slabší strany. V nálezu uvedeném v nadpisu dovodil (bod 17), že „*by nebylo v souladu se zásadami chránícími zaměstnance (když tyto našly nově i explicitní vyjádření v § 1a zákoniku práce, ve znění zákona č. 303/2013 Sb.), musel-li by zaměstnanec, jsa přesvědčen o nesprávnosti postupu zaměstnavatele, kromě písemného oznámení zaměstnavateli iniciovat svým návrhem ještě soudní řízení umožňující mu dosažení účinků domněnky, kdežto zaměstnavatel by mohl zůstat po celou dobu pasivní. (...) V této souvislosti rovněž nelze přehlížet, že vyžadovala-li by aktivizace nevyvratitelné domněnky soudní řízení, pak je otázka, jaký smysl by vlastně písemné oznámení zaměstnance adresované zaměstnavateli mělo. Nejvyšší soud totiž v rozsudku sp. zn. 21 Cdo 4532/2009 z jím stanovené nutnosti podat žalobu podle § 39 odst. 5 zákoniku práce nečiní výjimku ani v situaci, kdyby zaměstnavatel požadavek zaměstnance na základě zaměstnancova oznámení uznal.“*

Na základě všech těchto premis lze podle Ústavního soudu dovodit (tamtéž, bod 18), že: „*oznámí-li zaměstnanec zaměstnavateli v souladu s podmínkami § 39 zákoniku práce, že trvá na tom, aby ho zaměstnavatel dále zaměstnával, a není-li ani zaměstnancem ani zaměstnavatelem podána speciální žaloba ve zmíněné dvouměsíční lhůtě, pak nelze uzavřít jinak, než že se v konkrétním případě jedná o pracovní poměr na dobu neurčitou. Pro právě projednávaný případ to znamená, že neinicioval-li ani zaměstnanec ani zaměstnavatel řízení o určení (ne)splnění podmínek pro uzavření pracovního poměru na dobu určitou – když podání stěžovatelovy žaloby podle ustanovení § 80 písm. c) o. s. ř. je v tomto ohledu irrelevantní – pak se pracovní poměr změnil tak, jak předpokládá § 39 odst. 5 zákoniku práce.“*

Právní věta předmětného nálezu, jak ji Ústavní soud zveřejnil na své webové stránce,⁽⁸⁾ zní: „*Návrh podle § 39 odst. 5 zákoniku práce nelze zaměňovat s*

*určovací žalobou podle § 80 písm. c) občanského soudního řádu. Je tomu tak proto, že žaloba na určení podle zákoníku práce je ve vztahu *speciality* k určovací žalobě podle § 80 písm. c) občanského soudního řádu, a rovněž proto, aby po uplynutí uvedené dvouměsíční lhůty (při splnění zákonem stanovených podmínek) mohla nastoupit domněnka o sjednání pracovního poměru na dobu neurčitou. Nebylo by totiž v souladu s ochranou zaměstnance, musel-li by - jsa přesvědčen o nesprávnosti postupu zaměstnavatele - kromě písemného oznámení zaměstnavateli iniciovat svým návrhem ještě soudní řízení, kdežto zaměstnavatel by mohl zůstat po celou dobu pasivní. Oznámi-li proto zaměstnanec zaměstnavateli v souladu s podmínkami obsaženými v § 39 zákoníku práce, že trvá na tom, aby ho dále zaměstnával, a není-li zaměstnavatelem [\(9\)](#) podána speciální žaloba ve zmíněné dvouměsíční lhůtě, pak se jedná o pracovní poměr na dobu neurčitou.“*

Naskýtá se otázka, proč by zaměstnanec návrh podával, kdyby fikci sjednání pracovního poměru na dobu neurčitou založilo již jeho jednostranné právní jednání – oznámení zaměstnavateli. Vzhledem k tomu, že toto jednání učinit musí, jelikož bez něj nemůže ani při podání návrhu domněnka nastat, jeví se podání návrhu (pokud by nešlo o podmínu uplatnění nevyvratitelné právní domněnky) nadbytečné. Zaměstnanec snad může mít zájem na právní jistotě, zda podmínky pro sjednání pracovního poměru na dobu určitou nebyly splněny, ačkoli spíše než o legitimní zájem na právní jistotě by se v případě jeho podání speciální určovací žaloby jednalo o projev jeho neznalosti (vyloučíme-li případy, kdy ještě postupoval podle dřívější, nyní již překonané judikatury). Dostatečné právní jistoty totiž zaměstnanec nabývá, uváží-li, že k tomu, aby nastoupily právní účinky řečené nevyvratitelné domněnky a jeho pracovní poměr se transformoval na dobu neurčitou, paradoxně vůbec nezáleží na tom, zda ve skutečnosti byly či nebyly splněny podmínky odstavce 2 až 4 paragrafu 39 českého zákoníku práce, ale záleží na tom, že rádně a včas zaměstnanec zaměstnavateli sdělil své přání být zaměstnáván i po datu exspirace poslední pracovní smlouvy a že zaměstnavatel v prekluzivní žalobní lhůtě budě speciální určovací žalobu vůbec nepodal, a v případě, kdy ji podal, že soud jeho žalobě nevyhověl.

Ústavní soud ČR v odůvodnění předmětného nálezu správně definoval, kdo z účastníků prac. poměru má podávat onu speciální žalobu podle § 39 českého zákoníku práce, nepovažuje však za nejlepší řešení, že svým výrokem zamítl ústavní stížnost, když shledal, že když v posuzované věci nebyla nikým podána žaloba podle § 39 českého zákoníku práce a zaměstnanec včas projevil vůli být dále zaměstnáván, nebylo mu možno žalovat na určení, že pracovní poměr trvá podle § 80 o.s.ř. Nyní vysvětlím, proč by podle mne bývalo rozumnější ústavní stížnosti vyhovět, byť konsekvence pro stěžovatele by byly víceméně stejné jako v případě zamítnutí ústavní stížnosti s favorizujícím odůvodněním.

Je konstantně judikován názor, že určení podle § 80 o.s.ř., zda tady právo či právní vztah je či není, je namísto mj. tam, kde je zapotřebí postavit najisto, zda mají účastníci vůči sobě navzájem nějaká práva a povinnosti, zejm. tam, kde se účastníci o to přou. Naléhavý právní zájem naopak není dán tehdy, kdy lze žalovat žalobou na plnění a soud si v takovém řízení vyřeší tuto právní otázku jako otázku předběžnou.

V posuzovaném případě si zaměstnanec stále ještě může podat žalobu na náhradu mzdy a na náhradu škody, jenže přirozeně jen na dosud splatné nároky, a nikoliv do budoucna. Navíc touto žalobou je pokryta jen určitá (byť významná) výšeč sporných práv a povinností, které v celku představují veškerá zákonná a smluvní práva a povinnosti účastníků pracovního poměru. Nepochybně jí není vůbec pokryta otázka práv a povinností na úseku odpovědnosti za škodu na zdraví apod., bezpečnosti práce, pracovní doby, změn a skončení pracovního poměru, otázka sociálního a zdravotního pojištění atd. atd. Domnívám se tedy, že naléhavý právní zájem na určení podle § 80 o.s.ř., že pracovní poměr trvá i po datu XY zde pravděpodobně byl i za situace, se kterou měl Ústavní soud ČR co do činění v posuzované kauze, a že tedy výrok jeho rozhodnutí nebyl správný, když zamítnutím ústavní stížnosti vlastně zavrhl podání určovací žaloby podle § 80 o.s.ř.

Ústavní soud ČR zřejmě považoval za klíčový výklad § 39 odst. 5 zákoníku práce a při tom dospěl k závěru, že by bylo velmi nespravedlivé, aby zaměstnanec kromě oznámení svého zájmu na dalším trvání pracovního poměru musel ještě nezbytně podávat v prekluzivní lhůtě danou zvláštní žalobu, zatímco zaměstnavatel může být v tomto směru nečinný. Proto podstata jeho právního názoru spočívá především v tom, že žalobu musí podat zaměstnavatel, má-li za to, že k rozporu s odst. 2 až 4 cit. ustanovení nedošlo. Jinak řečeno, oznámením zaměstnance podle § 39 odst. 5 českého zákoníku práce dochází k nastoupení nevyvratitelné domněnky změny pracovního poměru na dobu neurčitou s tím, že nastoupení této domněnky lze zvrátit v důsledku rozhodnutí soudu o žalobě, podané v předmětné prekluzivní lhůtě, a tuto žalobu by za dané situace měl podat zaměstnavatel.

Jiný problém je vazba speciální žaloby dle § 39 odst. 5 českého zákoníku práce a obecné určovací žaloby dle § 80 o.s.ř. Zde byly úvahy Ústavního soudu ČR zřejmě vedeny zejména tím, aby nevznikala právní nejistota a obcházení § 39 odst. 5 českého zákoníku práce zejména prekluzivní lhůty, v tomto ustanovení zakotvené. Jinak řečeno, aby třeba nedbalý zaměstnavatel nepromeškal tuto prekluzivní lhůtu, a přesto následně nebyl úspěšný s obecnou určovací žalobou.

Ústavní soud ČR podle mého názoru ale neměl tento obecný žalobní typ zcela vyloučit, a odkázat účastníky na možnost podat žalobu na plnění, ale měl případný problém obcházení speciální žaloby řešit v rámci posuzování „naléhavého právního zájmu“ dle § 80 o.s.ř., kdy např. v budoucnu bude dovozeno, že takovýto zájem nemůže být dán u liknavého zaměstnavatele, nicméně lze ho lze spatřovat u zaměstnance, pokud se nakonec ukáže (třeba až po uplynutí prekluzivní lhůty, a proto tuto speciální žalobu nepodal), že zaměstnavatel danou nevyvratitelnou domněnku prostě nerespektuje a bylo by v konkrétním případě neúčelné a neefektivní žalovat na každé plnění zvlášť.

S ohledem na výše uvedené nevidím rozpor mezi výrokem řečeného nálezu a jeho odůvodněním. Ústavní soud ČR se snažil totiž být konzistentní a

zdůraznit, že stěžovatel vůbec obecnou určovací žalobu nemusel a vlastně ani neměl podávat a vnímal to tak, že zamítnutí vyznívá pro něj ještě výrazněji. Nicméně po těchto úvahách si lze představit, že výrok mohl být i vyhovující s tím, že by Ústavní soud ČR zdůraznil zmíněný aspekt právní jistoty.

V každém případě se domnívám, že tato problematika není definitivně vyřešena. Podstatné v nálezu je skutečně především to, že zaměstnanec v dané situaci vůbec nemusí jít k soudu. Konkrétní otázky ohledně obecné určovací žaloby však budou muset být zodpovězeny až budoucí judikaturou.

Nemůžeme vyloučit, že v praxi může výrok tohoto judikátu vzbuzovat klamný dojem, že když u Ústavního soudu ČR „neprošla“ určovací žaloba podle § 80 o.s.ř., poté co účastníci mohli, ale nepodali žalobu podle § 39 českého zákoníku práce, pak nezbývá než si podávat jednotlivé žaloby na plnění. A když uvážíme, že náklady účastníků na žaloby na plnění bývají nesrovnatelně vyšší než na určovací žalobu, že jejich četnost bývá řádově větší a tím mohou přispět k přetíženosti soudní soustavy, pak by to byl skutečně politováníhodný omyl. Zdá se, že výrok předmětného nálezu Ústavního soudu ČR může odrazovat zaměstnance od podávání obecných určovacích žalob podle § 80 o.s.ř., neboť ani v odůvodnění předmětného nálezu nelze nalézt argumenty pro to, aby je podávali, ačkoli bylo snadné takové argumenty uvést.

Závěr

Za dané situace nezbývá, než počkat na budoucí judikaturu, aby jednou vyslovila, že po marném uplynutí žalobní lhůty podle § 39 odst. 5 českého zákoníku práce liknavý zaměstnavatel nemá naléhavý právní zájem na určení podle § 80 o.s.ř., kdežto zaměstnanec naléhavý právní zájem zpravidla má.

JUDr. Bc. Patrik Matyášek, Ph.D., advokát v Brně. Kontakt na autora:
www.matyasek.eu

Poznámkový aparát

1. Ustanovení 5 rámcové dohody o pracovních poměrech na dobu určitou, uzavřené dne 18. března 1999, která je přílohou směrnice Rady 1999/70/ES ze dne 28. června 1999 o rámcové dohodě o pracovních poměrech na dobu určitou uzavřené mezi organizacemi UNICE, CEEP a EKOS.
2. ŠIMEČKOVÁ, Eva. *Pracovní poměr na dobu určitou. Liberalizácia pracovného práva - možnosti a obmezenia: zborník z vedeckého sympózia*. Trnava: Trnavská univerzita. 11. 12. 2006, s. 87-91.
3. § 64 zák. 65/1965 Sb., zákoník práce, v pl. zn.: „*Neplatnosť rozvádzania pracovného pomera výpovedí, okamžitým zrušením, zrušením ve zkušební době nebo dohodou může jak zaměstnavatel, tak i zaměstnanec uplatniť u soudu nejpozději ve lhůtě dvou měsíců ode dne, kdy měl pracovní poměr skončiť tímto rozvádzáním.*“
4. § 48 zák. č. 311/2001 Z. z., zákoník práce, v pl. zn.
5. § 72 zák. 262/2006 Sb., zákoník práce, v pl. zn.: „*Neplatnosť rozvádzania pracovného pomera výpovedí, okamžitým zrušením, zrušením ve zkušební době nebo dohodou může jak zaměstnavatel, tak i zaměstnanec uplatniť u soudu nejpozději ve lhůtě 2 měsíců ode dne, kdy měl pracovní poměr skončiť tímto rozvádzáním.*“
6. Resp. od 1. 7. 2016 podle § 137 ost. 3 zák. č. 160/2015 Z.z., Civilný sporový poriadok.
7. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 10. 2010, sp. zn. 21 Cdo 4532/2009 dovodil, že „[i] když zaměstnanec oznámil zaměstnavateli ještě před uplynutím sjednané doby trvání pracovního poměru, že trvá na tom, aby ho dále zaměstnával, skonč[i] pracovní poměr účastníků uplynutím sjednané doby vždy, nebylo-li pravomocným rozhodnutím soudu určeno, že nebyly splněny podmínky pro sjednání doby

trvání pracovního poměru na dobu určitou (...) (vydaným na základě žaloby zaměstnance), popř. nebyla-li zamítnuta žaloba zaměstnavatele požadující určení, že takové podmínky byly splněny.“

8. <http://www.usoud.cz/aktualne/k-domnence-o-sjednani-pracovniho-pomere-na-dobu-neurcitou-podle-39-zakoniku-prace/> Čteno 18. 5. 2016
9. Za pozornost zajisté stojí, že v ASPI je do dnešního dne (19. 5. 2016) zveřejněna chybná verze, obsahující navíc slova „nebo zaměstnavatelem“, tj. „... a není-li zaměstnavatelem nebo zaměstnancem podána ...“

Použité zdroje

Odborné příspěvky

- ŠIMEČKOVÁ, Eva. *Pracovní poměr na dobu určitou. Liberalizácia pracovného práva - možnosti a obmezenia : zborník z vedeckého sympózia.* Trnava: Trnavská univerzita. 11. 12. 2006. ISBN 978-80-224-0958-2, s. 87-91

Právní předpisy

- Rámcová dohoda o pracovních poměrech na dobu určitou, uzavřená dne 18. března 1999, která je přílohou směrnice Rady 1999/70/ES ze dne 28. června 1999 o rámcové dohodě o pracovních poměrech na dobu určitou uzavřené mezi organizacemi UNICE, CEEP a EKOS
- zák. 65/1965 Sb., zákoník práce, v pl. zn.
- zák. č. 311/2001 Z. z., zákoník práce, v pl. zn.
- zák. 262/2006 Sb., zákoník práce, v pl. zn.
- zák. č. 160/2015 Z.z., Civilný sporový poriadok

Nálezy Ústavního soudu a rozhodnutí obecných soudů

- Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. II. ÚS 3323/14 ze dne 8. 12. 2015
- Právní věta dostupná na
<http://www.usoud.cz/aktualne/k-domnence-o-sjednani-pracovniho-pomeru-na-dobu-neurcitou-podle-39-zakoniku-prace/> čteno 18. 5. 2016
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 10. 2010, sp. zn. 21 Cdo 4532/2009

ZEMANOVÁ ŠIMONOVÁ, Hana.

Osobní spis z pohledu zaměstnance a zaměstnavatele.

The Personal File From the Perspective of the Employee and the Employer.

Anotace: Osobní spis je výslovně upraven v jediném ustanovení Zákoníku práce, a to v § 312, dle něhož je zaměstnavatel oprávněn vést osobní spis, který může obsahovat jen písemnosti nezbytné pro výkon práce v základním pracovněprávním vztahu. Konkrétní výčet listin a informací, které mohou být součástí osobního spisu, však v tomto ustanovení nenalezneme a je třeba k nim dospět studiem dalších ustanovení Zákoníku práce a jiných právních předpisů. Problematicka osobního spisu úzce souvisí s ochranou osobních údajů, neboť obsahem osobního spisu jsou, jak vyplývá z jeho názvu, především osobní údaje zaměstnance. Touto skutečností je dán rovněž základní rámec práv a povinností jak zaměstnance, tak zaměstnavatele. Zejména zaměstnavatel jakožto správce údajů musí dodržovat přísné zákonné podmínky zpracování, shromažďování a uchovávání osobních údajů. Z uvedeného důvodu se příspěvek zabývá nejen právní úpravou obsaženou v Zákoníku práce, ale právní úpravou na ochranu osobních údajů, popř. dalšími právními předpisy. Současně jsou v příspěvku uvedeny odkazy na konkrétní rozhodnutí Úřadu pro ochranu osobních údajů, který se v rámci své dozorové činnosti touto problematikou v minulosti opakováně zabýval.

Klíčová slova: Pracovní právo; Osobní údaje; Ochrana osobních údajů; Osobní spis; Úřad pro ochranu osobních údajů.

Abstract: The personnel file is expressly regulated by a sole provision of the Labour Code, the § 312, according to which the employer is entitled to keep a personnel file. The personnel file

can contain in accordance to this provision only documents that are necessary for the performance of work in the basic employment relationship. A particular list of documents and information that may contain the personnel file, in the Labour Code not exists. The issue of personnel file is closely connected with the personal data protection, because the personnel file, as its name implies, contents especially personal data of the employee. This fact gives also the basic framework of rights and obligations for employee and employer. The employer is obliged as a data controller to keep strict legal requirements for processing, collection and storage of personal data. Especially for that reason, this contribution deals not only with the rules, which are contained in the Labour Code, but with legislation to the personal data protection, and with other legislation. In this contribution you can find, also, several decisions of the Office for Personal Data Protection.

Keywords: *Labour Law; Personal Data; Personal Data Protection; Personnel File; The Office for Personal Data Protection.*

Úvod

Osobní spis zaměstnance, jeho obsah, náležitosti, podmínky jeho vedení a práva a povinnosti dotčených subjektů, tj. jak zaměstnavatele, tak zaměstnance, úzce souvisí s ochranou osobních údajů, která se velmi rychle vyvíjí a mění, a to zejména v souvislosti s rozvojem novým technologií. Osobní spis jako takový je upraven v jediném ustanovení Zákoníku práce, a to v § 312, který stanoví, že zaměstnavatel je oprávněn vést osobní spis zaměstnance, přičemž k obsahu osobního spisu pouze obecně říká, že smí obsahovat jen písemnosti, které jsou nezbytné pro výkon práce v základním pracovněprávním vztahu. Odpověď na otázku, jaké konkrétní listiny a informace může osobní spis obsahovat, je pak třeba hledat nejen v ostatních ustanoveních Zákoníku práce, ale také v Zákoně o ochraně osobních údajů a dalších právních předpisech, jak uvedeno níže.

Cílem tohoto příspěvku je sumarizovat právní úpravu, která souvisí s právním institutem osobního spisu, a to jak z pohledu zaměstnavatele, který je osobou oprávněnou tento spis vést, tak rovněž z pohledu zaměstnance, jehož osobní údaje jsou v takovém spisu obsaženy. V rámci příspěvku se budu zabývat dokumenty, které by měly být součástí osobního spisu nebo které tam být zařazeny mohou, a to v závislosti na konkrétní situaci. Současně se budu zabývat listinami a údaji, které by naopak v osobním spisu v žádném případě být neměly. V rámci příspěvku rovněž upozorním na některá zajímavá rozhodnutí Úřadu pro ochranu osobních údajů, který se jakožto dozorový orgán na poli ochrany osobních údajů problematikou osobního spisu opakováně zabýval.

K právní úpravě související s osobním spisem zaměstnance - Zákoník práce

Samozřejmě v rámci pracovněprávních vztahů je stěžejní právní úprava obsažená v zákoně č. 262/2006 Sb., Zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „Zákoník práce“), přičemž osobnímu spisu se věnuje výslovně pouze jediné ustanovení, a to § 312, který ve svém odst. 1 stanoví, že „zaměstnavatel je oprávněn vést osobní spis zaměstnance. Osobní spis smí obsahovat jen písemnosti, které jsou nezbytné pro výkon práce v základním pracovněprávním vztahu uvedeném v § 3.“(1)

S problematikou osobního spisu však úzce souvisí několik dalších ustanovení Zákoníku práce, a to např. ustanovení § 30 odst. 2, dle něhož smí zaměstnavatel vyžadovat v souvislosti s jednáním před vznikem pracovního poměru od fyzické osoby, která se u něj uchází o práci, nebo od jiných osob, jen údaje, které bezprostředně souvisejí s uzavřením pracovní smlouvy.

Dle ustanovení § 316 odst. 4 Zákoníku práce nesmí zaměstnavatel od zaměstnance ani prostřednictvím třetích osob vyžadovat či získávat informace, které bezprostředně nesouvisejí s výkonem práce a se základním pracovněprávním vztahem, zejména pak nesmí vyžadovat informace o těhotenství, rodinných a majetkových poměrech, sexuální orientaci, původu, členství v odborové organizaci, členství v politických stranách nebo hnutích, příslušnosti k církvi nebo náboženské společnosti, trestněprávní bezúhonnosti. Jestliže je pro to dán věcný důvod spočívající v povaze práce, která má být vykonávána a je-li tento požadavek přiměřený, příp. pokud tak stanoví Zákoník práce nebo jiný právní předpis, je možné po zaměstnanci vyžadovat i výše uvedené informace, a to s výjimkou informace o sexuální orientaci, původu, členství v odborové organizaci, členství v politických stranách nebo

hnutích, příslušnosti k církvi nebo náboženské společnosti, jejichž vyžadování nebo zjišťování je vyloučeno za všech okolností.

S problematikou ochrany osobních údajů v pracovněprávních vztazích úzce souvisejí rovněž ustanovení § 313 - § 315 Zákoníku práce, která se týkají podmínek pro vyhotovení a obsahových náležitostí potvrzení o zaměstnání a pracovního posudku.

- Zákon o ochraně osobních údajů

Jak vyplývá ze samotného označení „osobní spis“, celá problematika úzce souvisí s ochranou osobních údajů. V České republice sice není právo na ochranu osobních údajů explicitně uvedeno jako jedno ze základních lidských práv zakotvených v Listině základních práv a svobod, ale považuje se za samozřejmou součást práva na soukromí upraveného v jejím ustanovení článku 7 odst. 1. Základním právním předpisem regulujícím ochranu osobních údajů, který současně zapracovává evropskou legislativu do českého právního řádu, je zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „ZOOÚ“). Cílem ZOOÚ je naplnění práva na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromí, přičemž za tímto účelem stanoví práva a povinnosti při zpracování osobních údajů jakož i podmínky, za kterých se uskutečňuje předání osobních údajů do zahraničí.

Pokud se jedná o vztah mezi ZOOÚ na straně jedné a Zákoníkem práce na straně druhé, pak jde o vztah obecného právního předpisu a speciálního, a tedy, pokud je v Zákoníku práce obsažena odchylná právní úprava oproti ZOOÚ, použije se tato úprava namísto té obecné, a to dle zásady lex speciali derogat legi generali.

- Právo EU

Pokud se jedná o právo EU, pak základním sekundárním předpisem je v dané oblasti stále ještě směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 95/46/ES ze dne 24.10.1995, o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů (dále jen „Směrnice“), která je založena jednak na ochraně základních práv a svobod fyzických osob, zejména jejich soukromí, v souvislosti se zpracováním osobních údajů, a dále na volném pohybu osobních údajů mezi členskými státy.

Již v lednu roku 2012 publikovala Komise návrh reformy právní úpravy ochrany osobních údajů na poli EU, ovšem společné dohody na poli orgánů EU bylo dosaženo až dne 15.12.2015, přičemž Evropský parlament na svém plenárním zasedání konaném dne 14.4.2016 schválil celou reformu ochrany osobních údajů a dne 4.5.2016 bylo v Úředním věstníku Evropské unie vyhlášeno zejména Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/679 ze dne 27.4.2016 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů a o zrušení směrnice 95/46/ES⁽²⁾ (obecné nařízení o ochraně osobních údajů) (dále jen „Nové nařízení“).⁽³⁾ Dvacátým dnem ode dne vyhlášení v Úředním věstníku Evropské unie nabývá Nové nařízení platnosti, přičemž účinnosti nabude dva roky po vstupu v platnost.

S ohledem na aktuálnost věci se bude tento příspěvek zabývat doposud platnou a účinnou právní úpravou obsaženou v ZOOÚ, přičemž podrobný rozbor Nového nařízení a jeho případný vliv na problematiku osobního spisu zaměstnanců bude jistě předmětem některého z budoucích příspěvků.

V tento okamžik je vhodné také podotknout, že v článku 88 Nového nařízení je členským státům dána možnost, aby právním předpisem stanovily „konkrétnější pravidla k zajištění ochrany práv a svobod ve vztahu ke zpracování osobních údajů zaměstnanců v souvislosti se zaměstnáním, zejména za účelem náboru, plnění pracovní smlouvy včetně plnění povinností stanovených zákonem nebo kolektivními smlouvami, řízení, plánování a organizace práce, za účelem zajištění rovnosti a rozmanitosti na pracovišti, zdraví a bezpečnosti na pracovišti, ochrany majetku zaměstnavatele nebo majetku zákazníka, dále za účelem individuálního a kolektivního výkonu a požívání práv a výhod spojených se zaměstnáním a za účelem ukončení zaměstnaneckého poměru.“⁽⁴⁾ Tato pravidla, stanovená členskými státy, však musí zahrnovat zvláštní a vhodná opatření zajišťující ochranu lidské důstojnosti, oprávněných zájmů a základních práv subjektů údajů, především pokud jde o transparentnost zpracování, předávání osobních údajů v rámci skupiny podniků nebo uskupení podniků vykonávajících společnou hospodářskou činnost a systémy monitorování na pracovišti. Každý členský stát je povinen oznámit Komisi do 25. května 2018 právní ustanovení, která přijme podle odstavce 1, a bez zbytečného odkladu jakékoli následné změny týkající se téhoto ustanovení.

Z výše uvedeného je zřejmé, že i nadále bude Zákoník práce a další právní předpisy speciálními předpisy k Novému nařízení, a mohou tak stanovit konkrétnější a speciální pravidla pro zpracování osobních údajů (nejen) v této pracovněprávní oblasti, ovšem za dodržení limitů a zásad stanovených Novým nařízením.

- Občanský zákoník

Na nakládání s osobními údaji se samozřejmě vztahují rovněž obecná ustanovení zákona č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník (dále jen „Občanský zákoník“), přičemž jednou ze zásad, na nichž dle ustanovení § 3 odst. 2 Občanského zákoníku spočívá soukromé právo, je právo na ochranu života a zdraví, jakož i svobody, cti, důstojnosti a soukromí. Ustanovení, která se dotýkají problematiky osobních údajů, jsou např. § 19, jenž se zabývá přirozenými právy člověka, § 77 a § 78 týkající se jména člověka a jeho ochrany a dále § 81 a násl., kde jako zakotvena osobnost člověka a její ochrana, včetně problematiky ochrany soukromí. Občanský zákoník je ve vztahu k ZOOÚ naopak obecným právním předpisem, a tedy pokud je v ZOOÚ obsažena speciální právní úprava, použije se samozřejmě tato.

Zaměstnavatel jako správce údajů

Jak před vznikem základního pracovněprávního vztahu (nejčastěji pracovního poměru), tak v průběhu trvání a rovněž po jeho skončení dochází ke zpracování osobních údajů budoucích, stávajících a bývalých zaměstnanců. Samotným zpracováním osobních údajů se dle ustanovení § 4 písm. e) ZOOÚ „jakákoliv operace nebo soustava operací, které správce nebo zpracovatel systematicky provádějí s osobními údaji, a to automatizovaně nebo jinými prostředky. Zpracováním osobních údajů se rozumí zejména shromažďování, ukládání na nosiče informací, zpřístupňování, úprava nebo pozměňování, vyhledávání, používání, předávání, šíření, zveřejňování, uchovávání, výměna, třídění nebo kombinování, blokování a likvidace.“

Zaměstnavatel je nepochybně správcem údajů ve smyslu ustanovení § 4 písm. j) ZOOÚ, neboť tímto se rozumí každý subjekt, který určuje účel a prostředky zpracování osobních údajů,⁽⁵⁾ provádí zpracování a odpovídá za něj. Jednou se základních povinností správce je zpracovávat údaje pouze v situacích a za podmínek, které jsou zákonem stanoveny. Tituly pro zpracování osobních údajů jsou stanoveny v ustanovení § 5 odst. 2 ZOOÚ, a pokud jde o citlivé údaje,⁽⁶⁾ pak v ustanovení § 9 ZOOÚ. Samostatný titul pro zpracování osobních údajů za účelem zasílání nabídek obchodu nebo služeb je upraven v ustanovení § 5 odst. 5 ZOOÚ.

Souhlas zaměstnance se zpracováním údajů

Ačkoliv je souhlas subjektu údajů uveden na prvním místě, a to jak v případě osobních údajů, tak citlivých údajů, jsou všechny tituly ke zpracování údajů rovnocenné a postačí, pokud je naplněn kterýkoliv z uvedených titulů.⁽⁷⁾ V praxi je časté, že souhlas subjektu údajů není třeba, neboť je naplněn jiný ze zákonem stanovených titulů pro zpracování údajů, a to zejména zpracování nezbytné pro dodržení právní povinnosti správce. Souhlas je tedy chápán jako titul k takovému zpracování osobních údajů, které není nezbytné, resp. které není předepsáno právním předpisem.

Pokud se jedná o právní povahu souhlasu subjektu údajů, jde o jednostranné právní jednání, které lze kdykoliv po jeho udělení odvolat. V praxi byly řešeny případy, kdy správci velmi často – za účelem ochrany jejich právního postavení - požadují po subjektech souhlas se zpracováním osobních údajů, a to i v případech, kdy je správce oprávněn, resp. povinen zpracovávat osobní údaje bez souhlasu subjektů, např. pro dodržení svých zákonných povinností.

Dle Úřadu pro ochranu osobních údajů je takový postup třeba posoudit jako (i) nadbytečný, neboť správce v této případě je správce povinen předmětné údaje zpracovávat, a to nezávisle na souhlasu či nesouhlasu subjektu údajů, ale současně jako (ii) vysloveně nesprávný a klamavý. Poučení o souhlasu se zpracováním údajů totiž v subjektu vyvolává pocit, že zpracování údajů probíhá na základě jeho vůle a tedy, že udělený souhlas může v budoucnu odvolat. Za situace, kdy správce zpracovává údaje k plnění svých právních povinností, je zcela irelevantní, zda k tomu subjekt údajů poskytl souhlas či nikoliv. Pokud správce nesprávně odkazuje, popř. požaduje souhlas subjektu údajů, pak porušuje svoji informační povinnost dle ustanovení § 11 odst. 2 ZOOÚ, čímž je naplněna skutková podstata přestupku

dle § 44 odst. 2 písm. f) ZOOÚ⁽⁸⁾ a správního deliktu dle § 45 odst. 1 písm. f)⁽⁹⁾ ZOOÚ.⁽¹⁰⁾

Pokud se jedná o zaměstnavatele, pak tito zpracovávají osobní údaje svých zaměstnanců zejména pro vedení personální a mzdové agendy, tedy pro dodržení svých povinností stanovených zvláštními právními předpisy ve smyslu ustanovení § 5 odst. 2 písm. a) ZOOÚ. Těmito právními předpisy jsou např. Zákoník práce; zákon č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů; zákon č. 187/2006, o nemocenském pojištění; zákon č. 155/1995, o důchodovém pojištění; zákon č. 48/1997, o veřejném zdravotním pojištění, atd. K tomuto zpracování osobních údajů tedy zaměstnavatel nepotřebuje souhlas zaměstnanců.⁽¹¹⁾

Není výjimkou, že pracovní smlouvy obsahují ustanovení o tom, že zaměstnanec poskytuje zaměstnavateli souhlas se zpracováním svých osobních údajů. Tato ustanovení začala být do pracovních smluv vkládána z obavy z vysokých sankcí z důvodu porušení ZOOÚ a zaměstnavatelé tak vycházeli z předsvedčení, že pokud mají k dispozici souhlas zaměstnanců se zpracováním osobních údajů, pak je vše zcela v souladu s ZOOÚ.

Jak vyplývá z výše uvedeného stanoviska Úřadu pro ochranu osobních údajů z roku 2014, věc se má spíše naopak, a proto by v pracovních smlouvách nemělo být obsaženo, že zaměstnanec souhlasí se zpracováním svých osobních údajů za účelem vedení mzdové a personální agendy, protože v takovém případě dochází ke zpracování údajů bez souhlasu zaměstnanců. O tom je však třeba zaměstnance náležitě informovat.⁽¹²⁾

Osobně považuji shora citované stanovisko č. 3/2004 Úřadu pro ochranu osobních údajů za příliš přísné a formalistické, přičemž je třeba se kriticky ptát, nakolik je skutečně pro zaměstnance matoucí, pokud má prostřednictvím ujednání obsaženého v pracovní smlouvě vyjádřit souhlas se zpracováním svých osobních údajů pro účely vedení mzdové a personální agendy. Mám za to, že ačkoliv je skutečně často souhlas zaměstnanců se zpracováním jejich osobních údajů vyžadován nadbytečně, nelze v takovém

postupu zaměstnavatelů spatřovat společensky nebezpečné jednání, které by bylo důvodné postihovat ukládáním vysokých správních pokut.

Oznamovací povinnost zaměstnavatele jako správce?

Dle ustanovení § 16 odst. 1 ZOOÚ je ten, kdo hodlá zpracovávat osobní údaje, povinen tuto skutečnost písemně oznámit Úřadu pro ochranu osobních údajů, a to před zpracováním osobních údajů.[\(13\)](#) Současně však platí, že oznamovací povinnost se dle ustanovení § 18 odst. 1 ZOOÚ nevztahuje mj. na případy takového zpracování osobních údajů, které správci ukládá zvláštní zákon nebo je takových osobních údajů třeba k uplatnění práv a povinností vyplývajících ze zvláštního zákona.

Úřad pro ochranu osobních údajů ve svém Stanovisku č. 6/2012[\(14\)](#) potvrdil, že v případě, kdy zaměstnavatel zpracovává osobní údaje svých zaměstnanců za účelem vedení mzdové a personální agendy, a tedy pro dodržení svých povinností stanovených zvláštními právními předpisy, pak není povinen plnit oznamovací povinnost ve smyslu ustanovení § 16 ZOOÚ. V případě, že by zaměstnavatel zpracovával osobní údaje svých zaměstnanců i pro jiné účely, pak by předmětnou oznamovací povinnost samozřejmě byl povinen splnit.

Zpracování osobních údajů před vznikem základního pracovněprávního vztahu

Ke zpracování osobních údajů ze strany zaměstnavatele dochází nepochybně již před uzavřením pracovního poměru, resp. dohody o práci konané mimo pracovní poměr, a to v případě uchazečů o zaměstnání. Titulem pro zpracovávání osobních údajů v této fázi je ustanovení § 5 odst. 2 písm. b) ZOOÚ, neboť takové zpracování je nezbytné pro jednání o uzavření smlouvy (pracovní smlouvy, dohody o práci konané mimo pracovní poměr) uskutečněné na návrh subjektu údajů, přičemž takovým návrhem se rozumí např. přihláška do výběrového řízení. Souhlas subjektu údajů není tedy nutný (viz rovněž výše).

V rozhodnutí Úřadu pro ochranu osobních údajů č.j. SKO-0629/07 se uvádí, že shora uvedeným způsobem, tj. bez souhlasu subjektu údajů, lze osobní údaje zpracovávat pouze do okamžiku, kdy je uchazeči sděleno, že nebyl na pracovní místo vybrán. Pro další zpracování osobních údajů by bylo dle názoru Úřadu pro ochranu osobních údajů třeba, aby s tímto uchazečem souhlasil.[\(15\)](#)

Lze souhlasit s tím, že stanovisko Úřadu pro ochranu osobních údajů je v tomto směru příliš striktní, neboť lze považovat za zcela důvodné, aby si zaměstnavatelé některé z údajů uchazečů o zaměstnání ponechali, a to po dobu promlčecí doby pro uplatnění eventuelního nároku neúspěšných uchazečů např. z titulu tvrzeného diskriminačního jednání zaměstnavatele.[\(16\)](#) Zpracování osobních údajů za tímto účelem lze podřadit pod ustanovení § 5 odst. 2 písm. e) ZOOÚ, které zakotvuje možnost zpracovávat osobní údaje bez souhlasu objektu údajů za situace, kdy je to nezbytné pro ochranu práv a právem chráněných zájmů správce. Takové zpracování však nesmí být

v rozporu s právem subjektu údajů na ochranu jeho soukromého a osobního života.

Ostatně shora uvedený postup Úřad pro ochranu osobních údajů následně připouští ve svém rozhodnutí čj. SKO-2077/07([17](#)), kde však upozorňuje na zásadu minimalizace rozsahu uchovávaných osobních údajů. Je tedy možné uchovávat jen takové údaje, které postačí k naplnění sledovaného účelu, a proto bude nutné v každém jednotlivém případě individuelně zkoumat, jaký doklad je možné uchovávat a jaký již nikoliv. V případě eventuelní kontroly ze strany Úřadu pro ochranu osobních údajů pak záležet rovněž na argumentačních schopnostech zaměstnavatele, jak bude schopen odůvodnit, proč konkrétní údaje i nadále uchovává.

Obsah osobního spisu před vznikem základního pracovněprávního vztahu

Dle ustanovení § 30 odst. 2 Zákoníku práce smí zaměstnavatel v souvislosti s jednáním o uzavření pracovní smlouvy vyžadovat jen takové údaje, které bezprostředně souvisejí s uzavřením pracovní smlouvy. Dané ustanovení blíže nevymezuje, jaké údaje lze po uchazeči požadovat a jaké nikoliv, a proto je velmi významné i v této fázi, tj. před uzavřením pracovního poměru, ustanovení § 316 odst. 4 Zákoníku práce, neboť pokud je zapovězeno některé informace požadovat po zaměstnanci během trvání pracovněprávního vztahu, je třeba tento zákaz logicky vztáhnout i na dobu před uzavřením pracovní smlouvy, resp. dohody.[\(18\)](#)

Oproti ustanovení § 30 odst. 2 Zákoníku práce, které vymezuje oprávněné požadování osobních údajů pozitivně, obsahuje ustanovení § 316 odst. 4 Zákoníku práce negativní vymezení, když stanoví, že „zaměstnavatel nesmí vyžadovat od zaměstnance informace, které bezprostředně nesouvisejí s výkonem práce a se základním pracovněprávním vztahem“[\(19\)](#) (více viz výše).

Dle ustanovení § 12 odst. 2 zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „Zákon o zaměstnanosti“) zaměstnavatel nesmí při výběru zaměstnanců vyžadovat informace týkající se národnosti, rasového nebo etnického původu, politických postojů, členství v odborových organizacích, náboženství, filozofického přesvědčení, sexuální orientace, není-li jejich vyžadování v souladu se zvláštním právním předpisem a dále informace, které odporují dobrým mravům, a osobní údaje, které neslouží k plnění povinností zaměstnavatele stanovených zvláštním právním předpisem. Současně předmětné ustanovení Zákona o zaměstnanosti stanoví, že na žádost uchazeče o zaměstnání je zaměstnavatel povinen prokázat potřebnost požadovaného osobního údaje. Z výše uvedené je zřejmé, že údaje uvedené

v tomto ustanovení Zákona o zaměstnanosti se částečně překrývají s ustanovením § 316 odst. 4 Zákoníku práce.

Obecně lze konstatovat, že před vznikem základního pracovněprávního vztahu bývají obvykle shromažďovány především následující osobní údaje, resp. dokumenty týkající se uchazeče o zaměstnání:

- Jméno, příjmení, akademický titul;
- Datum narození;
- Bydliště;
- Kontaktní údaje;
- Údaje o vzdělání;
- Pracovní posudek, životopis;
- Přehled předchozí praxe;
- Výpis z rejstříku trestů – zde musí být odůvodněno konkrétní povahou práce a tento požadavek musí být přiměřený; popř. musí vyplývat ze zvláštního právního předpisu (viz výše § 316 odst. 4 Zákoníku práce).

Osobní spis během trvání základního pracovněprávního vztahu

Dle ustanovení § 312 odst. 1 Zákoníku práce je zaměstnavatel oprávněn vést osobní spis zaměstnance. Ačkoliv je první věta tohoto ustanovení formulována jako oprávnění zaměstnavatele, je zřejmé, že zaměstnavatel coby správce údajů dle zákona o ochraně osobních údajů je za účelem plnění svých zákonných povinností povinen některé osobní údaje zaměstnanců shromažďovat. Byť není nikde stanovenno, že má zaměstnavatel tyto údaje shromažďovat v osobním spisu, lze takový závěr logicky vyvodit.

Jaké údaje pak zaměstnavatel shromažďuje? Dle ustanovení § 312 smí osobní spis obsahovat jen písemnosti, kterou jsou nezbytné pro výkon práce v základním pracovněprávním vztahu uvedeném v § 3 Zákoníku práce.[\(20\)](#) Obecné vymezení obsahu osobního spisu je tedy obdobné jako v případě omezení pro správce údajů stanovené v § 5 odst. 1 písm. d) ZOOÚ, kde se stanoví povinnost správce shromažďovat osobní údaje odpovídající pouze stanovenému účelu a v rozsahu nezbytném pro naplnění stanoveného účelu.

Obsah osobního spisu

V odborné literatuře je již obvyklé rozdělovat osobní údaje zaměstnanců shromažďovaných v osobních spisech do následujících tří skupin:[\(21\)](#)

- 1) Osobní údaje zaměstnance, které zaměstnavatel v každém případě potřebuje pro plnění svých zákonem stanovených povinností – např. jméno a příjmení, bydliště, rodné číslo;
- 2) Osobní údaje, které jsou potřebné pro určitý účel, o němž je nutné zaměstnance informovat – údaje o rodinných příslušnících (pokud zaměstnanec žádá, aby daňové přiznání podat zaměstnavatel);
- 3) Osobní údaje, které zaměstnavatel nutně nepotřebuje, a záleží na zaměstnanci, zda je dobrovolně poskytne. Souhlas jako titul ke zpracování osobních údajů v pracovněprávní oblasti by měl být dle názoru Úřadu pro ochranu osobních údajů omezen na případy, kdy má zaměstnanec opravdu svobodnou volbu pro tento souhlas a může jej kdykoliv odvolut.[\(22\)](#)

Konkrétní obsah osobního spisu je obvykle následující:

1. Osobní dotazník. Jedná se o dokument, který ve formulářové podobě vytváří zaměstnavatel a v němž zaměstnanec vyplní nezbytné osobní údaje, které zaměstnavatel potřebuje pro řádné plnění svých zákonných povinností v oblasti vedení mzdové a personální agendy, přičemž v tomto dokumentu může být uvedeno rovněž rodné číslo zaměstnance, které by naopak nemělo být uváděno v pracovní smlouvě.[\(23\)](#) Lze doporučit, aby v tomto dotazníku zaměstnavatel splnil svoji informační povinnost dle ustanovení § 11 odst. 2 ZOOÚ a informoval zaměstnance o tom, že požadované údaje jsou nezbytné pro plnění zákonných povinností zaměstnance za účelem vedení mzdové a personální agendy, a že tedy jejich poskytnutí zaměstnancem není dobrovolné, ale povinné.

2. Dokumenty, které pro zaměstnavatele osvědčují informace uvedené v osobním dotazníku (doklad o studiu, starobním důchodu, ...).

3. Smluvní dokumenty týkající se základního pracovněprávního vztahu (pracovní smlouva, dohody o změně pracovní smlouvy, dodatky, dohoda o odpovědnosti, mzdový výměr).

4. Profesní životopis zaměstnance.

5. Fotografie. Ačkoliv se dnes již jedná spíše o běžnou součást osobních spisů, je třeba vždy zkoumat, k jakému účelu je fotografie uchovávána – pokud např. za účelem vydání služebního průkazu, tedy k plnění zákonné povinnosti zaměstnavatele, je oprávnění shromažďovat tyto údaje bez souhlasu zaměstnance nepochybné. Lze uvažovat o tom, že i v případě portrétní fotografie, k jejímuž shromažďování nemá správce povinnost, bude naplněn titul dle ustanovení § 5 odst. 2 písm. e) ZOOÚ, tedy je to nezbytné pro ochranu práv a právem chráněných zájmů správce. Zřejmě bude muset být posuzováno s ohledem na konkrétní okolnosti. Pokud nebude naplněn titul dle ustanovení § 5 odst. 2 písm. e) ZOOÚ a nepůjde o využití fotografie k účelu, který stanoví zákon, pak nezbude, než (i) vyžádat si informovaný souhlas zaměstnance a dále (ii) splnit oznamovací povinnost dle ustanovení § 16 ZOOÚ.[\(24\)](#)

6. Doklady o dosaženém vzdělání (vysvědčení, diplomy, osvědčení, potvrzení, certifikáty).

7. Potvrzení o zaměstnání (tzv. zápočtový list) od předchozího zaměstnavatele.

8. Lékařský posudek o zdravotní způsobilosti. Dle názoru Úřadu pro ochranu osobních údajů není potvrzení lékaře nebo zdravotnického zařízení o tom, že je zaměstnanec schopen vykonávat práci, citlivým údajem dle § 4 písm. b) ZOOÚ, neboť ničeho nevpovídá o konkrétním zdravotním stavu zaměstnance, ale pouze o tom, zda je zaměstnanec způsobilý vykonávat práci dle pracovní smlouvy.[\(25\)](#)

9. Doklady o zvláštních oprávněních nezbytných pro výkon sjednaného druhu práce (řidičský průkaz, zbrojní průkaz, bezpečnostní prověrka).

10. Listiny zakládané během trvání základního pracovněprávního vztahu. Obsah osobního spisu se samozřejmě průběžně mění a doplňuje, a to např. o doklady o prohloubení kvalifikace, doklady o účasti na školení, souhlas zaměstnavatele s výkonem činnosti zaměstnance shodné s předmětem činnosti zaměstnavatele, apod.

11. Doklad o trestní bezúhonnosti (pouze za podmínek uvedených v ustanovení § 316 odst. 4 Zákoníku práce, viz výše).

12. Další dokumenty. Např. stížnosti zaměstnance; vytýkací dopisy zaměstnavatele; upozornění zaměstnance na možnost výpovědi; hodnocení zaměstnance; doklady o splnění informační povinnosti zaměstnavatele dle Zákoníku práce.

Právo nahlížet do spisu

Dle ustanovení § 312 odst. 2 Zákoníku práce mají právo nahlížet do osobního spisu zaměstnance následující subjekty:

- vedoucí zaměstnanci, kteří jsou zaměstnanci nadřízeni;
- orgán inspekce práce;
- Úřad práce České republiky;
- Úřad pro ochranu osobních údajů;
- soud;
- státní zástupce;
- policejní orgán;
- Národní bezpečnostní úřad; a
- zpravodajské služby.

Dle předmětného ustanovení se za nahlížení do osobního spisu nepovažuje předložení jednotlivé písemnosti zaměstnavatelem z tohoto spisu vnějšímu kontrolnímu orgánu, který provádí kontrolu u zaměstnavatele a který si tuto písemnost vyžádal v souvislosti s předmětem kontroly prováděné u zaměstnavatele.

S tímto oprávněním souvisí povinnost zaměstnavatele přijmout ve smyslu ustanovení § 13 ZOOÚ taková opatření, aby nemohlo dojít k neoprávněnému nebo nahodilému přístupu k osobním údajům, k jejich změně, zničení nebo ztrátě, neoprávněným přenosům, k jejich jinému neoprávněnému zpracování, jakož i jinému zneužití, přičemž tato povinnost platí i po ukončení zpracování osobních údajů.

Dle ustanovení § 312 odst. 3 Zákoníku práce má zaměstnanec právo nahlížet do svého osobního spisu, činit si z něho výpisky a pořizovat si stejnopyisy dokladů v něm obsažených, a to na náklady zaměstnavatele. Jedná se o ustanovení speciální k § 12 ZOOÚ, dle něhož je správce oprávněn po subjektu požadovat za poskytnutí informace o zpracování údajů přiměřenou úhradu nepřevyšující náklady nezbytné na poskytnutí informace.

Další oprávnění zaměstnance jakožto subjektu údajů

Dle ustanovení § 21 ZOOÚ, které zakotvuje ochranu práv subjektů údajů, je zaměstnanec oprávněn požádat zaměstnavatele jakožto zpracovatele údajů o vysvětlení a dále je oprávněn požadovat, aby zaměstnavatel odstranil takový stav, kdy provádí zpracování jeho osobních údajů, které je v rozporu s ochranou soukromého a osobního života zaměstnance nebo v rozporu se zákonem, a to zejména v případě, jsou-li osobní údaje nepřesné s ohledem na účel jejich zpracování. Zaměstnanec je v takovém případě oprávněn požadovat blokování osobního údaje, provedení opravy, doplnění nebo likvidaci osobních údajů.

Nelze rovněž opomenout právní úpravu ochrany osobnosti v **Občanském zákoníku** v ustanovení § 78 a násł., dle níž se lze domáhat, aby bylo upuštěno od neoprávněných zásahů do práva na ochranu osobnosti, aby byly odstraněny následky těchto zásahů a aby bylo dáno přiměřené zadostiučinění, popř. náhrada nemajetkové újmy v penězích.

Osobní spis po skončení základního pracovněprávního vztahu

Otázka, jak naložit s osobním spisem zaměstnance po skončení základního pracovněprávního vztahu, je také v praxi často řešena, přičemž odpověď nenalezneme přímo v Zákoníku práce, ale v jiných právních předpisech. Obecně se této otázky týká ustanovení § 5 odst. 2 písm. e) ZOOÚ, dle něhož je dána povinnost uchovávat osobní údaje pouze po dobu, která je nezbytná k účelu jejich zpracování.

Řadu dokumentů, které jsou součástí osobního spisu, je zaměstnavatel jako správce povinen uchovávat i po skončení základního pracovněprávního vztahu, a to na základě příslušných ustanovení právních předpisů. Jedná se např. o právní předpisy o důchodovém pojištění, sociálním zabezpečení, daňové zákony, právní předpisy o archivnictví. V takovém případě dochází ke zpracování osobních údajů dle ustanovení § 5 odst. 2 písm. a) ZOOÚ, tj. pro dodržení právní povinnosti správce, a není třeba souhlas subjektu údajů. Tyto právní předpisy rovněž stanoví dobu, po kterou je nutné předmětné dokumenty (např. evidenční listy důchodového pojištění, mzdové listy) uchovávat.

Po skončení pracovního poměru rovněž připadá v úvahu uchovávání takových dokumentů, které by byly třeba pro relevantní obranu v případném soudním sporu s bývalým zaměstnancem, např. o neplatnost výpovědi či přiměřené peněžité vyrovnaní z uzavřené konkurenční doložky. Takové zpracování osobních údajů lze podřadit pod titul uvedený v § 5 odst. 2 písm. e) ZOOÚ, neboť je zpracování osobních údajů za této situace nezbytné pro ochranu práv a právem chráněných zájmů správce. K tomu je třeba dodat, že v rámci zásady minimalizace osobních údajů nelze akceptovat, aby za tímto účelem byl uchováván kompletně celý spis, ale pouze jeho minimální rozsah, který postačí k naplnění sledovaného účelu.

Ve výše uvedeném rozhodnutí se Úřad pro ochranu osobních údajů vyjádřil k tomu, zda lze připustit uchovávání osobního spisu po celou dobu promlčecí či prekluzivní lhůty pro vedení soudních sporů, pro uplatnění nároku, apod., a uvedl, že dobu uchovávání zpracovávaných údajů za účelem ochrany práv a právem chráněných zájmů správce „nelze stanovit pouze s odkazem na obecné promlčecí nebo prekluzivní lhůty, pokud již neprobíhá např. soudní či jiné řízení, anebo pokud není důvodné takové řízení předpokládat.“[\(26\)](#) Za každé situace je třeba uchovávat pouze minimální rozsah osobních údajů, který ještě postačuje k naplnění sledovaného účelu.

Z výše uvedeného vyplývá, že by zaměstnavatel měl z osobního spisu zlikvidovat ty listiny, které by pro případný spor se zaměstnancem nepotřeboval. Pokud se jedná o způsob likvidace, tento ze Zákoníku práce nevyplývá, přičemž ZOOÚ ve svém ustanovení § 4 písm. i) definuje likvidaci jako „fyzické zničení jejich nosiče, jejich fyzické vymazání nebo jejich trvalé vyloučení ze zpracování.“[\(27\)](#) Rozlišování, jaké dokumenty v tom kterém případě postačí k naplnění sledovaného účelu, může být samozřejmě obtížné a opět bude záležet na konkrétních okolnostech případu (viz výše).

Závěr

Cílem tohoto příspěvku bylo zrekapitulovat právní úpravu, která se zabývá problematikou osobního spisu. Jak vyplývá z obsahu příspěvku, právní úprava není koncentrována na jednom místě, ale vedle ustanovení § 312 Zákoníku práce, které se jako jediné výslovně zabývá osobním spisem zaměstnance, existuje několik ustanovení Zákoníku práce, která s osobním spisem zaměstnance souvisejí, a další právní předpisy, která se této problematiky ať již přímo či nepřímo dotýkají.

Je třeba podotknout, že není možné exaktně stanovit, jaké údaje mohou a/nebo mají být v osobním spisu obsaženy, neboť v každém jednotlivém případě bude situace alespoň částečně odlišná. Co může u jednoho zaměstnance na určité pracovní pozici představovat osobní údaj, který zaměstnavatel není oprávněn vyžadovat, může být v případě jiného zaměstnance na jiné pracovní pozici osobním údajem, jehož vyžadování je zákonem aprobováno, typicky např. doklad o trestní bezúhonnosti. Za účelem ochrany zaměstnanců před neoprávněným shromažďováním jejich osobních údajů a před neoprávněnými zásahy do jejich soukromí jsou však stanoveny limity, přes které nelze za žádných okolností jít.

Stěžejním ustanovením je zejména § 316 odst. 4 Zákoníku práce, která vymezuje negativně informace, které nelze od zaměstnanců požadovat v žádné fázi základního pracovněprávního vztahu a informace, které je možné požadovat pouze za splnění zákonem stanovených podmínek. Dále je třeba mít na paměti základní zásady ochrany osobních údajů, a to zejména oprávnění shromažďovat pouze osobní údaje odpovídající stanovenému účelu a v rozsahu nezbytném pro jeho naplnění a dále povinnost uchovávat je toliko po dobu, která je nezbytná k účelu jejich zpracování. Současně informační povinnost ve vztahu k zaměstnanci jakožto subjektu údajů je stěžejní

povinností zaměstnavatele, ovšem přísný přístup Úřadu pro ochranu osobních údajů, pokud jde o informační povinnost zaměstnavatele, uvedený v tomto příspěvku, považuji za příliš formalistický.

V následujících dvou letech bude zajímavé sledovat odbornou diskuzi ohledně Nového nařízení a vlivu jeho přímo aplikovatelných ustanovení mj. na problematiku vedení osobního spisu zaměstnance. Již v tento okamžik je však zřejmé, že konkrétní praktické otázky vyvstanou teprve po té, co předmětné Nové nařízení vstoupí v účinnost a kdy bude podrobeno aplikační praxi a výkladu stran národních dozorových orgánů.

Poznámkový aparát

- (1) Ustanovení § 312 odst. 1 zákona č. 262/2006 Sb., Zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů.
- (2) Tato směrnice je zrušena s účinností od 25.5.2018.
- (3) Dále byla vyhlášena směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/680 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů příslušnými orgány za účelem prevence, vyšetřování, odhalování či stíhání trestných činů nebo výkonu trestů, o volném pohybu těchto údajů a o zrušení rámcového rozhodnutí Rady 2008/977/SVV, a směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/681 o používání údajů jmenné evidence cestujících (PNR) pro prevenci, odhalování, vyšetřování a stíhání teroristických trestných činů a závažné trestné činnosti.
- (4) Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) 2016/679 ze dne 27.4.2016 o ochraně fyzických osob v souvislosti se zpracováním osobních údajů a o volném pohybu těchto údajů a o zrušení směrnice 95/46/ES (obecné nařízení o ochraně osobních údajů), v platném znění.
- (5) Dle ustanovení § 4 písm. a) ZOOÚ je osobním údajem „*jakákoli informace týkající se určeného nebo určitelného subjektu údajů. Subjekt údajů se považuje za určený nebo určitelný, jestliže lze subjekt údajů přímo či nepřímo identifikovat zejména na základě čísla, kódu nebo jednoho či více prvků, specifických pro jeho fyzickou, fyziologickou, psychickou, ekonomickou, kulturní nebo sociální identitu.*“
- (6) Citlivým údajem se pak dle ustanovení § 4 písm. b) ZOOÚ rozumí „*osobní údaj vypovídající o národnostním, rasovém nebo etnickém původu, politických postojích, členství v odborových organizacích, náboženství a filozofickém přesvědčení, odsouzení za trestný čin, zdravotním stavu a sexuálním životě subjektu údajů a genetický údaj subjektu*

údajů; citlivým údajem je také biometrický údaj, který umožňuje přímou identifikaci nebo autentizaci subjektu údajů.“

- (7) ÚŘAD PRO OCHRANU OSOBNÍCH ÚDAJŮ. Stanovisko č. 3/2014 [online]. [cit. 17.5.2016]. Dostupné na:
[<https://www.uouou.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.ashx?id_org=200144&id_dokumenty=11914>](https://www.uouou.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.ashx?id_org=200144&id_dokumenty=11914).
- (8) Za tento přestupek může být uložena pokuta do výše 1,000.000,-Kč (§ 44 odst. 5 ZOOÚ).
- (9) Za tento správní delikt může být uložena pokuta do výše 5,000.000,-Kč (§ 45 odst. 3 ZOOÚ).
- (10) ÚŘAD PRO OCHRANU OSOBNÍCH ÚDAJŮ. Stanovisko č. 3/2014 [online]. [cit. 17.5.2016]. Dostupné na:
[<https://www.uouou.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.ashx?id_org=200144&id_dokumenty=11914>](https://www.uouou.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.ashx?id_org=200144&id_dokumenty=11914).
- (11) Samozřejmě, pokud by zaměstnavatel přistoupil ke zpracování osobních údajů zaměstnanců za jiným účelem, bude souhlas zaměstnanců nezbytný, přičemž tento musí být ve formě svobodného a vědomého projevu vůle, jehož obsahem je svolení subjektu údajů se zpracováním osobních údajů (§ 4 písm. n) ZOOÚ). Stejně tak bude zaměstnavatel povinen plnit další povinnost spojené s tímto zpracováním osobních údajů, a to včetně informační povinnosti dle ustanovení § 11 odst. 1 ZOOÚ.
- (12) Dle ustanovení § 11 odst. 2 ZOOÚ stanoví, že v případě, že správce zpracovává osobní údaje získané od subjektu údajů, musí subjekt poučit o tom, zda je poskytnutí osobní údaje povinné nebo dobrovolné.
- (13) Náležitosti písemného oznámení jsou stanoveny v § 16 odst. 2 ZOOÚ.
- (14) ÚŘAD PRO OCHRANU OSOBNÍCH ÚDAJŮ. Stanovisko č. 6/2012 [online]. [cit. 18.5.2016]. Dostupné na:

<https://www.uouou.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.ashx?id_org=200144&id_dokumenty=9721>.

- (15) ÚŘAD PRO OCHRANU OSOBNÍCH ÚDAJŮ. Ke zpracování osobních údajů uchazečů o zaměstnání [online]. [cit. 18.5.2016]. <<https://www.uouou.cz/ke-zpracovani-osobnich-udaju-uchazecu-o-zamestnani/d-1587/p1=1099>>.
- (16) Více viz MORÁVEK, Jakub. Ochrana osobních údajů v pracovněprávních vztazích. Praha : Wolters Kluwer, 2013, str. 378.
- (17) Rozhodnutí Úřadu pro ochranu osobních údajů čj. SKO-2077/07 [online]. [cit. 6.6.2016]. <https://www.uouou.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.ashx?id_org=200144&id_dokumenty=5085>.
- (18) BĚLINA, Miroslav. Zákoník práce : komentář. Praha : C.H. Beck, 2010. str. 124-125.
- (19) § 316 odst. 4 Zákoníku práce.
- (20) Základními pracovněprávními vztahy jsou pracovní poměr a právní vztahy založené dohodami o pracích konaných mimo pracovní poměr, tj. na základě dohody o provedení práce a dohody o pracovní činnosti.
- (21) BARTÍK, Václav, JANEČKOVÁ, Eva. Osobní spis zaměstnance jako zpracování osobních údajů. [ASPI]. LIT33764CZ. Práce a mzda 7/2009, s. 9.
- (22) Rozhodnutí Úřadu pro ochranu osobních údajů čj. SKO-0629/07 [online]. [cit. 6.6.2016]. <<https://www.uouou.cz/ke-zpracovani-osobnich-udaju-uchazecu-o-zamestnani/d-1587>>.
- (23) K tomu viz MORÁVEK, Jakub. Ochrana osobních údajů v pracovněprávních vztazích. Praha : Wolters Kluwer, 2013, str. 384-385.

- (24)Více viz BARTÍK, Václav, JANEČKOVÁ, Eva. Fotografie v osobním spisu zaměstnance z hlediska zákona o ochraně osobních údajů. [ASPI]. LIT42224CZ. Práce a mzda 9/2012, s. 30.
- (25)Více viz ÚŘAD PRO OCHRANU OSOBNÍCH ÚDAJŮ. Stanovisko č. 6 / 2012 [online]. [cit. 18.5.2016]. Dostupné na: <https://www.uou.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.ashx?id_org=200144&id_dokumenty=9721>.
- (26)Rozhodnutí Úřadu pro ochranu osobních údajů čj. SKO-2077/07 [online]. [cit. 6.6.2016]. <https://www.uou.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.ashx?id_org=200144&id_dokumenty=5085>.
- (27)§ 4 písm. i) ZOOÚ.

Použité zdroje

Knihy

- BĚLINA, Miroslav. Zákoník práce : komentář. Praha : C.H. Beck, 2010. 1063 s.
- MORÁVEK, Jakub. Ochrana osobních údajů v pracovněprávních vztazích. Praha : Wolters Kluwer, 2013, 436 s.

Odborné příspěvky

- BARTÍK, Václav, JANEČKOVÁ, Eva. Fotografie v osobním spisu zaměstnance z hlediska zákona o ochraně osobních údajů. [ASPI]. LIT42224CZ. Práce a mzda 9/2012, s. 30.
- BARTÍK, Václav, JANEČKOVÁ, Eva. Osobní spis zaměstnance jako zpracování osobních údajů. [ASPI]. LIT33764CZ. Práce a mzda 7/2009, s. 9.

Rozhodnutí a stanoviska Úřadu pro ochranu osobních údajů

- Rozhodnutí Úřadu pro ochranu osobních údajů čj. SKO-2077/07 [online]. [cit. 6.6.2016].
[<https://www.uoou.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.ashx?id_org=200144&id_dokumenty=5085>](https://www.uoou.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.ashx?id_org=200144&id_dokumenty=5085).
- Rozhodnutí Úřadu pro ochranu osobních údajů čj. SKO-0629/07 [online]. [cit. 6.6.2016].
[<https://www.uoou.cz/ke-zpracovani-osobnich-udaju-uchazecu-o-zamestnani/d-1587>](https://www.uoou.cz/ke-zpracovani-osobnich-udaju-uchazecu-o-zamestnani/d-1587).

- ÚŘAD PRO OCHRANU OSOBNÍCH ÚDAJŮ. Stanovisko č. 3/2014 [online]. [cit. 17.5.2016]. Dostupné na:
[<https://www.uouou.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.ashx?id_org=200144&id_dokumenty=11914>](https://www.uouou.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.ashx?id_org=200144&id_dokumenty=11914).
- ÚŘAD PRO OCHRANU OSOBNÍCH ÚDAJŮ. Stanovisko č. 6/2012 [online]. [cit. 18.5.2016]. Dostupné na:
[<https://www.uouou.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.ashx?id_org=200144&id_dokumenty=9721>](https://www.uouou.cz/VismoOnline_ActionScripts/File.ashx?id_org=200144&id_dokumenty=9721).
- ÚŘAD PRO OCHRANU OSOBNÍCH ÚDAJŮ. Ke zpracování osobních údajů uchazečů o zaměstnání [online]. [cit. 18.5.2016].
[<https://www.uouou.cz/ke-zpracovani-osobnich-udaju-uchazecu-o-zamestnani/d-1587/p1=1099>](https://www.uouou.cz/ke-zpracovani-osobnich-udaju-uchazecu-o-zamestnani/d-1587/p1=1099).

SKORUŠOVÁ, Lucia. Zkušenosti s poručenstvím a opatrovnictvím v rámci zprostředkování mezinárodních osvojení.

Experience with Tutorship and Guardianship under the Mediation of International Adoptions.

Anotace: Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí zprostředkovává osvojení dětí do ciziny na základě Úmluvy o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení z 29. 5. 1993. Spisová dokumentace dítěte, postoupena Úřadu pro mezinárodněprávní ochranu dětí, obsahuje množství dokumentů, mezi kterými jsou dokumenty prokazující osvojitelnost dítěte a na to navazující rozhodnutí o jmenování poručníka či opatrovníka nezletilému dítěti. Článek popisuje, s jakými nedostatky se Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí ve spisové dokumentaci dítěte setkává, proč tomu tak je, a jaké mají tyto nedostatky vliv na proces zprostředkování osvojení.

Klíčová slova: Osvojení, opatrovník, opatrovnictví, poručník, poručenství, souhlas s osvojením, Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí

Abstract: Office for International Legal Protection of Children facilitates adoptions of children abroad under the Convention on Protection of Children and Cooperation in Respect of Intercountry Adoption of 29. 5. 1993. Documentation of a child, remitted to the Office for International Legal Protection of Children, contains a number of documents, among which are documents proving the child's adoptability and the subsequent decision on the appointment of the guardian ad litem or guardian of a minor child. The article describes with such shortcomings, the Office for International Legal Protection of Children in the

child's documentation has to deal with, why this is so, and how these deficiencies affect the process of facilitating adoptions.

Keywords: Adoption, consent to an adoption, guardian, guardianship, guardian ad litem, Office for international legal protection of children

Úvod

Zprostředkování osvojení do ciziny je proces, který na základě Úmluvy o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení z 29. 5. 1993 (dále jen „Úmluva“) zajišťuje Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí (dále jen „Úřad“). Úřad jako ústřední orgán spolupracuje pouze se zeměmi, které Úmluvu podepsaly, díky čemuž se procesu osvojení dostává určitých záruk. Proces mezinárodního osvojení je velmi složitý formální proces, jehož cílem je chránit nejlepší zájem dítěte. Úmluva stanoví základní pravidla a záruky v tomto procesu.

Osvojení zprostředkované Úřadem probíhá dvěma směry, a to osvojení dětí s obvyklým pobytom v České republice do ciziny nebo osvojení dětí z ciziny žadateli žijícími v České republice. Předpokladem zahájení procesu zprostředkování osvojení dítěte do ciziny, je splnění několika podmínek. Takové nezletilé dítě musí být dle českého práva osvojitelné a nebylo možné mu zajistit náhradní rodinnou péči v České republice.⁽¹⁾ Po splnění těchto podmínek krajské úřady postupují spisovou dokumentaci dítěte Úřadu za účelem zprostředkování osvojení do ciziny. Náhradní rodinná péče je dítěti hledána 6 měsíců, než je spis Úřadu postoupen. Po postoupení spisové dokumentace dítěte Úřadu hledání náhradní rodinné péče v České republice nekončí a je v něm pokračováno simultánně.

Součástí spisové dokumentace dítěte jsou mimo jiné doklady prokazující osvojitelnost dítěte. Za takové doklady se dají považovat soudní protokoly, rozsudky a usnesení, na základě kterých je zřejmé, že rodiče, poručník, či opatrovník nezletilého udělil souhlas s osvojením nezletilého.

Navazující kapitoly pojednávají o zkušenostech Úřadu s osvojitelností dítěte a institutech poručenství a opatrovnictví nezletilého po nabytí účinnosti

zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen "občanský zákoník"), které s osvojitelností nezletilého dítěte úzce souvisejí.

Úřad a opatrovník/poručník

Jak bylo zmíněno, součástí spisové dokumentace dítěte jsou rozhodnutí, kterými je dítěti jmenován opatrovník a poručník. Zda je dítě zastoupeno opatrovníkem nebo poručníkem, je závislé na způsobu, jakým se dítě stalo osvojitelné, tedy zda rodiče dítěte dali souhlas s jeho osvojením, soud rozhodl v souladu občanským zákoníkem o tom, že k osvojení není třeba souhlasu rodičů, rodiče dítěte nejsou známi, nebo se jedná o osiřelé dítě bez dalších příbuzných.[\(2\)\(3\)](#)

Pokud soud rozhodl, že k osvojení nezletilého není třeba souhlasu rodiče, tento souhlas je pak nutné nahradit souhlasem opatrovníka/poručníka. Souhlas opatrovníka/poručníka je součástí spisové dokumentace dítěte, na základě kterého Úřad osvojení do ciziny zprostředkuje. Zprostředkování osvojení dítěte do ciziny je specifickým procesem. Dítě je osvojeno na základě cizozemského rozsudku až poté, co určitou dobu žije v přijímající zemi. Území České republiky opouští na základě usnesení Městského soudu v Brně, kterým je dítě svěřeno do péče před osvojením. Opatrovník/poručník je o interakci mezi budoucími osvojitelůmi a dítětem a o samotném řízení informován a je účastníkem řízení.

Opatrovníkem/poručníkem je zásadně jmenován místně příslušný orgán sociálněprávní ochrany dětí (dále jen “OSPOD”), případně OSPOD s tímto sousedící, a to na základě jejich neformální domluvy. OSPOD zná sociální historii dítěte, pravidelně dítě navštěvuje, nemusí si tedy zjišťovat všechny informace o dítěti, a je schopný rychle vyhodnotit situaci dítěte a reagovat na nastalé skutečnosti. Spolupráce Úřadu s OSPOD je rychlejší a snazší.

Nahrazení souhlasu rodiče

Pokud nastane situace, že biologičtí rodiče neudělí souhlas s osvojením nezletilého dítěte, dle českého právního řádu je tento souhlas biologického rodiče nutné nahradit. K nahrazení souhlasu rodiče by mělo docházet pouze ve výjimečných případech, kdy souhlas není možné získat, a pouze za podmínek stanovených zákonem. Jedná se totiž o zásadní zpřetrhání vazeb mezi biologickými rodiči a dítětem. Je nutné, aby v takové situaci převažoval zájem dítěte nad právem rodiče rozhodnout o možnosti osvojení dítěte.

Souhlas rodiče je pak nahrazen souhlasem opatrovníka či poručníka, který byl za tímto účelem jmenován soudem. Pokud jsou zákonné podmínky pro nahrazení souhlasu rodiče splněny pouze u jednoho z rodičů, rodičovskou odpovědnost a právo udělit souhlas s osvojením nese druhý s rodičů. Je potřeba, aby skutečnosti pro nahrazení souhlasu rodiče byly splněny u obou biologických rodičů. Případně může nastat situace, kdy otec dítěte je neznámý a není zapsán v rodném listu. Pak rodičovskou odpovědnost a právo udělit souhlas s osvojením nese jen matka dítěte a je potřeba nahradit pouze její souhlas. Toto je nejčastější situace, se kterou se v postoupených spisech nezletilých dětí Úřad setkává.

Procesní aspekty poručenství

Procesní aspekty poručenství Občanský zákoník rozlišuje takzvané zákonné poručenství dle § 929 a poručníka jmenovaného na základě rozhodnutí soudu. Poručník ex lege nastupuje, pokud nastane situace dle § 928 odst. 1 občanského zákoníku, tedy není žádný z rodičů, který vůči svému dítěti má a vykonává rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu, ale soud ještě o jmenování poručníka dítěti nerozhodl. Tak je pokryta doba, kdy soud ještě nejmenoval poručníka, či doba než se jmenovaný poručník ujmí funkce. Dítě je tak chráněno a nehrozí nebezpečí z prodlení. Úřad trvá na tom, aby dítěti byl jmenován poručník, dokud se nachází na území České republiky a dítě bylo přemístěno do ciziny, jakmile takto jmenovaný poručník nahradí souhlas s osvojením nezletilého. Jelikož o osvojení rozhoduje až cizozemský soud, může rozdílná praxe v České republice ohrozit, či prodloužit řízení o osvojení v cizině. Tento názor sdílí s Úřadem i Městský soud v Brně, který vyžaduje rozhodnutí o jmenování poručníka a jeho souhlas s osvojením jako podklad pro vydání usnesení o předání dítěte do péče před osvojením.

Ačkoliv je povinností soudu jednat rychle, jakmile se dozví, že je dítěti potřeba jmenovat poručníka, často se takto neděje a doba než je poručník jmenován, je dlouhá několik měsíců. I když řízení o jmenování poručníka může být zahájeno i bez návrhu, soudy často vyžadují zaslání návrhu či podnětu OSPODem jako podmínku zahájení řízení. Celý proces se tak zbytečně prodlužuje.

Rozhodování poručníka v záležitostech nikoliv běžných

Dle § 934 občanského zákoníku, každé jednání poručníka v záležitostech nikoliv běžných musí být schváleno soudem. Takové jednání, které by poručník učinil bez schválení soudu, by bylo nicotné. Záležitostmi nikoliv běžnými můžou být záležitosti osobní nebo majetkové povahy. V ustanovení § 877 odst. 2 občanského zákoníku je příkladmo uveden výčet záležitostí osobní povahy, které nemohou být považovány za běžné. Souhlas s osvojením dítěte je bezesporu závažné rozhodnutí v osobní sféře dítěte, a proto nemůže být považován za běžnou záležitost v životě nezletilého dítěte. Závažnost výčtu uvedených záležitostí osobní povahy toto tvrzení podporuje.

Úřad se setkává s rozdílnou praxí okresních soudů, kdy se stává, že okresní soud neumožní poručníkovi udělit souhlas s osvojením nezletilého, jelikož považuje udělení souhlasu s osvojením za běžnou záležitost, případně se neztotožňuje s udělením souhlasu poručníka, jelikož v této fázi poručník uděluje blanketní souhlas s osvojením. Souhlas je blanketní z toho důvodu, že v této fázi ještě nejsou vytipovaní případní budoucí osvojitelé. Párování dítěte s případnými budoucími osvojitelem je zahájeno právě až na základě udělení souhlasu poručníka s osvojením. Mimo jiné se tak děje s ohledem na neustálenou praxi soudů a nemožnost ovlivnit dobu, kdy a zda vůbec soud přivolí k udělení souhlasu. Žadatelé o osvojení, se po napárování s dítětem, přijíždějí do České republiky s dítětem seznámit a podávají si návrh na předání nezletilého do péče před osvojením. Pobývají zde 4 – 6 týdnů, kdy navazují prvotní kontakt s dítětem, a kdy očekávají na rozhodnutí Městského soudu v Brně, který usnesením rozhoduje o svěření dítěte do jejich péče před osvojením. Po tuto dobu setrvávají žadatelé v tuzemských ubytovacích zařízeních na vlastní náklady. Je důležité, aby dítě v těchto provizorních podmírkách netrávilo delší dobu, než je nezbytně nutné, a dostalo se co

nejdříve do domácích podmínek budoucích osvojitelů. Domníváme se, že jelikož poručník nahrazuje souhlas biologického rodiče, který může udělit souhlas bez vztahu k určitým osvojitelům, může toto učinit i poručník. Bohužel, odvolání se proti tomuto rozhodnutí ke krajskému soudu znamená, že dítě do rozhodnutí soudu zůstává v ústavní péči. V případech starších dětí, to pak může znamenat, že se Úřadu posléze nepodaří již dítěti rodinu v cizině nalézt a dítě v ústavní péči setrvává až do zletilosti.

Opatrovník ustanovený pro udělení souhlasu

Opatrovník ustanovený pro udělení souhlasu Jedná se o opatrovníka dle § 821 odst. 2 občanského zákoníku, jež je soudem ustanoven, aby nahradil souhlas s osvojením za biologické rodiče v případě, že soud rozhodl, že biologičtí rodiče neprojevovali o dítě opravdový zájem a zároveň není třeba, jejich souhlasu k osvojení dítěte. Setkáváme se bohužel s případy, kdy výrok o nepotřebě souhlasu biologických rodičů s osvojením v rozsudcích okresních soudů chybí a soudem ve výroku pouze zhodnoceno, že se rodiče o nezletilého nezajímali. Pokud ovšem soud dospěl k závěru, že rodiče neprojevovali o nezletilého opravdový zájem, výsledkem takového řízení je rozhodnutí, že k osvojení nezletilého není třeba souhlasu jeho rodičů. Výše zmíněné rozsudky tedy nezakládají osvojitelnost nezletilého.

Podobná situace nastává také v řízení o zbavení rodičů rodičovské odpovědnosti a zároveň práva udělit souhlas s osvojením, kdy se často setkáváme se situací, že výrok o zbavení práva udělit souhlas s osvojením chybí. A to i přesto, že v odůvodnění se následně soudce s touto otázkou vypořádává. Je proto třeba zdůraznit, že právo souhlasit s osvojením dítěte není součástí rodičovské odpovědnosti, ale je to právo od rodičovské odpovědnosti oddělené.[\(4\)](#)

Vratme se ovšem k soudem jmenovanému opatrovníkovi, který uděluje souhlas s osvojením a nahrazuje tak souhlas biologických rodičů. Tento opatrovník uděluje souhlas s osvojením bez vztahu k určitým osvojitelům do soudního protokolu stejně jako rodič. Přesto se setkáváme s neochotou tento souhlas přjmout z důvodu, že je souhlas blanketní a budoucí osvojitele nejsou známí.

Občanský zákoník neupravuje a nespecifikuje osobu opatrovníka udělující souhlas s osvojením. Opatrovníkem pro udelení souhlasu s osvojením je v případech osvojení do ciziny nejčastěji jmenován OSPOD, případně ředitel ústavního zařízení, ve kterém je dítě umístěno. Existují ovšem legislativní tendence, které doporučují, aby těmito opatrovníky byli jmenováni advokáti a tím eliminována možnost střetu zájmů sociálního pracovníka, který s biologickou rodinou často pracuje několik let a je situací ovlivněn.

Opatrovník, dříve než udělí souhlas s osvojením, má povinnost zjistit rozhodné skutečnosti týkající se dítěte a jeho rodiny, které by mohly mít vliv na osvojení. Zejména je jeho povinností zjistit, zda existuje rodinný příslušník, který má zájem o dítě pečovat. Dále má povinnost vyslechnout toho, v jehož péči se dítě nalézá. Zde narázíme na situaci, kdy advokát si tyto informace bude muset opatřit a výše zmíněné povinnosti splnit. Toto mu bude jistě činit značné potíže, jelikož nemá přístup k informacím OSPOD a je otázkou, zda a jak je advokát schopen situaci dítěte posoudit. Podstatnou otázkou také zůstává, kolik času bude muset advokát vynaložit, aby všechny povinnosti opatrovníka pro udelení souhlasu splnil a souhlas udělil.

Jakmile opatrovník souhlas s osvojením dítěte udělí, začíná běžet zákonná lhůta tří měsíců. Po uplynutí této lhůty se biologickým rodičům dítěte pozastavuje rodičovská odpovědnost a dítěti se jmeneje poručník.

Závěr

Účinností občanského zákoníku a změnami v úpravě rodinněprávní se změnila konstrukce poručenství a opatrovnictví v návaznosti na osvojitelnost nezletilých dětí. Praktický dopad tyto změny mají na zprostředkování osvojení do ciziny až od roku 2015, kdy krajské úřady začaly postupovat spisovou dokumentaci dětí, u kterých bylo rozhodnuto o osvojitelnosti již podle nové právní úpravy.

Spisová dokumentace dětí byla a často stále je, postupována nekompletní, s neúplnými rozsudky okresních soudů nebo bez souhlasů opatrovníků/poručníků, které mají nahradit souhlas biologických rodičů s osvojením. Ve spolupráci s místně příslušným OSPOD pak bylo nezbytné takové nedostatky odstranit. Zaměstnanci OSPOD nemají většinou právnické vzdělání, proto nepolemizují, zda rozhodnutí soudce okresního soudu je úplné, či dle účinné právní úpravy správné. Neúplné rozsudky pak nabýly právní moci, jelikož OSPOD se proti takovému rozhodnutí soudu neodvolal.

Doplňování neúplné dokumentace zpomaluje proces zprostředkování osvojení do ciziny, což má bezesporu negativní vliv zejména na dítě. Takové dítě v ústavní péči stárne a je deprivováno. Pokud je umístěno v pěstounské péči na přechodnou dobu, je buď tato péče prodlužována, nebo je dítě následně přemístěno do ústavního zařízení či dlouhodobé pěstounské péče. Ani jedna z možností zcela jistě není v nejlepším zájmu dítěte.

Délka řízení je u některých soudů neúnosná, což je často způsobeno přetížeností opatrovnických oddělení okresních soudů. Často se lze ovšem setkat i s neochotou a nesprávnou interpretací platné právní úpravy. Jedinou možností, jak se těmto situacím vyhnout jsou školení v předmětné

problematice, sebevzdělávání v oblasti příslušné právní úpravy a empatie všech osob do procesu zapojených.

Mgr. Lucia Skorušová, Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí, Šilingrovo náměstí 3/4, 602 00 Brno. Kontakt na autorku: lucia.skorusova@umpod.cz

Poznámkový aparát

- (1) Princip subsidiarity. Podpůrnost mezinárodního osvojení plynoucí z čl. 21 odst. b) Úmluvy o právech dítěte.
- (2) Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. § 818 - § 819.
- (3) HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka; WESTPHALOVÁ, Lenka, a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 818)*. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014.
- (4) HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka; WESTPHALOVÁ, Lenka, a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 819)*. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014.

Použité zdroje

Odborné publikace

- HRUŠÁKOVÁ, Milana; KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka; WESTPHALOVÁ, Lenka, a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014. § 655–975.
- ŠVESTKA, Jiří; DVORÁK, Jan; FIALA, Josef, a kol. *Občanský zákoník. Komentář. II. Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 752 s.

Právní předpisy

- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.
- Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

Ostatní

- Důvodová zpráva k NOZ (konsolidovaná verze) Praha: Ministerstvo spravedlnosti České republiky.

VÁŇOVÁ, Lucie. *Osvojení dítěte
partnerem rodiče de lege lata a de lege
ferenda.*

Adoption of A Child by the Partner of Child`s Parent De Lege
Lata et De Lege Ferenda.

Anotace: Příspěvek se zabývá platnou právní úpravou osvojení nezletilého dítěte registrovaným partnerem či partnery, resp. osobami s homosexuální orientací, a to i s ohledem na stávající judikaturu Ústavního soudu České republiky a Evropského soudu pro lidská práva. Jeho cílem je zhodnotit soulad platné právní úpravy s ústavním pořádkem ČR i mezinárodními úmluvami, jimiž je Česká republika vázána. Příspěvek dále přiblížuje již předložené či připravované návrhy novelizace zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých zákonů.

Klíčová slova: osvojení; nezletilé dítě; homosexuální pár; manželství; registrované partnerství; přenosvojení

Abstract: This thesis addresses the issue of an adoption by registered partners or by one of them, respectively by people who have a homosexual sexual orientation. A special emphasis is placed on the established practice of courts as well as relevant key judgments of the Czech Supreme Court and the European Court of Human Rights. The main attention is paid to the conformity of effective legislation with the Czech constitutional law and the Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms. This thesis also introduces the prepared amendment to Act No. 115/2006 Coll. on Registered Partnership.

Keywords: adoption; underage child; same-sex couple; marriage; registered partnership; second-parent adoption

Úvod

Cílem tohoto příspěvku je shrnout platnou právní úpravu osvojení nezletilého dítěte registrovaným partnerem či partnery, resp. osobami s homosexuální orientací, zhodnotit její soulad s ústavním pořádkem ČR i mezinárodními úmluvami, jimiž je Česká republika na poli lidskoprávním vázána, a dále pak přiblížit předložené či připravované návrhy novelizací zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých zákonů.

Právní úprava de lege lata

Právní úpravu osvojení nalezneme v § 794 a násl. zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, a to v rámci úpravy příbuzenství, neboť osvojení svým významem přesahuje účel jednoho z institutů náhradní rodinné péče a je záležitostí statusovou. V důsledku osvojení dochází ke změně v příbuzenských vztazích jak v původní rodině osvojence, tak v rodině osvojitele, když osvojením zaniká příbuzenský vztah mezi osvojencem a jeho původní rodinou a zároveň tento vztah v plném rozsahu vzniká k rodině nové, osvojitele.[\(1\)](#)

Občanský zákoník rozlišuje:[\(2\)](#)

(a) osvojení společné, které je umožněno pouze manželům a v důsledku kterého osvojenec získává postavení společného dítěte manželů, veškeré právní vztahy mezi osvojencem a jeho původními rodiči zanikají;

(b) osvojení dítěte manželem rodiče, jímž osvojenec rovněž získává postavení společného dítěte manželů, avšak příbuzenský poměr mezi tímto rodičem a dítětem zůstane nezměněn;

(c) individuální osvojení jinou osobou, která se stává jediným rodičem osvojence, příbuzenský poměr mezi dítětem a původními rodiči zaniká.

Jedná-li se o individuální osvojení, může být osvojitelem jiná osoba než manželé či jeden z manželů. Jde tedy o tzv. osamělou osobu, která žije mimo manželské soužití. Nicméně, z ustanovení § 13 odst. 2 zákona o registrovaném partnerství vyplývá, že touto jinou osobou nemůže být ten, kdo žije v registrovaném partnerství, neboť trvající partnerství brání tomu, aby se některý z partnerů stal osvojitelem dítěte.[\(3\)](#) Zákon tedy explicitně zakládá nerovnost mezi těmi, kdo uzavřeli registrované partnerství a všemi ostatními, kdo tak, bez ohledu na svoji sexuální orientaci, neučinili. Registrovaní partneři jsou tímto ustanovením znevýhodněni jak v porovnání s manželi, resp. jedním

z nich, tak v porovnání s osobami osamělými, neboť pouhá existence trvajícího registrovaného partnerství je z možnosti osvojení vylučuje. Zde je namísto zhodnocení této právní úpravy z hlediska jejího souladu s ústavním pořádkem ČR, tj. zejména s Listinou základních práv a svobod (dále jen „Listina“), jakož i s Úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“)[\(4\)](#), a to zejména ve světle judikatury Evropského soudu pro lidská práva (dále jen „ESLP“), která se v posledním desetiletí výrazně vyvíjí a bezprostředně ovlivňuje legislativní změny v právních rádech mnoha evropských zemí.

Článek 12 Úmlovy přímo garantuje právo uzavřít manželství a založit rodinu pouze osobám opačného pohlaví a privileguje tak heterosexuální manželství a tradiční formu rodiny.[\(5\)](#) Každému bez rozdílu však čl. 8 Úmlovy přiznává právo na respektování jeho rodinného života, obdobně též čl. 10 odst. 2 Listiny. Rodinný život přitom není institutem právním založeným manželstvím, nýbrž faktickou sociální realitou, v níž žijí pohromadě biologičtí i sociální rodiče se svými přirozenými, osvojenými či jinak do péče přijatými dětmi, které navzájem pojí trvalé citové vazby. Formy současných rodin tak zdaleka přesahují její tradiční podobu založenou na manželském svazku.[\(6\)](#) V judikatuře Ústavního soudu „rodina představuje společenství blízkých osob, mezi nimiž existují úzké vazby příbuzenské, psychosociální, emoční, ekonomické a další.“[\(7\)](#) Článek 14 Úmlovy a obdobně též čl. 3 odst. 1 Listiny zakazuje jakoukoliv diskriminaci v přístupu k právům zde zaručeným.[\(8\)](#) Česká republika podepsala, dosud však neratifikovala, protokol č. 12 k Úmluvě, který zakotvil obecný zákaz diskriminace a tedy rovnost jako samostatné základní právo každého člověka. Dle čl. 1 odst. 2 tohoto protokolu platí obecný zákaz diskriminace, neboť „nikdo nesmí být diskriminován žádným orgánem veřejné moci z jakéhokoliv důvodu...“. Přestože Česká republika Protokol č. 12 dosud neratifikovala, je třeba na diskriminaci v přístupu k možnosti osvojení dítěte nahlížet skrze judikaturu ESLP i Ústavního soudu. Ústavní soud „...chápe rovnost nikoliv absolutně, nýbrž relativně: zásadě rovnosti v právech je třeba rozumět tak, že právní rozlišování

mezi subjekty v přístupu k určitým právům nesmí být projevem libovůle...“[\(9\)](#) Rovněž tak z judikatury ESLP jednoznačně vyplývá požadavek objektivně ospravedlnitelných důvodů pro rozdílné zacházení.[\(10\)](#) Na tomto místě lze uvést jedno z posledních významných rozhodnutí ESLP ve věci přístupu k adopci dítěte osobou s homosexuální orientací. Jedná se o rozhodnutí Velkého senátu ve věci X. a ostatní proti Rakousku ze dne 19. 2. 2013, který byl soudem vynesen ve věci stížnosti žen žijících ve stabilním partnerském svazku, v němž společně vychovávají syna jedné z nich. Stěžovatelky se obrátily na ESLP poté, co rakouské soudy zamítly jejich žádost o osvojení dítěte partnerkou matky. Stěžovatelky přitom namítaly porušení čl. 14 ve spojení s čl. 8 Úmluvy spočívající v diskriminaci z důvodu jejich sexuální orientace. Rakouské soudy rozhodovaly o žádosti v době, kdy Všeobecný občanský zákoník umožňoval osvojení dítěte nejen manžely, resp. manželem rodiče dítěte, ale rovněž nesezdaným heterosexuálním párem či heterosexuálním partnerem žijícím s rodičem dítěte v nesezdaném trvajícím svazku. S možností adopce homosexuálním partnerem však zákon nepočítal, a proto byla žádost homosexuálních partnerek zamítnuta. ESLP v první řadě konstatoval, že vztah mezi oběma partnerkami a dítětem je vztahem rodinným a jako takový požívá právní ochrany ve smyslu čl. 8 Úmluvy. Do výkonu práva na rodinný život může stát zasahovat pouze v případech nezbytných a v souladu se zákonem. ESLP v daném případě provedl posouzení možnosti osvojení manžely, nesezdanými heterosexuálními partnery a registrovanými partnery. ESLP tak, jako v řadě svých dřívějších rozhodnutí, vyzdvihl zvláštní povahu manželství muže a ženy jako tradičního rodinného usporádání, jehož primárním účelem je řádná výchova dětí, a potvrdil tak svůj konstantní názor, že z Úmluvy nevyplývá povinnost členských států poskytnout stejný přístup k adopci jako manželům též nesezdaným páru či registrovaným partnerům. O porušení uvedených článků Úmluvy by se nejednalo tehdy, pokud by právo osvojení bylo přiznáno výlučně manželskému páru. Pokud však vnitrostátní legislativa umožňuje osvojení též nesezdaným heterosexuálním páru, resp. heterosexuálnímu partnerovi rodiče dítěte, pak

je diskriminací z důvodu sexuální orientace, je-li toto právo odepřeno párem se stejnou sexuální orientací. „Vzhledem k tomu, že rozdílné zacházení v možnosti adopce dítěte nesezdaným heterosexuálním párem a homosexuálním párem je založeno pouze na sexuální orientaci žadatelů, musí toto rozdílné zacházení sledovat legitimní cíl a musí být přiměřené tomuto cíli – jinak je diskriminační.“⁽¹¹⁾ Rozdíl založený na sexuální orientaci vyžaduje závažné důvody, které by opodstatnily různou zákonnou úpravu pro různé podoby osvojení. Objektivní a ospravedlnitelné zdůvodnění takového postupu však nebylo ve věci předloženo. ESLP tak nepodpořil vědecky nepodložený argument, že výchova dítěte ve stejnopohlavní rodině může mít negativní dopad na jeho vývoj a být pro něj škodlivá. V reakci na tento rozsudek ESLP přijal rakouský parlament novelu zákona o registrovaném partnerství, která s účinností od 1. 8. 2013 umožnila osvojit dítě registrovaným partnerem rodiče. Rakouský ústavní soud posléze shledal protiústavním z důvodu diskriminace též samotný zákaz osvojení dítěte stejnopohlavním párem. V důsledku tohoto rozhodnutí došlo v Rakousku s účinností od 1. 1. 2016 též k uzákonění možnosti společného osvojení dítěte registrovanými partnery.

Případ X. a ostatní proti Rakousku je zásadním posunem v posuzování diskriminace vyplývající ze sexuální orientace jedince a ve svém důsledku vede k tomu, že právní úprava obsahující výluky či omezení v přístupu k osvojení nemající opodstatnění v privilegovaném postavení manželů, je diskriminační a tedy v rozporu s čl. 14 ve spojení s čl. 8 Úmluvy.

Pakliže § 13 odst. 2 zákona o registrovaném partnerství explicitně zakazuje osvojení za trvání registrovaného partnerství osvojitele, ačkoliv občanský zákoník přiznává právo osvojit dítě nejen výhradně manželům, ale též samotnému jednomu z manželů či osamělé osobě, lze jednoznačně dospět k závěru, že ustanovení § 13 odst. 2 zákona o registrovaném partnerství je diskriminační. Toto ustanovení diskriminuje ty, kdo uzavřeli registrované partnerství oproti těm, kdo nežijí v žádné institucionalizované formě vztahu bez ohledu na svou sexuální orientaci. Pouhý fakt uzavření a trvání registrovaného partnerství jednotlivce vylučuje z možnosti osvojit dítě. Není

pochyb o tom, že zjišťoval-li by kterýkoliv orgán veřejné moci sexuální orientaci osamělé osoby jako žadatele o osvojení a z důvodu homosexuální orientace by její žádost zamítl, dopustil by se tím diskriminace na základě sexuální orientace. Pokud však žadatel o osvojení žije v registrovaném partnerství, je z osvojení vyloučen nikoliv fakticky pro svou orientaci, ale dokonce přímo a výslovně ustanovením zákona. Zákon sám je tedy diskriminační, neboť takové ustanovení nelze opřít o objektivní a ospravedlnitelné důvody, je výrazem libovůle zákonodárce a je tedy v rozporu jak s čl. 14 ve spojení s čl. 8 Úmluvy, tak s čl. 3 odst. 1 Listiny. K podrobení přezkumu ústavnosti tohoto ustanovení Ústavním soudem dosud nedošlo, nicméně, tato otázka již byla Ústavnímu soudu k rozhodnutí předložena, a to postupem dle čl. 95 odst. 2 Ústavy. Městský soud v Praze k tomuto kroku přikročil v řízení, v němž žalobce brojí proti rozhodnutí příslušných správních orgánů, které zamítly jeho žádost o zařazení do evidence žadatelů o osvojení z důvodu jeho trvajícího registrovaného partnerství.[\(12\)](#)

Právní úprava de lege ferenda - přiosvojení dítěte partnerem rodiče

Neprávní termín „přiosvojení“ (v angličtině „second parent adoption“) dobře odráží podstatu toho, v čem tento proces spočívá. Podstatou přiosvojení je osvojení dítěte manželem, partnerem nebo druhem rodiče dítěte, v důsledku kterého vstupuje osvojitel do postavení jednoho z rodičů, kterého tak nahradí (má-li dítě zapsány v rodném listě oba rodiče), zatímco příbuzenský vztah druhého rodiče k dítěti zůstává nedotčen.

Jak již bylo uvedeno, náš právní řád umožňuje přiosvojení pouze manželem rodiče. Nesezdaným či registrovaným partnerům není toto právo přiznáno. Vzhledem k tomu, že takto nastavená právní úprava privileguje svazek manželský, není takový postup v rozporu s Úmluvou ve smyslu shora popsaném. Úmluva uzákonění osvojení registrovanými partnery ponechává na vůli jednotlivých smluvních států za podmínky nediskriminačního přístupu k osobám s homosexuální orientací.

Rovněž čl. 7 odst. 1 revidované Evropské úmluvy o osvojení dětí, kterou však Česká republika dosud nepodepsala, ponechává na vůli členským státům, zda rozšíří možnost osvojení dítěte z manželů též na stejnopohlavní manželské nebo registrované páry či na nesezdané heterosexuální či homosexuální páry žijící spolu ve stabilním soužití.

V České republice bylo v souvislosti s přijetím zákona o registrovaném partnerství osvojení registrovanými partnery nebo jedním z nich výslově vyloučeno. Důvodová zpráva k ustanovení § 13 cit. zákona uvádí, že „Osvojení dítěte registrovanými partnery, resp. kterýmkoliv z partnerů, v době trvání partnerství, bude zakázáno. Důvodem je preference náhradní výchovy dítěte v heterosexuální rodině.“[\(13\)](#)

Ačkoliv je z důvodové zprávy zřejmý účel, který zákonodárce přijetím tohoto ustanovení sledoval, zvolený postup není způsobilý tohoto účelu dosáhnout. Příosvojení totiž není formou náhradní výchovy dítěte, dítě žije a nadále bude žít ve své stávající rodině bez ohledu na to, zda bude nebo nebude partnerem rodiče osvojeno. Argumentace odmítající připustit příosvojení dítěte partnerem rodiče s tím, že je pro dítě lepší, pokud bude vyrůstat v heterosexuální rodině, je tedy nepřiléhavá a značně zavádějící, neboť na tom, kde bude dítě nadále vyrůstat, se jeho osvojením, resp. neosvojením, nic nezmění. Ke změně sexuální orientace rodiče dítěte přirozeně nedojde a dítě i nadále bude vyrůstat v rodině homosexuálních partnerů. Skutečnost, že nebude partnerem rodiče osvojeno, vede jen a pouze k jeho znevýhodnění ve sféře právní. Nadále potrvá oslabené postavení dítěte dané tím, že má zpravidla pouze jednoho rodiče, event. má-li oba, druhý rodič buď souhlasí s tím, aby dítě bylo osvojeno, anebo o něj neprojevuje opravdový zájem – v obou případech nelze usuzovat na blízký vztah dítěte a druhého rodiče. Pokud by zde totiž takový vztah byl, nikdy by nemohlo dojít k nahrazení tohoto rodiče registrovaným partnerem rodiče druhého. K příosvojení dítěte může tedy dojít jen a pouze tehdy, pokud dítě nemá druhého rodiče zapsaného v rodném listě, nebo, pokud jej zapsaného sice má, ale tento rodič dá souhlas k osvojení či jsou naplněny zákonné podmínky pro vyslovení, že není třeba souhlasu rodiče k osvojení dítěte.[\(14\)](#) Zároveň je třeba mít na paměti, že i v případě příosvojení bude rozhodovat soud, který musí v každém jednotlivém případě posoudit, zda je osvojení v zájmu dítěte, a to i s ohledem na stabilitu partnerského soužití biologického a sociálního rodiče. Partner rodiče by neměl žádné automatické právo dítě osvojit, musel by splňovat stejné zákonné předpoklady jako každý jiný žadatel o osvojení a musela by být naplněna všechna ostatní ustanovení, která zákon pro osvojení předepisuje, včetně souhlasu osvojovaného dítěte staršího dvanácti let, takového vztahu mezi osvojencem a osvojitelem, jaký je mezi rodičem a dítětem apod.

Nerozlišování mezi příosvojením dítěte partnerem rodiče a společným osvojení dítěte registrovanými partnery tak vede ke značnému zkreslení celé situace a může vést k nedorozumění v chápání rozdílu obou institutů veřejnosti. Jediným důsledkem toho je pak krácení dítěte na jeho právech, neboť dítě má právo na to, aby veškerá rozhodnutí týkající se jeho života byla činěna s ohledem na jeho nejlepší zájem. „Zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, správními nebo zákonodárnými orgány.“[\(15\)](#) Děti žijící v rodinách registrovaných partnerů mají stejná práva na ochranu rodinného života a svých zájmů, jako děti žijící v rodinách heterosexuálních manželů. V případě povolení příosvojení jde tedy o pouhé narovnání postavení dětí z rodin registrovaných partnerů, kdy sám zákon o registrovaném partnerství ukládá partnerovi žijícímu ve společné domácnosti se svým partnerem a jeho dítětem povinnost podílet se na výchově tohoto dítěte. Partner rodiče se tak pro dítě zpravidla stává druhým rodičem, ačkoliv není rodičem biologickým, je rodičem sociálním a společně vytváří rodinu dítěte. Zákon však sociálnímu rodiči možnost stát se rodičem též de iure neposkytuje.

Dětí, které vyrůstají ve stejnopohlavních rodinách, ať už do nich přišly s rodičem z jeho předchozího heterosexuálního vztahu, nebo se v nich přímo narodily (cestou umělého oplodnění, využitím náhradního mateřství v cizině apod.) stále přibývá. Přesto je těmto dětem ze zákona odepřena možnost mít úplnou rodinu a zákon tak ve svém důsledku zvyšuje počet potenciálně sociálně ohrožených dětí majících pouze jednoho rodiče, přestože se, na rozdíl od dětí samoživitelek či samoživitelů, nejedná o děti, které by měly i fakticky pouze jediného rodiče. Týká se to přitom stovek, možná tisíců dětí, které ve stejnopohlavních rodinách žijí.[\(16\)](#) Tyto děti by mohly mít oba rodiče nejen z hlediska sociálního, ale též právního, pokud by jim zákon přiznal možnost být osvojeny registrovanými partnery svých biologických rodičů. Sociálním rodičům by tak byla poskytnuta plná práva a povinnosti k dítěti zahrnující jak rodičovskou odpovědnost, tak vyživovací povinnost, a to jak za trvání

registrovaného partnerství, tak i v případě jeho zrušení a rozchodu rodičů. Dítě by se zařadilo mezi nepominutelné dědice osvojitele a v neposlední řadě by se zvýšila jistota jeho postavení v případě, kdy biologický rodič zemře nebo z jiného důvodu přestane být schopen svá práva a povinnosti k dítěti vykonávat. Nehledě na to, že by homoparentálním rodinám odpadla řada problémů, s nimiž se v praxi potýkají na denní bázi, jako je komunikace sociálního rodiče se školním či předškolním zařízením, návštěva lékaře, ošetřování nemocného dítěte, kontakt s úřady, cestování do zahraničí apod. Pro restriktivní postup a bránění možnosti příslušenství partnerem přitom nelze shledat žádné racionální zdůvodnění.

Nelze tedy za této situace jinak, než se ptát, cui bono? Komu taková právní úprava, která právně oslabuje a znevýhodňuje dítě a jeho sociální rodinu, prospívá, když se vždy bude jednat o osvojení dětí, které druhého rodiče buď nemají, nebo tento souhlasí s jejich osvojením, či o ně neprojevuje opravdový zájem...? Koho nebo co tedy taková právní úprava chrání? „Tradiční rodinu?“ Jako kdyby snad zákonný zákaz osvojit dítě partnera vedl ke změně rodiny z homosexuální na heterosexuální... Nehledě na to, že žádný z prováděných výzkumů neprokázal, že by děti bylo třeba před životem ve stejnopohlavní rodině chránit a že by vývoj dětí vyrůstajících v těchto rodinách byl jakkoliv ohrožen. Odborné společnosti na základě prováděných výzkumů konstatují, že rodičovské kompetence nejsou závislé na jejich sexuální orientaci a že není rozdílu v prospívání dětí v rodinách homo či heterosexuálních.[\(17\)](#)

Právní řád sice poskytl zavedením registrovaného partnerství institucionalizovanou podobu soužití osob stejného pohlaví, jejich rodičovství však nezná a neupravuje. Rodičem dítěte je bezvýjimečně vždy pouze jeden z partnerů. Snahou o právní reflexi skutečného stavu tak jsou vedeny návrhy legislativních změn směřujících k novelizaci zákona o registrovaném partnerství. V roce 2014 byla skupinou poslanců předložena novela zákona zavádějící možnost osvojení dítěte registrovaným partnerem rodiče, kdy osvojené dítě by získalo postavení společného dítěte partnerů a osvojení by se

tak nedotklo příbuzenského poměru mezi osvojencem a jeho rodičem, partnerem osvojitele. V ostatním je odkázáno na použití ustanovení občanského zákoníku o osvojení.[\(18\)](#) Navrhovaná novela vkládá do zákona o registrovaném partnerství nový § 13a, nijak se však nevypořádává se zákazem osvojení za trvání registrovaného partnerství v § 13 odst. 2 zákona. Návrh novely zákona dosud nebyl poslaneckou sněmovnou projednán. Vedle tohoto návrhu probíhají paralelně další jednání o předložení nového, z hlediska sledovaného účelu však obdobného, návrhu novely zákona o registrovaném partnerství. Tato jednání probíhají v rámci neformální skupiny Ministerstva spravedlnosti ČR pro rodinné právo a doposud vedla k návrhům, které se od toho poslaneckého liší zejména tím, že neodkazují na použití ustanovení občanského zákoníku o osvojení, nýbrž předmětná ustanovení z něj kopírují a vkládají je do zákona o registrovaném partnerství, který by měl nově umožnit právě osvojení dítěte partnerem rodiče. Nové návrhy se tak ve vztahu k návrhu již předloženému poslanecké sněmovně liší v zásadě pouze zvolenou legislativní technikou. S ustanovením § 13 odst. 2 zákona se však tyto návrhy vypořádávají, a to doplněním dovětku o tom, že trvající partnerství brání tomu, aby se některý z partnerů stal osvojitelem dítěte, pokud zákon nestanoví jinak. Se zrušením tohoto ustanovení se tedy ani v nově připravované novele nepočítá. Je tak otázkou, kdy Ústavní soud ve věci rozhodne a jak se zákonodárce, v případě zrušení ustanovení § 13 odst. 2 zákona o registrovaném partnerství pro rozpor v ústavním pořádkem, vypořádá s nastalou situací.

Vzhledem k tomu, že osvojení je záležitostí statusovou, promítající se do osobního statusu jak osvojitele, tak osvojence a jeho biologické rodiny, a jako takové je i v občanském zákoníku upraveno, mám za to, že by jeho úprava neměla být kopírována do dalších zvláštních zákonů, jako je zákon o registrovaném partnerství. Rozhodne-li se zákonodárce umožnit přenosovjení partnerem rodiče, měl by přistoupit ke zrušení diskriminačního ustanovení § 13 odst. 2 zákona o registrovaném partnerství a dále postupovat cestou novelizace občanského zákoníku, neboť do § 800 odst. 1 by postačilo doplnit,

že osvojitelem se může stát též registrovaný partner rodiče dítěte a v § 833 odst. 2 pak pamatovat na to, že osvojení partnerem jednoho z rodičů osvojence se nedotkne příbuzenského poměru mezi osvojencem a tímto rodičem, resp. dalšími příbuznými.

Závěr

Právo je fenomén, který má společnosti prospívat, vnášet do společenských vztahů právní jistotu, reflektovat společenskou realitu a účinně regulovat aktuální vztahy a problémy společnosti, nikoliv život jejích členů, a zvláště pak život osobní a rodinný, komplikovat. Pokud právní řád ignoruje faktický vývoj společnosti a snaží se ji uměle zakonzervovat, přestává svůj účel splňovat a přestává fungovat. Snaha o privilegování tradiční rodiny a znevýhodňování všech odlišných rodinných forem postrádá ospravedlnění v situaci, kdy se naopak tradiční nukleární rodina sezdaného heterosexuálního páru vychovávající biologicky příbuzné děti postupně stává menšinou.[\(19\)](#) Nejsou to však zdaleka jen homoparentální rodiny, které se od tradiční rodiny liší. „Krize tradiční rodiny“ je v prvé řadě zapříčiněna klesající sňatečností a naopak rostoucí rozvodovostí. Jsou tu rodiny, v nichž vychovává děti jen jeden rodič, rodiny tvořené rodiči s dětmi z předchozích vztahů (tzv. patchwork families), rodiny poskytující náhradní péči dětem, které nemohou vyrůstat ve své biologicky příbuzném prostředí, velké pěstounské rodiny apod. Lpění zákonodárce na „ochraně rodiny“ tak paradoxně vede k tomu, že právě mnohým rodinám je život značně komplikován. A vzhledem k tomu, že se jedná o rodiny, v nichž vyrůstají nezletilé děti, kterým je ústavně zaručena zvláštní ochrana a péče[\(20\)](#), neměla by jím být dále upírána možnost právně institucionalizovat faktické vztahy, které v rodině homoparentální panují stejně tak, jako v rodinách heterosexuálních. Osobně jsem přesvědčena, že nastal čas pokročit dál, přestat ignorovat existenci homoparentálních rodin a poskytnout jím možnost se právně institucionalizovat s plným přiznáním povinností a práv k nezletilým dětem, které v těchto rodinách vyrůstají a vyrůstat budou.

JUDr. Lucie Váňová, Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, nám.
Curieových 901/7, 116 40 Praha 1. Kontakt na autorku:
lucie.vanova@centrum.cz

Poznámkový aparát

- (1) Srov. § 771 a § 883 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.
- (2) Srov. § 880 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.
- (3) Srov. § 13 odst. 2 zákona č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů.
- (4) Srov. nález ÚS č. 403/2002 Sb. k vymezení ústavního pořádku ČR.
- (5) Srov. čl. 12 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.
- (6) K tomu srov. např. rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věcech Marckx proti Belgii (stížnost č. 6833/74) ze dne 13.6.1979, Johnston a další proti Irsku (stížnost č. 9697/82) ze dne 18.12.1986, Keegan proti Irsku (stížnost č. 16969/90) ze dne 26.5.1994, Kroon a další proti Nizozemí (stížnost č. 18535/91) ze dne 27.10.1994, dále také nálezy Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1586/09 ze dne 6. 3. 2012 a sp. zn. Pl. ÚS 10/15 ze dne 15.12.2015.
- (7) Nález Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 4160/12 ze dne 23. 4. 2013.
- (8) K pojmu akcesorická / neakcesorická rovnost srov. WINTR, Jan: Analýza české právní úpravy osvojení dítěte gayi, lesbami a bisexuálními lidmi ve světle práva Evropské unie a Evropské úmluvy o lidských právech a základních svobodách [online]. 31.3.2009 [cit. 14.5.2016] Dostupné na [http://poradna-prava.cz/www/old/analyza_ceske_pravni_upravy_osvojeni_ditete_gayi%20\(4\).pdf](http://poradna-prava.cz/www/old/analyza_ceske_pravni_upravy_osvojeni_ditete_gayi%20(4).pdf)
- (9) Nález Ústavního soudu sp. zn. Pl. ÚS 42/03 ze dne 28. 3. 2006.
- (10) K tomu např. rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci E.B. proti Francii (stížnost č. 43546/02) ze dne 22. 1. 2008.

(11)Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci X. a ostatní proti Rakousku (stížnost č. 19010/07) ze dne 19. 2. 2013. [cit. 2016-05-14]
D o s t u p n é z :

<http://www.ochrance.cz/diskriminace/aktuality-z-diskriminace/aktuality-z-diskriminace-2013/absolutni-zakaz-osvojeni-ditete-druhym-registrovany-m-partnerem-je-diskriminacni-vyslovil-e/>

(12)Řízení je vedeno u Ústavního soudu ČR pod sp. zn. Pl. ÚS 7/15.

(13)Srov. sněmovní tisk 969/0 ze IV. volebního období.

(14)Srov. § 818 a § 819 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

(15)Čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte.

(16)Dle analýzy Českého statistického úřadu „Partnerské svazky osob stejného pohlaví v České republice a v Evropě“ ze dne 24. 10. 2013 vyplývající ze sčítání lidu v roce 2011 žilo ve stejnopohlavních rodinách 879 dětí.

(17)KUTÁLKOVÁ, Petra: Duhové rodiny ve stínu státu – situace homoparentálních rodin s malými dětmi. [online]. [cit. 14.5.2016]
D o s t u p n é n a

https://www.praguepride.cz/wp-content/uploads/2015/10/Duhove_rodiny.pdf, str. 11.

(18)Srov. sněmovní tisk č. 320/0 ze VII. volebního období.

(19)KUTÁLKOVÁ, Petra: Duhové rodiny ve stínu státu – situace homoparentálních rodin s malými dětmi. [online]. [cit. 14.5.2016]
D o s t u p n é n a

https://www.praguepride.cz/wp-content/uploads/2015/10/Duhove_rodiny.pdf, str. 11.

(20)Srov. článek 32 Listiny základních práv a svobod.

Použité zdroje

Odborné příspěvky

- KUTÁLKOVÁ, Petra: Duhové rodiny ve stínu státu – situace homoparentálních rodin s malými dětmi. [online]. [cit. 14.5.2016] Dostupné na https://www.praguepride.cz/wp-content/uploads/2015/10/Duhove_rodiny.pdf
- WINTR, Jan: Analýza české právní úpravy osvojení dítěte gayi, lesbami a bisexuálními lidmi ve světle práva Evropské unie a Evropské úmluvy o lidských právech a základních svobodách [online]. 31.3.2009 [cit. 14.5.2016] Dostupné na [http://poradna-prava.cz/www/old/analyza_ceske_pravni_upravy_osvojeni_ditete_gayi%20\(4\).pdf](http://poradna-prava.cz/www/old/analyza_ceske_pravni_upravy_osvojeni_ditete_gayi%20(4).pdf)

Nálezy Ústavního soudu

- Nález Ústavního soudu ze dne 25. 3. 2002, č. 403/2002 Sb.
- Nález Ústavního soudu ze dne 23. 4. 2013, sp. zn. II.ÚS 4160/12
- Nález Ústavního soudu ze dne 28. 3. 2006, sp. zn. Pl. ÚS 42/03
- Nález Ústavního soudu ze dne 6. 3. 2012, sp. zn. I. ÚS 1586/09
- Nález Ústavního soudu ze dne 15.12.2015, sp. zn. Pl. ÚS 10/15

Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

- Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 13.6.1979 ve věci Marckx proti Belgii (stížnost č. 6833/74)
- Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 18.12.1986 ve věci Johnston a další proti Irsku (stížnost č. 9697/82)
- Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 26.5.1994 ve věci Keegan proti Irsku (stížnost č. 16969/90)
- Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 27.10.1994 ve věci Kroon a další proti Nizozemí (stížnost č. 18535/91)
- Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 22. 1. 2008 ve věci E.B. proti Francii (stížnost č. 43546/02)
- Rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ze dne 19. 2. 2013 ve věci X. a ostatní proti Rakousku (stížnost č. 19010/07)

KUTNAROVÁ, Karolína. *Souhlas rodiče s osvojením.*

Parental Consent to Adoption.

Anotace: Příspěvek upozorňuje na problematiku souhlasu rodiče s osvojením. Zabývá se aktuální právní úpravou tohoto institutu.

Klíčová slova: Souhlas s osvojením; osvojení; osvojitel; rodič; dítě.

Abstract: This article describes actual legal regulation to the right of parents to consent to the adoption. It deals with the current legal regulation of this institute.

Keywords: Consent to the adoption; adoption; adoptive parent; parent; child.

Úvod

Právo rodičů dát souhlas k osvojení je osobním právem rodiče. Toto právo není součástí povinností a práv spadajících do rodičovské odpovědnosti, ale tkví v samotném vztahu mezi rodiči a dětmi. Případné zásahy do rodičovské odpovědnosti nemají zpravidla na právo rodiče dát souhlas s osvojením vliv. Výjimky ze souhlasu uvádí zákon výslovně.

Souhlas rodiče s osvojením

Občanský zákoník stanovuje, že o osvojení nemůže být rozhodnuto bez souhlasu dítěte, rodičů dítěte nebo osob, které jsou oprávněny dát souhlas za rodiče, popřípadě manžela osvojitele (§ 805 ObčZ). Bez souhlasu výše uvedených osob nemůže k úspěšnému osvojení dojít.

K osvojení je zpravidla potřeba souhlasu obou rodičů (§ 809 ObčZ). Není rozhodné, zda jsou rodiče manželé či žijí v nesezdaném soužití. Pokud by souhlas s osvojením dal jen jeden z rodičů, pak by zde existovala překážka, pro kterou by nebylo možné dítě osvojit.[\(1\)](#) Pokud však dítě má jen jednoho z rodičů, protože druhý z rodičů není znám, pak postačí souhlas tohoto rodiče. Pokud dítě nemá ani jednoho z rodičů, kteří by mohli souhlas dát, pak dává na jejich místě souhlas k osvojení soudem jím k tomu ustanovený opatrovník. Ustanovený opatrovník má povinnost zjišťovat relevantní skutečnosti. V důvodové zprávě se uvádí, že soud musí prověřit, že se s těmito skutečnostmi opatrovník před souhlasem opravdu seznámil. Opatrovník je tak povinen zjistit zejména příbuzenské poměry osvojovaného dítěte, případně i názor osoby, která o osvojované dítě pečeje.[\(2\)](#)

Souhlas s osvojením dává rodič osobním prohlášením vůči soudu. Prohlášení musí splňovat obecné náležitosti právního jednání. Pokud by byl souhlas vázán na splnění podmínky nebo by byl časově omezený, pak by se k němu nepřihlíželo (§ 810 odst. 1 ObčZ). Zatímco za účinnosti zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, bylo možné dát souhlas k osvojení i před obecním úřadem, občanský zákoník umožňuje rodiči učinit osobní prohlášení pouze vůči soudu. Prohlášení vůči soudu tak musí rodič učinit osobně, výslovně a určitě.[\(3\)](#) Dříve než se rodič vyjádří, soud ho řádně poučí o podstatě a důsledcích prohlášení souhlasu a o podstatně osvojení. Důvodová zpráva k poskytnutí souhlasu uvádí, že si rodič musí být vědom toho, k čemu

přivoluje. Musí vědět, co osvojení znamená, a to jak pro něj, tak pro dítě, a to jak právně, tak fakticky. Souhlas rodiče s osvojením lze pokládat za informovaný tehdy, pokud jej rodič dává teprve poté, co byl náležitě poučen o významu svého jednání.⁽⁴⁾ Soud má tak povinnost poučit rodiče o tom, že prohlášení souhlasu je právním jednáním, poučit je o obecných náležitostech právního jednání a o omezeních, která se na právní jednání rodičů vztahují. Soud zároveň rodičům vysvětlí, co je to souhlas s osvojením a jaké podmínky zákon pro souhlas vyžaduje. V neposlední řadě pak rodiče poučí i o důsledcích souhlasu s osvojením, tedy zejména, že základním důsledkem jejich souhlasu je možnost osvojení dítěte. Ve vazbě na tento důsledek souhlasu soud objasní rodičům, co je vůbec osvojení jako takové a jaké jsou jeho následky. Nejenže osvojením dojde k zániku příbuzenského poměru mezi rodiči a jejich dítětem, včetně zániku rodičovské odpovědnosti, ale i vyživovací povinnosti i statusových práv a povinností. Díky možnosti automatické konverze zrušitelného osvojení na nezrušitelné by soud měl rodiče poučit, že vyslovením souhlasu souhlasí jak se zrušitelným, tak i nezrušitelným osvojením, neboť k nezrušitelnosti osvojení může dojít pouhým během času.⁽⁵⁾

Nezletilí rodiče, kteří dosud nenabyli plné svéprávnosti, tj. ti kteří nedosáhli zletilosti a nenabyli svéprávnosti uzavřením sňatku nebo na základě přiznání svéprávnosti, mají právo dát souhlas k osvojení dítěte (§ 811 odst. 1 ObčZ). Jak už bylo uvedeno výše, právo dát souhlas s osvojením není vázáno na rodičovskou odpovědnost rodiče. Proto právo dát souhlas s osvojením svého dítěte má i nezletilý rodič, který nenabyl plné svéprávnosti, a to i přesto, že zákon takovému rodiči výkon jeho rodičovské odpovědnosti k dítěti pozastavuje, a to až do dosažení plné svéprávnosti (§ 868 ObčZ). Souhlas s osvojením nemůže dát opatrovník nezletilého rodiče (§ 811 odst. 2 ObčZ). Soud v řízení posoudí, zda je nezletilý schopen posoudit důsledky svého jednání a souhlas poskytnout. Pokud by soud dospěl k závěru, že nezletilý rodič není schopen projevit svou vůli, ačkoliv zákon tuto schopnost předpokládá, nezbude nic jiného než návrh na osvojení zamítnout, protože není splněna jedna z podmínek pro osvojení, tedy souhlas rodiče, nebo řízení

přerušit a vyčkat zahájení řízení a následně výsledku řízení podle § 821 ObčZ o tom, zda je nebo není třeba souhlasu rodiče k osvojení.[\(6\)](#)

Také rodič, jehož svéprávnost byla omezena rozhodnutím soudu, může ve věcech osvojení právně jednat, včetně udělení souhlasu k osvojení, avšak pouze v tom rozsahu, ve kterém jeho svéprávnost nebyla omezena (§ 812 ObčZ). Soud v rozhodnutí o omezení vždy výslovně uvede, v jakém rozsahu je způsobilost člověka právně jednat dotčena. Pokud tedy rodič nebyl zbaven práva jednat ve věcech osvojení dítěte, včetně práva udělit souhlas k osvojení svého dítěte, pak je třeba souhlasu rodiče k osvojení získat.

Zatímco matka osvojovaného dítěte může dát souhlas k osvojení nejdříve šest týdnů po narození dítěte, tak otec osvojovaného dítěte může dát souhlas k osvojení i před uplynutím této doby, nejdříve však po narození dítěte (§ 813 odst. 1 ObčZ). Pokud by byl souhlas rodičů dán dříve, pak by se k takovému jednání nepřihlíželo, neboť by šlo o zdánlivé jednání, které nevyvolává žádné účinky.

Rodiče mohou dát souhlas s osvojením pro určitou osobu nebo i bez konkrétního určení osvojitele, tzv. blanketní souhlas. Pokud rodiče dávají souhlas s osvojením ve vztahu ke konkrétnímu osvojителi, pak je potřeba tuto osobu náležitě označit, aby nebyla možná záměna s jinou osobou. Pokud by byl souhlas s osvojením dán pro určitou osobu jako osvojitele a návrh na osvojení byl vzat zpět, nebo zamítnut, pak by daný souhlas pozbyl účinnosti (§ 815 ObčZ). V případě, kdy je osoba osvojitele určena konkrétně, pak logicky není potřeba osvojení zprostředkovávat. Naopak ke zprostředkování osvojení dochází u osvojení, kde souhlas s osvojením neurčuje budoucí osvojitele. Za této situace je totiž potřeba nalézt dítěti vhodné osvojitele. Právní úpravu vztahující se na zprostředkování osvojení nalezneme v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí. Podle § 20 odst. 3 písm. a) bodu 1 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, se zprostředkování osvojení neprovádí, jestliže rodiče již dali souhlas k osvojení dítěte předem ve vztahu k určitým osvojitelům, nikoli jestliže teprve zvažují, zda takový souhlas udělí.[\(7\)](#)

V § 814 ObčZ je stanoveno, že není rozhodné, zda byl souhlas k osvojení dán s určením pro určitou osobu osvojitele, nebo bez takového určení. Zákonná formulace má za cíl zakotvit, že jak souhlas blanketní, tak i konkrétní, mají zásadně stejný význam a nelze považovat jeden za významnější nebo převažující. U obou typů platí shodná právní úprava jejich poskytnutí (§ 809 ObčZ až 813 ObčZ), odvolání (§ 817 ObčZ), obecného zániku (§ 816 ObčZ). Také procesní postavení rodiče poskytujícího souhlas je shodné v případě blanketního i konkrétní souhlasu. Nelze ovšem chápát oba typy souhlasů jako zaměnitelné.[\(8\)](#)

Souhlas k osvojení (jak přímý, tak i blanketní) pozbude účinnosti vždy, nedojde-li k osvojení do šesti let ode dne, kdy byl souhlas dán (§ 816 ObčZ). Pokud by souhlas rodičů uplynutím výše uvedené doby pozbyl účinnosti, pak by nemohlo k osvojení dítěte dojít, neboť by nebyla splněna jedna z obligatorních podmínek pro osvojení. Pokud by nedošlo k nahrazení souhlasu jiným způsobem, pak by bylo nutné získat souhlas rodičů nový.

Ve snaze ochránit rodiče před neuváženými a uspěchanými rozhodnutími, zákonodárce umožňuje rodičům, aby svůj souhlas s osvojením v zákonné lhůtě odvolali. Svůj souhlas mohou rodiče odvolut jak u souhlasu k osvojení určitou osobou, tak i souhlasu blanketního. Souhlas k osvojení lze odvolut po dobu tří měsíců ode dne, kdy byl dán (§ 817 odst. 1 ObčZ). Jedinou limitací pro rodiče je v takovém případě uplynutí zákonem stanovené lhůty. Rodič v tomto případě nemusí uvádět žádné důvody ani splňovat další podmínky k tomu, aby bylo odvolání souhlasu s osvojením účinné. Naopak pokud již uplynuly tři měsíce ode dne, kdy byl souhlas s osvojením dán, pak již zákon stanovuje limity, které by mohly odvolání souhlasu bránit. Díky tomu, že po uplynutí tříměsíční lhůty se mohou naplno rozběhnout mechanismy zprostředkování osvojení, včetně možnosti definitivního svěření dítěte do péče budoucích osvojitelů, se tak do popředí dostávají právě zájmy budoucích osvojitelů. Pokud tak nebylo osvojované dítě ještě předáno do péče osvojitelů před osvojením, pak je možné, aby byl souhlas s osvojením odvolán, a to i po uplynutí tří měsíců ode dne, kdy byl dán. V daném případě totiž zpětvzetí

souhlasu nemá dopad do nově vznikajících rodinněprávních vztahů. Oproti tomu, je-li již pro dítě zprostředkována předosvojitelská péče, bude na rozhodnutí soudu, zda dítě bude vydáno z péče budoucích osvojitelů. Soud bude muset posoudit, zda je v zájmu nezletilého setrvat v péči budoucích osvojitelů nebo naopak dítě předat zpět jeho rodičům. Přednost péče vlastních rodičů je dlouhodobě judikována i Evropským soudem pro lidská práva.[\(9\)](#)

Souhlas k osvojení lze odvolut i po uplynutí tří měsíců ode dne, kdy byl dán, a to i v případě, kdy již bylo dítě předáno do péče osvojitelů před osvojením. V takovém případě soud rozhodne o vydání či nevydání dítěte z péče těch, kterým bylo dítě svěřeno. Aktivně legitimování k podání návrhu jsou rodiče a soud musí v řízení posoudit, zda je v zájmu dítěte, aby bylo se svými rodiči.

S ohledem na výše uvedené lze tak shrnout, že souhlas s osvojením pozbude své účinnosti v následujících případech. Za prvé, když byl dán souhlas s osvojením s určením pro určitou osobu jako osvojitele a návrh na osvojení byl vzat zpět, nebo zamítnut. Za druhé, nedojde –li k osvojení do šesti let ode dne, kdy byl souhlas dán. Za třetí, odvoláním souhlasu v době tří měsíců ode dne, kdy byl dán. Za čtvrté, nebylo-li pak osvojované dítě ještě předáno do péče osvojitele před osvojením, avšak již uplynuly více než tři měsíce ode dne, kdy byl souhlas k osvojení dán, a v posledním pátém případě, taktéž již uplynula zákonem stanovená doba tří měsíců ode dne, kdy byl souhlas k osvojení dán, avšak osvojované dítě má být podle rozhodnutí soudu vydaného na návrh rodičů vydáno těm, kterým bylo svěřeno do péče, protože je v souladu se zájmy dítěte, aby bylo se svými rodiči. Pro odvolání souhlasu platí obdobně ustanovení o tom, jak, vůči komu a s jakými účinky se souhlas k osvojení dává (§ 817 odst. 3 ObčZ). Je však možné, aby rodič, který souhlas dal, namísto svého prohlášení vůči soudu dítě převzal od osoby, v jejíž péči se nalézá (v naprosté většině případů je touto osobou ústavní zařízení, budoucí osvojitel, popř. tzv. profesionální pěstoun). Na soud se rodič musí obrátit za té situace, kdy by výše uvedené osoby odmítaly dítě rodiči předat.[\(10\)](#)

Zpravidla je souhlas rodičů osvojovaného dítěte nezbytnou podmínkou pro osvojení. Zákon však z tohoto pravidla vytváří výjimky. Bylo by totiž nesprávné stavět zájmy rodičů nad zájmy dítěte. Zejména potřebné se to jeví v těch případech, kdy rodiče neplní nebo ani nemohou plnit své povinnosti k dítěti. Neumožnit pak dítěti začlenění se v nové rodině, která by naplňovala potřeby a zájmy dítěte lépe než jeho přirození rodiče by nebylo správné. Souhlasu rodiče osvojovaného dítěte není k osvojení třeba, pokud rodič byl zbaven rodičovské odpovědnosti a zároveň práva dát souhlas k osvojení. Dále pak pokud rodič není schopen projevit svou vůli nebo rozpoznat následky svého jednání nebo je ovládnout. V posledním případě pak pokud se zdržuje na neznámém místě a toto místo se nepodaří soudu v součinnosti s dalšími orgány veřejné moci zjistit ani při vynaložení potřebné pečlivosti (§ 818 odst. 1 písm. a), b), c) ObčZ).

Jsou-li tyto skutečnosti navíc dány u obou rodičů, vyžaduje se k osvojení souhlas poručníka, popřípadě souhlas opatrovníka, kterého k tomu účelu jmenuje soud. Stejně tak je tomu i v případě, že oba rodiče zemřeli nebo že rodičovství k osvojovanému dítěti nebylo určeno. Zákon v takovém případě výslovně vyžaduje, aby před udělením nebo odmítnutím souhlasu byly zjištěny všechny rozhodné skutečnosti týkající se osvojovaného dítěte a jeho rodiny, které by mohly mít vliv na rozhodnutí o osvojení; zejména se zjistí, zda osvojované dítě má blízké příbuzné a zda ti mají zájem o dítě pečovat, a vyslechne se i ten, v jehož péči se osvojované dítě právě nalézá (§ 818 odst. 2 ObčZ).

K osvojení dále není třeba souhlasu rodiče, který zjevně nemá o dítě zájem. Rodič zjevně nemá o dítě zájem, neprojevuje-li soustavně o dítě opravdový zájem, a tím trvale zaviněně porušuje své povinnosti rodiče (§ 819 ObčZ). Má se za to, že nezájem rodiče o dítě je zjevný, trvá-li alespoň tři měsíce od posledního projeveného opravdového zájmu. Nelze-li však v chování rodiče spatřovat hrubé porušování jeho povinností, je třeba, aby byl orgánem sociálně-právní ochrany dětí poučen o možných důsledcích svého chování a aby od takového poučení uplynuly alespoň tři měsíce. Orgán

sociálně-právní ochrany dětí je povinen poskytnout rodiči nejpozději po tomto poučení poradenství a pomoc. Poučení se nevyžaduje, opustil-li rodič místo, kde se dříve zdržoval, aniž sdělil, kde se nyní zdržuje, a nepodařilo-li se ani za tři měsíce zjistit místo, kde se rodič zdržuje (§ 820 ObčZ). V této souvislosti je třeba uvést, že projevem zájmu o dítě není jen přímý styk rodiče s dítětem, ale i jiné projevy rodiče, z nichž je zřejmé, že se dítěte nemíní zříci.[\(11\)](#) Právní následky osvojení dítěte bez souhlasu rodičů mohou nastat jen tehdy, je-li v řízení bez všech pochybností prokázáno naplnění podmínek zákona.[\(12\)](#)

O tom, zda je třeba k osvojení souhlasu rodiče soud rozhoduje ve zvláštním řízení (§ 821 ObčZ). Pokud soud v řízení dojde k závěru, že k osvojení dítěte není souhlasu obou rodičů třeba, pak je k osvojení zapotřebí souhlasu opatrovníka, kterého soud k tomu účelu jmenuje. Od opatrovníka je poté očekáváno aktivní jednání, neboť opatrovníkovi zákon ukládá povinnost zjistit všechny rozhodné skutečnosti týkající se osvojovaného dítěte a jeho rodiny, které by mohly mít vliv na rozhodnutí o osvojení. Zejména je povinen zjistit, má-li osvojované dítě blízké příbuzné, kteří mají zájem o ně pečovat, a vyslechne toho, v jehož péči se osvojované dítě právě nalézá (§ 821 ObčZ).

I když souhlasu rodičů k osvojení není potřeba, tak přesto nemůže soud o osvojení kladně rozhodnout, jestliže někdo z blízkých příbuzných dítěte, který je schopen a hlavně ochoten o dítě pečovat, učiní v tomto smyslu návrh soudu. Pokud je to v zájmu dítěte a je – li zjevné, že tato osoba je schopna o dítě pečovat, pak soud svěří dítě do péče jeho blízkého příbuzného (§ 822 ObčZ). Je nutné si uvědomit, že rodinu dítěte netvoří pouze jeho rodiče, ale také další osoby, které by mohly mít zájem o dítě pečovat. Na druhou stranu pokud rodiče dají souhlas s osvojením svého dítěte, pak blízcí příbuzní nemají zpravidla možnost osvojení zabránit, pokud budou splněny i další zákonné podmínky nutné pro úspěšné osvojení dítěte.

Závěr

Souhlas rodičů s osvojením je tak až na výjimky nezbytnou podmínkou k tomu, aby mohlo dojít k úspěšnému osvojení dítěte. Přitom právo rodičů dát souhlas s osvojením není součástí práv a povinností náležejících do rodičovské odpovědnosti. Zákon klade přísné požadavky nejen na samotný souhlas rodiče, ale i na poučovací povinnost soudu. S ohledem na zájem dítěte zákon zakotvuje také výjimky při nichž není souhlasu s osvojením třeba.

Mgr. Karolína Kutnarová, Univerzita Palackého v Olomouci Právnická fakulta, Tř. 17. listopadu 8, 771 11 Olomouc. Kontakt na autorku:
kahara@seznam.cz

Poznámkový aparát

- (1) Rozsudek Nejvyššího soudu Slovenské socialistické republiky ze dne 29.10.1975, sp. zn. 1 Cz 94/75.
- (2) ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Sagit, 2012. s. 352.
- (3) Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24.11.2005, sp. zn. 30 Cdo 415/2005.
- (4) ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Sagit, 2012. s. 353.
- (5) SEDLÁK, Petr. In HRUŠÁKOVÁ, Milana., KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVA, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář. 1 vydání*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 662.
- (6) SEDLÁK, Petr. In HRUŠÁKOVÁ, Milana., KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVA, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář. 1 vydání*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 666.
- (7) Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 22.4.2011, sp. zn. 9 Ca 432/2008, rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 16.5.2012, sp. zn. 3 Ads 144/2011.
- (8) SEDLÁK, Petr. In HRUŠÁKOVÁ, Milana., KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVA, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář. 1 vydání*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 672.
- (9) SEDLÁK, Petr. In HRUŠÁKOVÁ, Milana., KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVA, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář. 1 vydání*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 676.

- (10) ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Sagit, 2012. s. 356.
- (11) Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 28.3.1962, sp. zn. 8 Co 116/62.
- (12) Nález Ústavního soudu ze dne 28. 1.2004, sp. zn. I ÚS 669/02.

Použité zdroje

Odborné knihy

- ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Sagit, 2012. s. 352.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana., KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVA, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář. 1 vydání*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1380.

PEŠKO, Lukáš. *Komparácia právnej úpravy obchodného tajomstva vo vybraných krajinách a Europskej Únii.*

Comparison of Trade Secrets Legislation in Selected Countries
and the European Union.

Abstrakt: Problematika ochrany obchodného tajomstva sa v súčasnosti stáva aktuálnejšou ako kedykoľvek predtým. Dôvodom je, okrem technologického progresu, aj globalizácia ekonomiky, zvýšenie konkurencie a snaha o maximalizáciu ekonomickej úspechu. Článok analyzuje právnu úpravu obchodného tajomstva na Slovensku, v Českej republike a neopomína ani pripravovanú právnu úpravu v rámci Európskej únie.

Kľúčové slová: obchodné tajomstvo, podnikateľ, know-how, nekalá súťaž, ochrana, informácie

Abstract: The issue of trade secrets protection is now becoming more topical than ever. This is because, in addition to technological progress, also globalization of the economy, increased competition and efforts to maximize economic success. The article analyzes the legislation of trade secrets in Slovakia, the Czech Republic and did not forget the forthcoming legislation within the European Union.

Keywords: trade secrets, entrepreneur, know-how, unfair competition, protection, information

Úvod

Obchodné tajomstvo nie je na rozdiel od iných práv duševného vlastníctva (napr. patenty) viazané na určitú lehotu svojej ochrany. Teoreticky je možné domáhať sa ochrany obchodného tajomstva donekonečna. Práve tátó špecifická vlastnosť obchodného tajomstva ho činí tak jedinečným a cenným. Podnikatelia môžu teda bez akéhokoľvek časového obmedzenia pri dodržaní určitého stupňa ochrany dosiahnuť ochranu svojich najhodnotnejších informácií. Často krát sú práve tieto informácie najhodnotnejšou časťou podniku. Akonáhle sú však prezradené (či už zákonnou cestou alebo nezákonne), sú navždy stratené.

Práve preto je nevyhnutné detailnejšie ovládať problematiku ochrany obchodného tajomstva a brať do úvahy špecifiká, ktoré sú viazané na právny poriadok daného štátu, nakoľko v dnešnej dobe prenos informácií žiadne hranice nepozná.

Právna úprava obchodného tajomstva v Slovenskej republike

Právna úprava obchodného tajomstva je v Slovenskej republike zakotvená do obchodného zákonníka⁽¹⁾, konkrétnie v piatom diele prvej hlavy v §17 až §20. Zákon používa pomerne širokú definíciu vyžadujúcu naplnenie všetkých charakteristík k tomu, aby právo chránené ako obchodné tajomstvo vzniklo. Treba zdôrazniť, že nie každá skutočnosť, ktorú podnikatelia ako svoje obchodné tajomstvo označujú, by skutočne ochranu podľa Obchodného zákonníka požívalo.

Obchodným tajomstvom môžu byť všetky skutočnosti obchodnej, výrobnej alebo technickej povahy súvisiace s podnikom, pre ktoré platí (a to kumulatívne), že splňajú nasledovné predpoklady:

- a) majú skutočnú alebo potenciálnu materiálnu alebo nemateriálnu hodnotu,⁽²⁾
- b) nie sú v príslušných obchodných kruhoch bežne dostupné,
- c) majú byť podľa vôle podnikateľa utajené,
- d) podnikateľ ich utajenie zodpovedajúcim spôsobom zabezpečuje.

Práva k obchodnému tajomstvu radíme medzi tzv. priemyselné práva, povaha obchodného tajomstva je však výnimcočná v tom, že ide o právo, ktorého vznik netreba nikde registrovať, teda zákon nevyžaduje naplnenie formálnych požiadaviek súvisiacich s právom prednosti. Obchodné tajomstvo je prostriedok ochrany predovšetkým takých dôležitých skutočností, ako sú ešte nepatentované vynálezy alebo rôzne postupy a metódy, ktoré podnikateľ nechce alebo nemôže chrániť registráciou na Úrade priemyselného vlastníctva, alebo nespĺňajú požiadavku na ochranu podľa autorského zákona.

Samozrejme, aj v prípade, že dané skutočnosti možno zaradiť do niektornej kategórie duševného vlastníctva (napr. chránený softvér ako autorské dielo, ktoré však využíva podnikateľ výlučne pre svoje účely), môže zároveň požívať ochranu ako obchodné tajomstvo podnikateľa. Aj nehmotné statky, ktoré by inak boli nechránené, požívajú podľa Obchodného zákonníka vysoký stupeň ochrany, pokiaľ napĺnia určené znaky.

Ďalej to môžu byť napríklad pripravované cenové ponuky a akcie na získanie zákazníkov, zoznamy zákazníkov alebo kľúčových obchodných partnerov, analýzy trhu, jednoducho všetko, čo má pre daného podnikateľa hodnotu a nie je bežne v daných podnikateľských kruhoch dostupné. Tiež si treba uvedomiť, že označenie „dostupné v príslušných obchodných kruhoch“ treba vyklaadať extenzívne, keďže napríklad daná informácia, resp. skutočnosť môže byť dostupná vo vedeckých kruhoch alebo v inej obchodnej branži, avšak jej aplikovaním vo svojom odbore podnikateľ získava určitú výhodu, a teda túto skutočnosť (možnosť využitia takej informácie) chce chrániť a jej ochranu aj zabezpečuje.

V spojitosti s obchodným tajomstvom sa stretávame aj s pojmom know-how ako určitého systému zručností, znalostí a postupov, ktoré napomáhajú v podnikaní nachádzať efektívnejšie a rýchlejšie riešenia (t. j. „vedieť ako“). Know-how možno najčastejšie zaradiť práve pod ochranu obchodným tajomstvom, ak však nenapĺňa všetky pojmové znaky, možno ho chrániť napríklad ako dôvernú informáciu v predkontraktačnej fáze vzťahu (§ 271 ObchZ) alebo počas existujúceho zmluvného vzťahu priamo určením podmienok ochrany v zmluve so stanovením sankcií pri porušení povinnosti informácie chrániť.

Podstatným prvkom je aktívna ochrana tajomstva zo strany podnikateľa, a to nielen formálna (písomné záväzky zamestnancov a obchodných partnerov, ktoré však podnikateľ nijako nekontroluje alebo v prípade porušenia nesankcionuje), ale skutočne vykonávaná a zjavná tým, ktorí s

danými skutočnosťami dochádzajú do styku a sú podľa vôle podnikateľa zaviazaní tajomstvo chrániť.

Možno vymedziť tri základné spôsoby ochrany dát, ktorých vzájomné úspešné skĺbenie je základom vybudovania vysokej bezpečnosti ochrany informácií (najmä v súvislosti so súčasným rozvojom informačných technológií a existencie väčšiny citlivých údajov v elektronickej podobe):(3)

Organizačný spôsob ochrany

Znamená vybudovanie vhodného systému interných predpisov pre nakladanie s údajmi, a to pre všetky úrovne komunikácie a s vymedzením príslušných kompetencií jednotlivých pracovníkov a úsekov. Je prirodzené, že len takýto spôsob ochrany nie je postačujúci, keďže je postavený výlučne na disciplíne oprávnených osôb, a nikdy nie je možné vylúčiť ľudský faktor.

Fyzický spôsob ochrany

Tento spôsob ochrany znamená ako hardwarovú ochranu prístupu do informačného systému, tak systém ochrany budov, zabezpečenia telekomunikačných liniek proti možnému odpočúvaniu a ďalšie spôsoby vonkajšej ochrany dát.

Logický spôsob ochrany

V tomto prípade ide predovšetkým o tzv. softvérovú ochranu údajov, často skĺbenú softvérovo-hardvérovú ochranu. Spočíva na:

- vytvorenie bezpečných systémov, v ktorých sú dáta uchovávané a je v nich zavedený systém kontroly prístupu autorizovaných osôb do systému, kontrola prístupu k systémovým zdrojom a monitorovanie činnosti užívateľov. Tento spôsob však nerieši bezpečnosť prenosu dát medzi jednotlivými aplikáciami.
- kryptografických (šifrovacích) metódach, nevyhnutných pri prenose dát medzi aplikáciami nezávislých subjektov pri použití siete internet alebo inej prenosovej platformy.

Jedným z prvkov ochrany je aj aktívne zabezpečovanie zákazu konkurencie v obchodných spoločnostiach (§ 65 ObchZ realizovaný v ust. § 81 ods. 4, § 122, § 194 ods. 5). S ochranou obchodného tajomstva súvisia ust. § 271 o ochrane informácií pri rokovaní o uzavretí zmluvy, ako aj povinnosti mandatára (§ 567 a nasl.).

Vzťah Zákonníka práce a Občianskeho zákonníka (použiteľných pri riešení vzťahov so zamestnancami) je veľmi špecifický a posúdenie nárokov podnikateľa – zamestnávateľa často závisí od prepracovanosti systému ochrany obchodného tajomstva dohodami o mlčanlivosti, resp. o ochrane informácií a pod., ktorých záväznosť sa vzťahuje aj na obdobie po ukončení pracovného pomeru.

Podľa rozsudku Najvyššieho súdu SR sp. zn. Obo 98/99 dojednanie zmluvných strán o tom, že určité náležitosti zmluvy tvoria predmet obchodného tajomstva, nepostačuje na to, aby sa tieto skutočnosti stali obchodným tajomstvom, pokial nenapĺňajú pojmové znaky vymedzené ust. § 17 Obchodného zákonníka.

Práva k obchodnému tajomstvu majú podobne ako vlastnícke práva povahu práv absolútnych – podnikateľ s týmto tajomstvom nakladá podľa svojej vôle a môže sa rozhodnúť, či a koho s týmto tajomstvom oboznámi, prirodzene pri zachovaní podmienky jeho ďalšieho utajenia. Podľa tohto ustanovenia má právo na ochranu a nakladanie s tajomstvom len jeho majiteľ, teda podnikateľ prevádzkujúci podnik, na ktorý sa vzťahuje obchodné tajomstvo. Pokial však bude potrebné chrániť tajomstvo aj inými osobami, ktoré sú k nakladaniu s ním oprávnené, bude zrejme potrebné použiť úpravu podľa § 51 ObchZ (upravuje len porušovanie obchodného tajomstva, nie prípady jeho ohrozenia), kedy sa ochrany podľa práva nekalej súťaže môžu podľa § 53 domáhať všetky osoby, ktorých práva boli nekalou súťažou porušené alebo ohrozené.

Práva k obchodnému tajomstvu budú najčastejšie poskytované tretím osobám na základe licenčnej zmluvy (§ 508 ObchZ), ako aj na základe

inominátneho kontraktu (§ 269 ods. 2), napríklad v prípade franšízových zmlúv.

Pokiaľ trvajú všetky skutočnosti vyžadované zákonom, podnikateľ môže s obchodným tajomstvom nakladať podľa § 18 bez obmedzenia. Avšak aj neoprávnené zverejnenie tajomstva alebo zánik niektoréj z charakteristik uvedených v ust. § 17 spôsobia, že právo k obchodnému tajomstvu zanikne. Napr. vzhľadom na zmenu charakteru podnikania podnikateľa stratí také tajomstvo hodnotu alebo oslabenie aktívnej ochrany spôsobí jeho dostupnosť tretím osobám.

Obchodné tajomstvo je spôsobilé stať sa napr. aj vkladom do spoločnosti. Podľa § 59 je takéto právo nepeňažným vkladom a určenie peňažnej sumy, v akej sa nepeňažný vklad započítava na vklad spoločníka, sa musí uviesť v spoločenskej zmluve, resp. zakladateľskej zmluve alebo v zakladateľskej listine. Hodnota nepeňažného vkladu sa určí znaleckým posudkom.

Pokiaľ dôjde k porušeniu práv k obchodnému tajomstvu, je možné podľa § 757 vymáhať náhradu škody podľa Obchodného zákonníka.

Odkaz na úpravu podľa práva nekalej súťaže neznamená, že každé porušenie práv k obchodnému tajomstvu bude treba subsumovať pod právo z nekalej súťaže. Podľa tohto ustanovenia podnikateľovi prislúcha, ako je uvedené v § 53, nárok zdržovací, odstraňovací, nárok na náhradu škody, vydanie bezdôvodného obohatenia a na primerané zadostúčinenie. Má právo aj na zverejnenie rozsudku (v prípade, že bude v spore úspešný). Ustanovenie § 54 ods. 1 OBZ (právo, aby sa rušiteľ protiprávneho konania zdržal a aby odstránil závadný stav) nie je aplikovateľné vzhľadom na charakter obchodného tajomstva a jeho ochrany.

Ochrana podľa § 20 a § 51 nie je totožná. Podľa § 20 sa možno ochrany obchodného tajomstva zo strany podnikateľa domáhať aj v prípadoch, kedy nedochádza k naplneniu generálnej klauzuly nekalej súťaže podľa § 44 a nejde o súťažné vzťahy.

Právna úprava obchodného tajomstva v Českej republike

Podobne ako v Slovenskej republike, obchodné tajomstvo bolo až do prijatia nového občianskeho zákonníka upravené v obchodnom zákonníku.

Pod nezmeneným označením uvedeného právneho inštitútu nadväzuje nový občiansky zákonník⁽⁴⁾ rámcovou úpravou v ustanovení § 504⁽⁵⁾ na skoršiu právnu úpravu v jej historickom vývoji.

Právna úprava obchodného tajomstva je zaradená do Hlavy IV – „Veci a ich rozdelenie“ v Diele 2 – „Rozdelenie vecí“ k veciam nehmotným, t.j. práva, ktorých povaha to pripúšťa, a iné veci bez hmotnej podstaty. Začlenenie obchodného tajomstva pod vlastnícke práva dalo jednoznačnú odpoveď na jeho povahu a možnosti nakladania s ním. Svojou povahou obchodné tajomstvo tak vlastníkovi dáva právo so svojím vlastníctvom v medziach právneho poriadku ľubovoľne nakladať a iné osoby z toho vylúčiť. Na druhú stranu sa však vlastníkovi obchodného tajomstva zakazuje nad mieru primeranú pomerom závažne rušiť práva iných osôb, ako aj vykonávať takéto činy, ktorých hlavným účelom je iné osoby obtăžovať alebo poškodiť.

Na prvý pohľad je zrejmé, že došlo k slovnému zjednodušeniu (nahradené boli doterajšie ustanovenia § 17 až 20 obchodného zákonníka, ktoré boli totožné s úpravou slovenského obchodného zákonníka), pričom za najpodstatnejšie možno chápať nezdôrazňovanie taxatívneho výpočtu skutočnosťou, ktoré mohli byť považované za súčasť obchodného tajomstva.

Aj nadálej však platí, že znaky, na ktoré sa existencia obchodného tajomstva viaže, sú kumulatívne - zánikom ktoréhokoľvek z nich zaniká aj obchodné tajomstvo. Obchodné tajomstvo zaniká sprístupnením (zákoným, nezákoným) iným osobám, ukončením utajovania zo strany jeho vlastníka.

Možno vyvodiť, že k zániku obchodného tajomstva môže dôjsť aj zánikom závodu.[\(6\)](#)

Konkurenčne významné skutočnosti sú novým pojmovým znakom obchodného tajomstva. Vychádza z tzv. konkurenčnej pozície ako významného postavenia v súťaži smerujúce k tomu istému hospodárskemu cieľu. Jej obsahom by potom malo byť najmä kvalitatívne zvyšovanie doterajšej úrovne výroby a ponuky tovaru a služieb, t.j. vynaloženia úsilia smerujúceho k (momentálnemu) hospodárskemu úspechu v rámci súťaže. Práve dôraz na súčasnosť a daný stav v sebe nesie určité pochybnosti, pretože z tohto okruhu môžu vypadnúť významné skutočnosti, ktoré z nejakého dôvodu v danej dobe nie sú aktuálne, ale inak môžu splňať ostatné pojmové znaky obchodného tajomstva. Zrejme tu bude dané široké pole pre výkladovú teóriu a rozhodovaciu prax.

Za skutočnosti určiteľné by mal byť považované tie, ktoré nemajú všeobecnú povahu a možno je konkrétnie vyjadriť, t.j. svojím spôsobom identifikovať. Samozrejme tu bude asi existovať široké rozpätie konkrétnosti s prihliadnutím na okolnosti daného prípadu.

Český občiansky zákonník neupravuje osobitnú zmluvu, ktorú by podnikateľ udeľoval licenciu k využitiu obchodného tajomstva. Vzhľadom na to, že podľa prevažujúceho názoru odborníkov patrí obchodné tajomstvo do oblasti priemyselného vlastníctva, je preto potrebné použiť všeobecnú úpravu licenčnej zmluvy podľa § 2358 - § 2383 občianskeho zákonníka. Existujú však aj opačné názory, podľa ktorých je zmluva o poskytnutí licencie k obchodnému tajomstvu zmluvou nepomenovanou - podľa ustanovenia § 1746 ods. 2 Občianskeho zákonníka.

Licenčnou zmluvou oprávňuje poskytovateľ nadobúdateľa v dohodnutom rozsahu a na dohodnutom území na výkon práv z priemyselného vlastníctva a nadobúdateľ sa zaväzuje na poskytovanie určitej odplaty alebo inej majetkovej hodnoty. Pokiaľ má byť licenčná zmluva bezodplatná, musí to v nej byť výslovne uvedené.

Licencie rozlišujeme výhradné (výlučné) a nevýhradná (nevýlučné).

Poskytnutím výhradnej licencie poskytovateľ udeľuje nadobúdateľovi právo obchodné tajomstvo využívať a súčasne sa zaväzuje, že pre vymedzené územie neudelí licenciu žiadnemu inému subjektu. Poskytovateľ sám nie je oprávnený obchodné tajomstvo využívať, pokiaľ nie je v zmluve dohodnuté inak.

Poskytnutím bezvýhradnej licencie poskytovateľ udeľuje nadobúdateľovi právo obchodné tajomstvo využívať s tým, že si ponecháva právo udeliť ďalšiu licenciu pre to isté obchodné tajomstvo a pre rovnaké územie. Ak nie je výslovne dohodnuté výhradnej licencie, platí, že sa jedná o licenciu nevýhradné.

Občiansky zákonník ustanovuje, že poskytovateľ je povinný bez zbytočného odkladu po uzavretí zmluvy poskytnúť nadobúdateľovi všetky podklady a informácie, ktoré sú potrebné na výkon práva podľa zmluvy. Podľa § 2368 Občianskeho zákonníka je nadobúdateľ povinný utajovať poskytnuté podklady a oznamenie pred tretími osobami, ibaže z ich povahy alebo zo zmluvy vyplýva, že poskytovateľ nemá záujem na ich utajení (v prípade obchodného tajomstva pochopiteľne záujem na jeho utajení mať bude). Za tretie osoby sa podľa zákona nepovažujú zamestnanci ani osoby, ktoré sa zúčastňujú na podnikaní podnikateľa a ktoré podnikateľ zaviazał mlčanlivosťou. Po zániku zmluvy je nadobúdateľ povinný poskytnuté podklady vrátiť a ďalej utajovať poskytnuté informácie do doby, než sa stanú všeobecne známymi.

Obchodné tajomstvo je v právnom zmysle vecou, ktorej vlastníkom je vlastník príslušného obchodného závodu a ako také je v prvom rade chránené ustanoveniami Občianskeho zákonníka o ochrane vlastníctva (§ 1040 - 1042 Občianskeho zákonníka). Jedná sa o tzv. absolútну ochranu, teda proti komukoľvek, kto poruší alebo ohrozí obchodné tajomstvo (môže sa jednať aj o osobu, ktorá vôbec nie je podnikateľom).

Po druhé sa môže uplatniť ochrana proti nekalej súťaži podľa § 2976 ods. 2 písm. h) Občianskeho zákonníka, tu sa jedná o ochranu relatívnu.

Porušovaním obchodného tajomstva je konanie, ktorým konajúci inej osobe neoprávnene oznámi, sprístupní, pre seba alebo pre iného využije obchodné tajomstvo, ktoré môže byť využité v súťaži a o ktorom sa dozvedel: *tým, že sa mu tajomstvo zverilo alebo inak stalo prístupným na základe jeho pracovného vzťahu k súťažiteľovi alebo na základe iného vzťahu k nemu, prípadne v rámci výkonu funkcie, na ktorú ho súd alebo iný orgán povolal, alebo vlastným alebo cudzím konaním priečiacim sa zákonu.*

Podľa ust. § 2988 Občianskeho zákonníka sa môžu osoby, ktorých práva boli nekalou súťažou (teda aj porušením obchodného tajomstva ako je uvedené vyššie) porušené alebo ohrozené, proti rušiteľovi domáhať, aby sa tohto konania zdržal a odstránil závadný stav. Z díkcie zákona vyplýva, že obchodné tajomstvo je chránené aj pred ohrozením, pričom k porušeniu nemusí nakoniec vôbec dôjsť (napr. zamestnanec neoprávnene prezradí obchodné tajomstvo tretej osobe, ktorá sa o ňom nemá dozvedieť, aj keď ho taká osoba nakoniec nijako nezneužije).

K ohrozeniu alebo porušeniu môže dôjsť aj inak než priamo konaním (napr. zamestnanec zabudne zamknúť trezor, v ktorom sú uložené obchodné plány). Poškodený môže ďalej požadovať primerané zadostúčinenie, ktoré sa môže poskytnúť aj v peniazoch, náhradu škody a vydanie bezdôvodného obohatenia. Jedná sa o ochranu v rámci občianskeho súdneho konania na základe žaloby.

Uplatňovanie jednotlivých nárokov z porušenia obchodného tajomstva

Zdržanie sa porušenia - uplatnenie nároku na to, aby sa rušiteľ zdržal porušovania, má preventívny charakter. Smeruje proti pokračovaniu v konaní, ktorým sa niekto dopúšťa porušovania obchodného tajomstva. Túto žalobu možno použiť, ak sa rušiteľ dopúšťa protiprávneho konania opakovane a hrozí, že sa ho bude dopúštať aj v budúcnosti.

Odstránenie nevyhovujúceho stavu - nárok na odstránenie nevyhovujúceho stavu smeruje naopak do minulosti. Jedná sa o odstránenie "zdroja" nevyhovujúceho stavu. Žalobou sa teda možno domáhať napríklad odvolania nepravdivého tvrdenia v listoch zaslaných zákazníkom súťažiteľa, alebo odstránenie spreneverenej databázy zo všetkých svojich nosičov informácií.

Poskytnutie primeraného zadostučinenia - tu ide o nárok na plnenie za ujmu nemateriálnej povahy. Možno ho uplatniť aj súčasne s nárokom na náhradu škody, alebo samostatne. Nároky na primerané zadostučinenie a náhradu škody sa teda navzájom nevylučujú. Primerané zadostučinenie môže byť poskytnuté v peniazoch, ale aj v inej vhodnej forme (napr. uverejnenie ospravedlnenia). Pokiaľ ide o "primeranost", nie je v zákone stanovené, ako určiť primeranú mieru zadostučinenie. Bude záležať na okolnostiach a detailoch konkrétnych prípadov a na posúdení súdu, či uzná žalobcom požadovanú sumu za primeranú. Je potrebné upozorniť, že súd v takomto prípade nemôže "prekročiť" návrh žalobcu a prisúdiť mu vyššiu peňažnú sumu, alebo inú formu zadostučinenia, než žalobca navrhuje.

Náhrada škody - v tomto prípade vzniká škoda na základe objektívnej zodpovednosti. To znamená, že sa možno domáhať náhrady škody nezávisle na tom, či zodpovedná osoba vznik škody zavinila (teda či mala nejaký

vnútorný psychický vzťah k spôsobeniu škody). Zákon však dáva takej osobe možnosť liberalizácie.

Vydanie bezdôvodného obohatenia - vydanie bezdôvodného obohatenia možno tiež požadovať popri vyššie uvedených nárokov, za predpokladu, že druhej strane nejaké bezdôvodné obohatenie vzniklo. Bezdôvodným obohatením je majetkový prospech získaný plnením bez právneho dôvodu, plnením z právneho dôvodu, ktorý odpadol, protiprávnym užitím cudzie hodnoty alebo tým, že sa za neho plnilo, čo mal po práve plniť sám.

Na obchodné tajomstvo ako také sa nevzťahuje štátom uznaná povinnosť mlčanlivosti, ani ochrana podľa zákona o utajovaných informáciách. Vzhľadom na to, že konanie pred súdom ovláda zásada verejnosti, mohlo by dôjsť k tomu, že sa o skutočnostiach tvoriacich obchodné tajomstvo dozvie ktokoľvek, kto sa príde pozrieť na ústne pojednávanie. Občiansky súdny poriadok však obsahuje ustanovenia, ktoré umožňujú súdu verejnosť obmedziť či vylúčiť, pokiaľ je to v jednotlivom prípade zo zákonných dôvodov nutné.

V § 116 ods. 2 Občianskeho súdneho poriadku je stanovené, že verejnosť môže byť z rokovaní vylúčená (z celého konania alebo z jeho časti), ak by verejné prejednanie veci ohrozilo tajnosť utajovaných informácií (podľa osobitného zákona), obchodné tajomstvo, dôležitý záujem účastníkov alebo mravnosť. Aj pri vylúčení verejnosi môže súd povoliť jednotlivým osobám, aby boli rokovania prítomné. Pokiaľ ide o tieto osoby, súd ich poučí o povinnosti zachovávať mlčanlivosť o všetkom, čo sa v konaní dozvedeli o utajovaných informáciách, záujmoch účastníkov, aj o obchodnom tajomstve.

Predpokladom tohto postupu súdu však je, že účastník súd vopred informuje o tom, že v konaní preberané alebo môžu vyjsť najavo skutočnosti, ktoré sú obchodným tajomstvom. Osoby, ktoré konania zúčastniť musia (sudcovia, zapisovateľ), majú zo zákona povinnosť zachovávať mlčanlivosť o skutočnostiach, ktoré sa v konaní dozvie.

Obchodné tajomstvo je teda v občianskom súdnom konaní dostatočne chránené. Proti osobám, ktoré by porušili mlčanlivosť, sa môže podnikateľ brániť rovnako ako proti komukoľvek inému, kto by porušil alebo ohrozil jeho obchodné tajomstvo.

Ďalším prípadom, kedy sa v občianskom súdnom konaní prejavuje záujem na ochrane obchodného tajomstva, je nahliadnutie do spisu. Podľa § 44 ods. 2 Občianskeho súdneho poriadku predsedu senátu povolí nahliadnutie do spisu na žiadosť každému, kto má na tom právny záujem, alebo pre to má vázne dôvody. Pritom musia byť vykonané opatrenia, aby bola zachovaná tajnosť utajovaných informácií. Zákon tu výslovne nestanovuje, že má byť zabezpečená aj ochrana obchodného tajomstva. Možno to však vyvodiť z povinnosti súdu ochrániť obchodné tajomstvo počas konania. Vylúčenie verejnosti z pojednávania z dôvodu ochrany obchodného tajomstva by ani nemalo zmysel, ak by sa ďalšie osoby mohli s obchodným tajomstvom zoznámiť zo spisu.

Právna úprava obchodného tajomstva v Európskej únii

Európska komisia schválila návrh Smernice o ochrane nesprístupneného know-how a obchodných informácií (obchodného tajomstva) pred ich neoprávneným získaním, využitím a sprístupnením⁽⁷⁾ ("Smernica"). Komisia tak reaguje na odlišnosti 28 národných legislatív vytvorením spoločného právneho rámca na zabezpečenie jednotnej úrovne ochrany aj v tejto oblasti (podobne ako napríklad v oblasti autorských práv).

Obchodné tajomstvo či know-how využívajú spoločnosti všetkých hospodárskych odvetví nezávisle na svojej veľkosti. Mnohomiliardové informácie typu receptúry nápojov Coca-Cola či vyhľadávacieho algoritmu spoločnosti Google nie sú kvôli svojmu charakteru az dôvodu snahy o ich maximálnu utajenie chránené klasickými prostriedkami práva priemyselného vlastníctva (patenty, úžitkové a priemyselné vzory).

Po konečnom schválení Smernice bude mať Slovenská republika 2 roky na implementáciu nových pravidiel. Smernica stanovuje komplexné pravidlá pre ochranu obchodného tajomstva pred jeho neoprávneným získaním a zneužitím. Smernica poskytuje jednotnú definíciu pojmu obchodné tajomstvo, stanovuje okolnosti, za ktorých je získanie či použitie obchodného tajomstva protiprávne alebo naopak oprávnené a poskytuje širokú paletu nástrojov slúžiacich na jeho ochranu.⁽⁸⁾

Slovenská republika ako aj Česká republika sa radia medzi tie členské štáty EÚ, ktorých právne poriadky problematiku ochrany obchodného tajomstva výslovne upravuje, a to ako pokiaľ ide o definíciu obchodného tajomstva, tak prostriedky jeho ochrany, čím de facto už v súčasnosti reflektujú rad princípov a pravidiel navrhovaných Smernicou. V prípade, že bude

Smernica prijatá v podobe podľa návrhu predloženého Komisiou, bude do slovenského práva potrebné prijať nasledujúce novinky:

- Zavedenie zákonnej licencie na využitie obchodného tajomstva

Smernica definuje tak situácie, kedy je šírenie obchodného tajomstva zakázané (čl. 3), ako aj situácie, kedy je jeho šírenie bez ohľadu na vôľu jeho vlastníka povolené (čl. 4). Zaujímavé je, že nezákonné šírenie obchodného tajomstva podľa Smernice predpokladá úmyselné alebo aspoň hrubo nedbanlivé správanie, nepostačuje napodiv obyčajná nedbanlivosť.

Na druhú stranu je výslovne zakázané šírenie obchodného tajomstva (nielen v podobe informácie, ale aj vo zhmotnejšej podobe tovaru), ktoré sice bolo získané po práve, ale od osoby, ktorá ho sama porušila. Tento zákaz by v praxi vyvolal neustálu potrebu uistovať sa u obchodných partnerov, že nimi poskytované informácie nepredstavujú porušenie obchodného tajomstva.

Smernica naopak výslovne povoľuje šírenie obchodného tajomstva okrem iného v prípade jeho získania nezávislým bádaním či pomocou reverzného inžinierstva, pri uplatňovaní slobody prejavu a informácií alebo za účelom ochrany oprávnených záujmov. Je nutné povedať, že niektoré z týchto zákonných licencií môžu v praxi robiť problémy, napr. pri slobodnom prístupe k informáciám je práve obchodné tajomstvo častým dôvodom pre odmietnutie informácie, zatiaľ čo Smernica obchodné tajomstvo právom na informácie potenciálne prelamuje.

- Zavedenie súdneho postihu za neoprávnene uplatnené nároky z titulu

Smernica požaduje nielen to, aby členské štáty zabezpečili účinné prostriedky ochrany obchodného tajomstva (čl. 5), ale na druhú stranu tiež vyžaduje, aby zaviedli aj súdne postupy v prípade neoprávnene uplatnených nárokov z titulu porušenia obchodného tajomstva, ako aj zverejnenie rozsudku ohľadom takého zneužitia práva (čl. 6). Je otázka, ako by takýto postup mohol v praxi vyzerat, ponúka sa napr. zavedenie prepadných kaucií popri obvyklom súdneho poplatku.

- Skrátenie premlčacích lehôt

Smernica stanovuje, že premlčacia lehota na uplatnenie prostriedkov ochrany obchodného tajomstva nesmie byť kratšia ako jeden rok, ale ani dlhšia ako dva roky (čl. 7). V porovnaní s existujúcimi premlčacími lehotami tak vo vzťahu k obchodnému tajomstvu dôjde k ich skráteniu. Navyše zrejme ani nebude možné tieto lehoty dohodou predĺžiť alebo skrátiť.

- Zavedenie ochrany obchodného tajomstva v rámci súdneho konania

Za vôbec najzásadnejšiu novinku považujem komplexnú úpravu ochrany dôverných informácií v priebehu súdneho konania (čl. 8). Majiteľa obchodného tajomstva často odrádza predstava súdnych konaní pred slovenskými súdmi z dôvodu nedostatočných záruk ochrany citlivých informácií a sú preto nútení preferovať nákladnejšiu variantu v podobe rozhodcovského konania. Smernica počíta s právomocou súdov obmedziť prístup k dokumentom obsahujúcim obchodné tajomstvo vo vzťahu k účastníkom konania v rámci nahliadnutia do spisu, ako aj v rámci súdnych konaní, kde môže byť obchodné tajomstvo zverejňované, a umožňuje tiež novo vydávať súdne rozhodnutie vo verzii bez dôverných údajov. V prípade, že konkrétnu informáciu nebude možné druhej strane s ohľadom na ochranu obchodného tajomstva sprístupniť, budú mať novo súdy právomoc túto informáciu poskytnúť výhradne jej právnemu zástupcovi, ak by sa jednalo o dôkazy relevantné pre výsledok sporu. Je zrejmé, že táto úprava na jednu stranu zatraktívni súdne konanie, na druhú stranu však bude predstavovať významnú administratívnu záťaž pre slovenské súdy s rizikom prieťahov konania.

- Paušalizovanie náhrady škody a bezdôvodného obohatenia

Smernica zavádza možnosť súdov určiť inak ľažko preukázateľnú výšku náhrady škody vo výške obvyklého licenčného poplatku (čl. 13). To isté Smernica umožňuje vo vzťahu k bezdôvodnému obohateniu tam, kde už neprichádza do úvahy zákaz využitia obchodného tajomstva (čl. 12).

- Povinnosť zaviesť účinný výkon rozhodnutia

Smernica ukladá členským štátom povinnosť zaviesť účinné, primerané a odradzujúce sankcie pre prípad, že nedôjde k dobrovoľnému splneniu povinnosti uloženej rozsudkom vo veci obchodného tajomstva (čl. 15). Smernica výslovne predpokladá ako jednu z možností právomoc civilných súdov ukladať opakovanú platbu penále v prípade nedodržania súdom nariadených povinností. Podobný princíp je slovenskému právnemu prostrediu už známy v súvislosti s výkonom rozhodnutia na nepeňažné plnenia, kedy civilné súdy sú oprávnené ukladať v podobných prípadoch pokuty. Je otázka, či tento systém možno v praxi považovať za dostatočne efektívny, ako žiada Smernica.

Záver

Napriek globálnemu povedomiu o význame a potrebe chrániť obchodné tajomstvo, bohužiaľ, táto oblasť práva je stále plná otázok a neistôt. Vzhľadom k amorfnej povahе obchodného tajomstva neexistuje žiadna jednoznačná a exaktná definícia toho, čo predstavuje obchodné tajomstvo.

Dokonca aj keď určitá informácia bola spočiatku považovaná za obchodné tajomstvo, neznamená to, že bude predmetom obchodného tajomstva navždy. Informácia považovaná za obchodné tajomstvo môže stratiť svoj status alebo kvalitu a dôveru v čase, predovšetkým, ak sa stane verejnosti známou. Ak chceme určiť, či sa určitá informácia považuje za dôvernú, závisí to na faktoch v okamihu, keď sa žiada jej ochrana. Je vhodné skoncovať so spoločenským mýtom, že jednoduché pripevnenie štítku dôvernosti na akýkoľvek kus informácie by samo o sebe malo postačovať na priznanie právnej ochrany.

Cieľom legislatívnej iniciatívy by preto malo pripraviť právny poriadok na črtajúce sa komplikované súdne spory spojené s uplatňovaním nárokov spojených s porušením obchodného tajomstva. Aktuálny stav legislatívy sa javí v tomto momente ako nedostatočný a viac poriadku v tejto oblasti zatiaľ nepriniesla ani judikatúra súdov.

Lukáš Peško, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Právnická fakulta. Kontakt na autora: lukas.pesko@gmail.com

Poznámkový aparát

- (1) Zákon č. 513/1991 Zb.- Obchodný zákonník
- (2) V odbornej literatúre sa uvádza, že takú hodnotu bude mať vtedy, ak je jeho vyzradenie spôsobilé akokoľvek sa dotknúť hospodárskeho výsledku podnikateľa prevádzkujúceho podnik, či už súčasného alebo budúceho. V rozhodnom okamihu nie je podstatné, či sa v budúcnosti porušenie obchodného tajomstva v hospodárskom výsledku skutočne prejaví alebo nie, bližšie viď : Štenglová Ivana a kol. Obchodní tajemství. Linde, Praha 2005, strana 18.
- (3) Obchodný zákonník- základný komentár (autor: Moravčíková Andrea, JUDr.) na [www.epi.sk](http://www.epi.sk/Main/Default.aspx?Template=~>Main\THelp.ascx&zsrlnkid=20912713&phContent=~\Comments\RuleComments.ascx&VirtualDate=2015-12-14&FragmentId=422837&CTypeId=1) dostupný na:
<http://www.epi.sk/Main/Default.aspx?Template=~>Main\THelp.ascx&zsrlnkid=20912713&phContent=~\Comments\RuleComments.ascx&VirtualDate=2015-12-14&FragmentId=422837&CTypeId=1>
- (4) Zákon č. 89/2012 Sb.- Občanský zákonník (ďalej aj ako „OZ“)
- (5) §504 českého OZ: „*Obchodné tajomstvo tvoria konkurenčne významné, určiteľné, oceniteľné a v príslušných obchodných kruhoch bežne nedostupné skutočnosti, ktoré súvisia so závodom a ktorých vlastník zabezpečuje vo svojom záujme zodpovedajúcim spôsobom ich utajenie.*“
- (6) <http://www.epravo.cz/top/clanky/obchodni-tajemstvi-91518.html>
- (7) Dostupné na:
<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=CELEX:52013PC0813>
- (8) <http://www.cfoclub.cz/cz/studie-publikace/hh/>

Použité zdroje

Knihy

- PERITT, H.: *Trade Secrets: A Practitioners Guide*. Practising Law Institute, 1994, ISBN 978-08-72240-73-5
- ROPER, C.: *Trade Secrets Theft, Industial Espionage and the China Threat*: CRC Press, 2014, ISBN 978-14398-993-8-0
- ŠTENGLOVÁ, I. – DRÁPAL, L. – PÚRY, F. – KORBEL, F.: *Obchodní tajemství. Praktická příručka*. Linde Praha a.s., 2005, ISBN 80-7201-559-1

Odborné príspevky

- Holec, P. a kol.: Obchodní tajemství. 2013. [Online]: dostupné na <http://www.epravo.cz/top/clanky/obchodni-tajemstvi-91518.html>

ALÁČ, Michal. *Disciplinárne konanie podľa zákona 73/1998 Z. z. v kontexte odporúčania Výboru ministrov R (91) 1 o správnych sankciách.*

Disciplinary Proceedings Under Act 73/1998 Coll. in the Context of the Committee of Ministers Recommendation No. R (91) 1 on Administrative Sanctions.

Anotácia: Príslušníci bezpečnostných zborov plnia špecifické úlohy na úseku ochrany ústavného zriadenia, vnútorného poriadku, bezpečnosti štátu a na úseku boja proti trestnej činnosti. Osobitný charakter ich úloh vyžaduje aj osobitný spôsob regulácie ich služobného pomeru, vrátane podmienok vyvodzovania ich zodpovednosti za porušenie služobných povinností, t. j. disciplinárnej zodpovednosti. Táto špeciálna úprava správneho trestania musí odzrkadľovať základné princípy, ktoré sú garantom zákonného postupu pri ukladaní sankcií.

Kľúčové slova: *disciplinárne konanie, disciplinárne opatrenie, služobný pomer*

Annotation: Members of the security forces carry out specific tasks in the field of protection of the constitutional system and internal policy, national security and in the area of combating crime. The specific nature of their tasks requires a specific way to regulate their service, including the conditions of inferring their liability for violation of official duties, t. j. disciplinary liability. This special arrangements for administrative punishment must reflect the fundamental principles that are guarantee of the legal procedure for imposing sanctions.

Key words: *disciplinary proceedings, disciplinary sanction, state service*

Projekt

Tento referát bol vyhotovený v rámci projektu VEGA (č. 1/0092/13)
„Princípy administratívнопrávnej zodpovednosti – právna úprava a právna
prax“

Disciplinárne konanie podľa zákona 73/1998 Z. z. v kontexte odporúčania Výboru ministrov R (91) 1 o správnych sankciách

Zákon č. 73/1998 Z.z.⁽¹⁾ upravuje štátну službu príslušníkov Policajného zboru, príslušníkov Slovenskej informačnej služby, príslušníkov Národného bezpečnostného úradu a príslušníkov Zboru väzenskej a justičnej stráže. Príslušníci uvedených bezpečnostných zborov a štátnych orgánov plnia osobitné úlohy na úseku ochrany ústavného zriadenia, vnútorného poriadku, bezpečnosti štátu a na úseku boja proti trestnej činnosti. Štát musí na plnenie uvedených úloh svojmu bezpečnostnému aparátu priznať dostatok oprávnení, v opačnom prípade by nebolo možné efektívne chrániť jeho záujmy a plniť jeho úlohy, ktoré ako výsostný nositeľ štátnej moci (zverenej mu v demokratických štátoch občanmi) musí na svojom území plniť. Tieto oprávnenia sú často invazívneho charakteru, a preto je nevyhnutné zabezpečiť legalitu, legitimitu a proporcionalitu ich použitia. Toto je zabezpečené kreovaním účinného systému protiváh. Okrem štandardných kontrolných mechanizmov tvorí tento systém protiváh aj osobitná právna regulácia služobného pomeru kmeňových príslušníkov bezpečnostného aparátu.

Vo vzťahu k celkovému charakteru služobného pomeru považujeme za dôležité poukázať na názor Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, ktorý konštaoval, že služobný pomer príslušníkov, resp. policajtov je svojou povahou inštitútom verejného práva – ide o právny pomer štátnozamestnanec. Takýto právny pomer nevzniká zmluvou, ale mocenským aktom služobného orgánu – rozhodnutím o prijatí do služobného pomeru a počas celej doby svojho trvania sa výrazne odlišuje od pomeru pracovného, kde účastníci majú rovnaké postavenie. To sa prejavuje okrem iného aj v právnej úprave týkajúcej sa zmeny služobného pomeru, skončenia služobného pomeru, ktorá sa vyhýba

implementácií zmluvných prvkov do vzťahov, ktoré sú založené na tuhšej podriadenosti a nadriadenosti subjektov služobného pomeru, pre ktoré je charakteristické jednostranné rozhodovanie zamestnávateľského subjektu o právach a povinnostiach príslušníkov. Zákonná úprava služobného pomeru príslušníkov ozbrojených zborov poskytuje príslušníkom v služobnom pomere nižšiu mieru ochrany než je tomu u zamestnancov v pracovnom pomere resp. umožňuje služobným orgánom operatívnejšie využitie príslušníkov.

Poskytovanie nižšej miery právnej ochrany vyplýva aj z judikatúry Európskeho súdu pre ľudské práva (Pellegrin proti Francúzsku rozsudok z 8.12.1999 týkajúci sa sťažnosti č. 28541/95, Frydlender proti Francúzsku rozsudok z 27.6.2000 týkajúci sa sťažnosti č. 30979/96) a Najvyššieho súdu Slovenskej republiky, ktorá sa týka prepustenia osôb zo služobného pomeru a posudzovania porušenia služobných povinností (napr. 4 Sž 118/2002, 4 Sž 75/2002, 5 Sž 35/2002). Najvyšší súd Slovenskej republiky vo svojej rozhodovacej činnosti niekoľkokrát uviedol, že osoby v služobnom pomere k štátu musia byť posudzované oveľa prísnejšie, ako je tomu u bežných civilných ľudí, nakoľko ide o špecifický charakter činnosti v bezpečnostných orgánoch štátu. Zákon o štátnej službe teda priznáva nadriadenému vyššiu mieru disponovania s príslušníkom, pretože v týchto zložkách sa realizuje systém vojenského velenia a právne vzťahy v týchto zložkách sú založené na princípe subordinarity a vydávania pokynov a rozkazov; právne vzťahy založené podľa Zákonného práce sú na rozdiel od týchto vzťahov založené na dohode medzi zamestnancom a zamestnávateľom.

Zákon č. 73/1998 Z. z. ustanovuje osobitné podmienky vzniku služobného pomeru, jeho priebehu, ako aj podmienky jeho ukončenia. Citovaný zákon taktiež upravuje zodpovednostné vzťahy príslušníkov, a to najmú oblasť disciplinárnej zodpovednosti. Zároveň zákon č. 73/1998 Z. z. obsahuje aj procesné normy, ktoré upravujú konanie vo veciach služobného pomeru. Predmetná úprava je však nedostatočná, pretože je len rámcová a neupravuje všetky procesné inštitúty, ktoré sú pre iné procesné úpravy štandardné. Zároveň zákon č. 73/1998 Z. z. v § 247a ustanovuje, že na konanie podľa

tohto zákona sa nevzťahuje všeobecný predpis o správnom konaní, t. j. zákon č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok v znení neskorších predpisov). Správny poriadok však nie je možné vylúčiť absolútne. V konaní podľa zákona č. 73/1998 Z. z., vrátane disciplinárneho konania, je potrebné aplikovať základné princípy správneho konania zakotvené v správnom poriadku, resp. princípy správneho trestania.

Rovnako ako je vylúčená je vylúčená aplikácia správneho poriadku na konania vo veciach služobného pomeru, na disciplinárne konanie by sa nemali vzťahovať ani odporúčania Výboru ministrov R (91) 1 o správnych sankciách. To však nie je možné, pretože, ako už bolo uvedené, v disciplinárnom konaní podľa zákona č. 73/1998 Z. z. je nevyhnutné aplikovať všeobecné princípy správneho konania, resp. správneho trestania.

Ide predovšetkým o aplikáciu princípov „nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege“ a „nebis in idem“. Realizáciou princípu „nullum crimen sine lege“ je ust. § 52 ods. 1 zákona č. 73/1998 Z. z., ktoré ustanovuje, že disciplinárnym previnením je zavinené porušenie povinností príslušníkom, pokial nie je trestným činom alebo priestupkom. Za disciplinárne previnenie zákon č. 73/1998 Z. z. považuje aj konanie príslušníka, ktoré má znaky priestupku (§ 52 ods. 2). Zákon v poznámke pod čiarou zároveň odkazuje na § 10 zákona Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o priestupkoch“). Zákon o priestupkoch v § 10 ustanovuje, že osobitný zákon môže ustanoviť osoby, ktorých konanie, ktoré má znaky priestupku, sa prejedná podľa osobitného zákona. Ustanovenie § 52 ods. 2 zákona č. 73/1998 Z. z. bolo s účinnosťou od 01. 03. 2012 zrušené zákonom č. 79/2012 Z. Z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov a o doplnení niektorých zákonov. Následne však bolo toto ustanovenie opäťovne začlenené do zákona č. 73/1998 Z. z. zákonom č. 80/2013 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 328/2002 Z. z. o sociálnom

zabezpečení policajtov a vojakov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony s účinnosťou od 01. 05. 2013.

V kontexte uvedených „legislatívnych rošád“ považujeme za dôležité poukázať na skutočnosť, že príslušníci vzhľadom na už vyššie uvedený špecifický charakter ich úloh a oprávnení nemôžu byť posudzovaní ako tzv. „civilné osoby“. V praxi často dochádza k situáciám, kedy konanie, ktoré má zdanlivo znaky priestupku, pretože svojim rozsahom prekročilo limity ustanovené všeobecne záväznými právnymi predpismi, nie je konaním protiprávnym, ak sa ho dopustí príslušník pri plnení svojich úloh. Pri týchto konaniach musia byť kumulatívne splnené nasledovné podmienky:

1. konania sa dopustil príslušník,
2. išlo o plnenie služobných úloh a
3. iné podmienky ustanovené osobitnými predpismi.

Inou podmienkou ustanovenou osobitnými predpismi je napr. podmienka ustanovená v § 16 ods. 8 zákona č. 8/2009 Z. z. o cestnej premávke a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, ktorý ako podmienku zákonnom tolerovaného excesu z povinnosti dodržiavať maximálnu stanovenú rýchlosť požaduje interným aktom riadenia definovaný okruh špeciálnych úloh.

Cit. ust. § 52 len vo všeobecnosti odkazuje na porušenie povinnosti, nijakým spôsobom ich však nekonkretizuje. Uvedené ustanovenie je potrebné aplikovať v kontexte ust. § 48 ods. 3 zákona č. 73/1998 Z. z. Ide najmä o povinnosť ustanovenú v § 48 ods. 3 písm. a), podľa ktorého je príslušník povinný plniť svedomite úlohy, ktoré sú mu uložené ústavou, ústavnými zákonmi, zákonmi a ďalšími všeobecne záväznými právnymi predpismi, ako aj úlohy uložené rozkazmi, nariadeniami, príkazmi a pokynmi nadriadených, ak bol s nimi riadne oboznámený. Z uvedeného vyplýva, že príslušníkovi vyplývajú úlohy tak zo všeobecne záväzných právnych predpisov, ako aj

z interných aktov riadenia, interných normatívnych aktov. Princíp „nullum crimen sine lege“ je teda dodržaný, ak pri vyvodzovaní disciplinárnej zodpovednosti ide o porušenie povinnosti, ktorá bola príslušníkovi vopred uložená a o jej existencii mal preukázateľne vedomosť, napr. bol preukázateľne oboznámený pokynom, z ktorého mu vyplývala povinnosť, a to bez ohľadu na to, či išlo o povinnosť konáť, nekonáť alebo niečo strpieť. Zároveň je však dôležité konštatovať, že na uloženie konkrétnej povinnosti príslušníkovi interným aktom riadenia, napr. nariadením, musí existovať zákonné zmocnenie pre služobný úrad, resp. nadriadeného upraviť povinnosti príslušníkov týmto spôsobom. Nemôže teda ísť o uloženie povinnosti, ktorá by aspoň in generalis nevyplývala príslušníkom zo všeobecne záväznej právnej úpravy. Napr. zo zákona č. 215/2004 Z. z. o ochrane utajovaných skutočností a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov vyplývajú rámcové povinnosti príslušníkov na úseku ochrany utajovaných skutočností, ktoré sú následne špecifikované vo vyhláškach vydaných Národným bezpečnostným úradom na vykonanie cit. zákona a následne sú in concreto upravené v príslušných interných predpisoch. Z uvedeného taktiež vyplýva, že povinnosti príslušníkov nie sú ustanovené len v zákone č. 73/1998 Z. z., ale sú upravené celým spektrom všeobecne záväzných predpisov. Osobitný prípad vo vzťahu k príslušníkom predstavujú priestupky, ktoré sa, ako vyplýva z § 52 ods. 2 zákona č. 73/1998 Z. z., taktiež prejednajú v disciplinárnom konaní vedenom služobným úradom.

V prípade princípu „nullum poena sine lege“ však nie je možné uplatňovať možnosti regulácie v takých formách, ako pri princípe „nullum crimen sine lege“. Všetky sankcie, ktoré môžu byť príslušníkovi uložené za disciplinárne previnenie, musia byť určené zákonom, a to tak ich druh, ako aj ich maximálny rozsah. Internými predpismi vydanými v pôsobnosti konkrétneho služobného úradu môžu byť upravené výlučne podrobnosti ich ukladania, avšak len do takej miery, aby nebola vylúčená možnosť správnej úvahy orgánu oprávneného disciplinárne previnenie objasniť, prejednať a rozhodnúť o ňom.

Zákon č. 73/1998 Z. z. sankcie, ktoré možno uložiť za disciplinárne previnenie, označuje ako disciplinárne opatrenia. Ich taxatívny výpočet je uvedený v § 53, ktorý ustanovuje, že disciplinárnym opatrením je

- a) písomné pokarhanie,
- b) zníženie služobného platu až o 15 % na dobu najviac troch mesiacov,
- c) zníženie hodnosti o jeden stupeň na dobu jedného roka,
- d) zákaz činnosti,
- e) prepadnutie veci.

Služobný orgán v disciplinárnom konaní nemôže príslušníkovi uložiť inú sankciu. Zároveň zákon č. 73/1998 Z. z. ustanovuje pravidlá ukladania sankcií. Ak sa príslušníkovi ukladá disciplinárne opatrenie podľa písmena b) za konanie, ktoré má znaky priestupku, nesmie prekročiť jeho úhrnná výška hornú hranicu pokuty, ktorá je za toto konanie ustanovená osobitným zákonom. Za disciplinárne previnenie možno príslušníkovi uložiť len jedno z disciplinárnych opatrení uvedených v písmenách a) až c). Disciplinárne opatrenie zníženia hodnosti o jeden stupeň nemožno uložiť príslušníkovi v hodnosti strážmajstra, podporučíka alebo generála. Ďalšou podmienkou je, že za konanie, ktoré má znaky priestupku⁽²⁾ možno príslušníkovi uložiť disciplinárne opatrenie uvedené v písmenách a), b), d) a e), a je ich možno uložiť samostatne alebo spolu. Disciplinárne opatrenia uvedené v písmenách a) a b) nemožno uložiť súčasne. Disciplinárne opatrenie zákazu činnosti a disciplinárne opatrenie prepadnutia veci možno uložiť len za podmienok ustanovených zákonom o priestupkoch. Pri uložení disciplinárneho opatrenia zákazu činnosti nemožno uložiť zákaz výkonu funkcie príslušníka.

Osobitným personálnym opatrením je udelenie výčitky podľa § 54 zákona č. 73/1998 Z. z., ktoré ustanovuje, že ak postačí na nápravu príslušníka a na obnovenie služobnej disciplíny za menej závažné konanie, ktoré má znaky disciplinárneho previnenia alebo znaky priestupku, výčitka, disciplinárne opatrenie sa neuloží. Udelenie výčitky však nie je disciplinárnym opatrením,

čo vyplýva zo samotnej díkcie ust. § 54, ktoré expressis verbis rozlišuje výčitku a disciplinárne opatrenie.

Ďalším princípom, na ktorý je potrebné upozorniť a ktorý v praxi spôsoboval značné problémy, je princíp „ne bis in idem“. Podstatou tohto princípu je zamedzenie dvojitého postihu za jeden skutok. Tento princíp je vyjadrený v ust. § 59 zákona č. 73/1998 Z. z., ktoré ustanovuje, že disciplinárne opatrenie nemožno uložiť, ak bol príslušník za ten istý skutok už právoplatne odsúdený; ak bolo disciplinárne opatrenie uložené skôr, zruší sa s účinnosťou odo dňa uloženia. Zároveň cit. ustanovenie expressis verbis uvádza, že uloženie disciplinárneho opatrenia za disciplinárne previnenie alebo za konanie, ktoré má znaky priestupku, nevylučuje skončenie služobného pomeru príslušníka za takéto konanie, ak po uložení disciplinárneho opatrenia vyšli najavo skutočnosti odôvodňujúce skončenie služobného pomeru príslušníka. V aplikačnej praxi spôsoboval § 59 v spojení s § 192 ods. 1 písm. e) značné problémy a bol predmetom veľkého množstva súdnych sporov.

V tejto súvislosti si dovoľujeme poukázať na nasledovné judikované právne názory súdov Slovenskej republiky.

Krajský súd v Bratislave v rozsudku sp. zn. 5 Sž 110/2002 konštatoval: „V súvislosti s námietkou žalobcu, že bol už za predmetný skutok disciplinárne potrestaný, súd konštatuje, že prijatie disciplinárneho opatrenia samo o sebe nevylučuje, aby nadriadený voči príslušníkovi prijal aj personálne opatrenie podľa § 192 ods. 1 písm. e) zákona č. 73/1998 Z. z.“. Krajský súd v Bratislave ďalej v konaní sp. zn. 1 S 197/2005 konštatoval, že: „V samostatnom personálnom konaní pre rozhodnutie postačuje porušenie zákona, ktoré zákon predpokladá a stanoveným spôsobom postihuje... Konanie žalobcu v samostatnom personálnom konaní nebolo posudzované ako disciplinárne previnenie alebo priestupok, ale ako konanie v rozpore so služobnou prísahou príslušníka a ako také bolo aj v personálnom konaní dostatočne preukázané.“.

Ďalej si dovoľujeme poukázať na právny názor Krajského súdu v Bratislave, ktorý v konaní sp. zn. 1 S 2/2007 konštatoval: „Súd sa stotožňuje s názorom žalovaného, že konanie o prepustení zo služobného pomeru podľa § 192 ods. 1 písm. e) zákona č. 73/1998 Z. z. nemožno umelo spájať so samostatným, či už trestným konaním alebo samostatným priestupkovým konaním. Samostatným trestným konaním alebo konaním o priestupku sa zistuje, či sú naplnené všetky znaky skutkovej podstaty trestného činu alebo priestupku v zmysle zákona o priestupkoch. O prepustení príslušníka zo služobného pomeru rozhoduje príslušný nadriadený a tento si podľa zákona vo veci robí vlastný úsudok a v samostatnom personálnom konaní rozhoduje nezávisle na výsledku samostatného trestného konania alebo samostatného konania o priestupku. K uvedenému postupu ho oprávňuje aj § 238 ods. 4 zákona...Zákon je vybavený kompetenciou konať v personálnych veciach samostatne, bez povinnosti vyčkať na výsledok, či už trestného konania alebo konania o priestupku. Príslušný nadriadený je viazaný len rozhodnutím príslušných orgánov o tom, či bol spáchaný trestný čin, priestupok alebo iný správny delikt a kto ho spáchal. Aj prípadný oslobodzujúci rozsudok (ak by išlo aj o totožný skutok) však ešte neznamená, že príslušník sa nedopustil porušenia služobnej prísahy...Konanie žalobcu v samostatnom personálnom konaní nebolo posudzované ako priestupok, ale ako konanie v rozpore so služobnou prísahou príslušník a ako také bolo aj v personálnom konaní dostatočne preukázané...Súd konštatuje, že otázka viny z trestného činu, a tým aj z priestupku nie je predbežnou otázkou, od vyriešenia ktorej závisí rozhodnutie o prepustení žalobcu z dôvodu uvedeného v § 192 ods. 1 písm. e) zákona, preto súčasne vedené trestné konanie alebo konanie o priestupku voči žalobcovi nemá vplyv na priebeh samostatného personálneho konania. Žalovaný preto nie je povinný prerušiť konanie a vyčkať na rozhodnutie o tejto otázke orgánmi na to príslušnými.“

Z predmetných súdnych rozhodnutí jednoznačne vyplýva záver, že disciplinárne konanie, v rámci ktorého dôjde k prejednaniu disciplinárneho previnenia, je samostatným konaním, ktorého účelom je uloženie sankcie za

protiprávne konanie. Účelom konania o prepustení zo služobného pomeru podľa § 192 ods. 1 písm. e) zákona č.73/1998 Z. z. je vyriešenie personálnych záležitostí a prepustenie zo služobného pomeru nie je možné považovať za disciplinárne opatrenia, ale za personálne opatrenie. V každom konaní sa budú skutkové a právne okolnosti posudzovať z rozdielnych perspektív. Na základe uvedených skutočností možno konštatovať, že vyššie uvedeným postupom, t. j. uložením disciplinárneho opatrenia a následné prepustenie zo služobného pomeru nedôjde k porušeniu princípu „ne bis in idem“.

Michal Aláč.

Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta, Katedra správneho práva, práva životného prostredia a finančného práva.

Poznámkový aparát príspevku

- (1) Zákon č. 73/1998 Z. z. o štátnej službe príslušníkov Policajného zboru, Slovenskej informačnej služby, Zboru väzenskej a justičnej stráže Slovenskej republiky a Železničnej polície v znení neskorších predpisov.
- (2) Zákon č. 73/1998 Z. z. v § 55 ods. 3 používa pojem „priestupok“, čo je vzhľadom na ostatné ustanovenia cit. zákona terminologicky nepresné.

Zoznam použitých súdnych rozhodnutí:

Najvyšší súd Slovenskej republiky

- 4 Sž 118/2002
- 4 Sž 75/2002
- 5 Sž 35/2002

Krajský súd v Bratislave

- 5 Sž 110/2002
- 1 S 197/2005
- 1 S 2/2007

Európsky súd pre ľudské práva

- Pellegrin proti Francúzsku, rozsudok z 8.12.1999 týkajúci sa stážnosti č. 28541/95
- Frydlender proti Francúzsku, rozsudok z 27.6.2000 týkajúci sa stážnosti č. 30979/96

GÁŽIOVÁ, Ivana. *Vybrané otázky
justičnej spolupráce v trestných veciach a
vývoj vzájomného uznávania v EÚ.*

Selected Questions of Judicial Cooperation in Criminal Matters
and the Development of Mutual Recognition in the EU.

Abstrakt: Tento príspevok z oblasti justičnej spolupráce v trestných veciach sa zaobera extradičným konaním a v rámci neho problémami, ktoré môžu toto konanie podstatne skomplikovať. Skúmanie problematiky z tohto pohľadu umožňuje vymedzenie rozdielov medzi medzinárodnou právnou úpravou a úpravou Európskej únie, s cieľom poukázať na skutočnosť, že zjednodušený mechanizmus, ktorý Európska únia postupne zavádza, odstraňuje a nahradza postup justičnej spolupráce v trestných veciach podľa medzinárodného práva.

Kľúčové slová: justičná spolupráca v trestných veciach, extradícia, vzájomné uznávanie, európsky zatýkací rozkaz, vzájomná dôvera.

Abstract: This paper deals with the judicial cooperation in criminal matters, specifically extradition proceedings and focuses on problems that complicate the whole process. Examining the issue from this perspective allows describing differences between international legislation and Union Law in order to highlight the fact that the simplified mechanism introduced by European Union gradually removes and replaces procedures of international judicial cooperation in criminal matters according to international treaties.

Key words: Judicial cooperation in criminal matters, extradition, mutual recognition, european arrest warrant, mutual trust.

Úvod

V úvode sa venujeme deskriptívnemu opisu podmienok, ktoré musia byť splnené za účelom úspešnej realizácie extradície. Medzi podmienky, ktoré bránia vydaniu osoby zo Slovenskej republiky do inej krajiny patrí napríklad prebiehajúce azylové konanie. Opierajúc sa, či už o slovenskú judikatúru alebo judikatúru Európskeho súdu pre ľudské práva, článok pojednáva o tom, či je súčasná vnútrostátna legislatíva dostatočná vzhľadom na rastúce problémy v praxi. S využitím komparatívnej metódy je v článku porovnávaný mechanizmus podľa slovenskej právnej úpravy so systémom využívaným u českých kolegov.

Poukázaním na skutočnosť, že tieto problémy by mali byť predmetom širšej diskusie, v článku plynule prechádzame k dôvodom, prečo si Európska únia začala medzi svojimi členskými štátmi budovať vzájomnú dôveru.

Zvoleným prístupom prichádzame k ďalšiemu cieľu, ktorý sme si v článku stanovili, a tým je poukázať na príčiny vzniku zásady vzájomného uznávania rozhodnutí, ktorá urýchľuje pomalý a ťažkopádny systém medzinárodnej justičnej spolupráce v trestných veciach. Zavedenie tohto princípu bolo potvrdené aj v Záveroch Rady v Tampere, ktoré smerovali k vytvoreniu priestoru slobody, bezpečnosti a spravodlivosti.

Extradícia

Na účely tohto článku sme si exemplifikatívne vybrali jeden nástroj medzinárodnej justičnej spolupráce v trestných veciach, ktorý v závere porovnávame s európskym zatýkacím rozkazom ako ekvivalentným nástrojom používaným v členských štátoch Európskej únie.

Extradícia patrí medzi najstaršie formy medzinárodnej justičnej spolupráce a rozumie sa ňou vydanie alebo vyžiadanie osoby na trestné stíhanie a následné vykonanie trestu odňatia slobody, ak bol uložený alebo vydanie, resp. vyžiadanie osoby na výkon už uloženého trestu odňatia slobody alebo ochranného opatrenia spojeného s výkonom trestu odňatia slobody. Postup vydávacieho konania upravuje Dohovor Rady Európy o vydávaní⁽¹⁾. Na prijímanie žiadostí je v zmysle dohovoru príslušný ústredný orgán štátnej správy, v tomto prípade ministerstvo spravodlivosti. Slovenská právna úprava vydania do cudziny kopíruje ustanovenia z dohovoru v zmysle ktorej sa k písomnej žiadosti cudzieho orgánu pripája:

- originál alebo osvedčená kópia odsudzujúceho rozsudku, zatýkacieho rozkazu alebo iného príkazu, ktorý má rovnaký účinok,
- opis trestných činov, pre ktoré sa vydanie žiada, vrátane času a miesta ich spáchania a právnej kvalifikácie,
- znenie príslušných právnych predpisov dožadujúceho štátu.

Povolenie vydania upravuje ustanovenie § 510 Trestného poriadku⁽²⁾, ktoré dáva ministrovi spravodlivosti osobitné a osobné oprávnenie rozhodnúť o povolení alebo nepovolení vydania⁽³⁾. Ak súd podľa § 509 ods. 2, resp. ods. 5 Trestného poriadku rozhodol, že vydanie osoby do cudziny je prípustné, v ustanovení § 510 ods. 2 Trestného poriadku je uvedený taxatívny výpočet prípadov, kedy môže minister spravodlivosti rozhodnúť, že vydanie vyžiadanej

osoby nepovolí. Podľa § 510 ods. 2 písm. a) a písm. b) Trestného poriadku môže minister spravodlivosti nepovoliť vydanie:

- ak je dôvodná obava, že trestné konanie v dožadujúcom štáte nezodpovedalo alebo by nezodpovedalo zásadám článkov 3 a 6 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd⁽⁴⁾ alebo trest odňatia slobody uložený alebo predpokladaný v dožadujúcom štáte by neboli vykonaný v súlade s požiadavkami článku 3 tohto dohovoru,
- ak je dôvodná obava, že vyžiadaná osoba by v dožadujúcom štáte bola vystavená prenasledovaniu z dôvodu jej pôvodu, rasy, náboženstva, príslušnosti k určitej národnostnej alebo inej skupine, jej štátneho občianstva alebo pre jej politické názory alebo že by sa z týchto dôvodov zhoršilo jej postavenie v trestnom konaní alebo pri výkone trestu odňatia slobody.

Z uvedeného je zrejmé ako sú rozdelené podmienky, ktoré skúma súd v konaní o prípustnosti vydania a ktoré sú relevantné pre ministra spravodlivosti pri rozhodovaní o povolení vydania. V zmysle § 501 Trestného poriadku sú taxatívne uvedené dôvody, resp. prekážky prípustnosti vydania, o ktorých s konečnou platnosťou podľa § 509 ods. 2, resp. ods. 5 Trestného poriadku rozhoduje príslušný súd:

- ide o občana Slovenskej republiky, okrem prípadu, ak povinnosť vydáť vlastného štátneho občana ustanovuje zákon, medzinárodná zmluva alebo rozhodnutie medzinárodnej organizácie, ktorým je Slovenská republika viazaná,
- ide o osobu, ktorá požiadala v Slovenskej republike o udelenie azylu, alebo jej bol udelený azyl alebo poskytnutá doplnková ochrana, v rozsahu ochrany poskytnutej takej osobe osobitným predpisom alebo medzinárodnou zmluvou; to neplatí, ak ide o osobu, ktorá požiadala v Slovenskej republike o udelenie azylu opakovane a o jej žiadosti o udelenie azylu už bolo právoplatne rozhodnuté,

- trestné stíhanie alebo výkon trestu odňatia slobody sú podľa právneho poriadku Slovenskej republiky premlčané,
- čin, pre ktorý sa vydanie žiada, je trestným činom len podľa právneho poriadku dožadujúceho štátu, nie však podľa právneho poriadku Slovenskej republiky,
- trestný čin, pre ktorý sa vydanie žiada, má výlučne politický alebo vojenský charakter,
- trestný čin bol spáchaný na území Slovenskej republiky, okrem prípadov, keď s ohľadom na osobitné okolnosti spáchania trestného činu treba dať prednosť vykonaniu trestného stíhania v dožadujúcim štáte z dôvodov náležitého zistenia skutkového stavu, výmery trestu alebo jeho výkonu,
- osoba bola pre trestný čin, pre ktorý sa vydanie žiada, už právoplatne odsúdená alebo osloboodená slovenským súdom, alebo
- vyžiadaná osoba nebola za trestný čin podľa právneho poriadku Slovenskej republiky v čase jeho spáchania trestne zodpovedná, alebo sú iné dôvody vylučujúce jej trestnú zodpovednosť.[\(5\)](#)

Vybrané problémy súvisiace s extradíciou

V predchádzajúcej kapitole sme zadefinovali extradičné konanie a načrtli sme hlavné princípy dôležité pri rozhodovaní súdu o prípustnosti a ministra spravodlivosti o povolení vydania. Napriek snahe dohovoru prinútiť štáty, aby postupovali bezodkladne a efektívne, stanovené podmienky spôsobujú časté prieťahy v konaní, ktoré dávajú priestor pre vznik ďalších prekážok. Z komplikácií, ktoré môžu nastať v priebehu extradičného konania sme si na účely tohto článku vybrali nasledovné situácie⁽⁶⁾:

- kolízia extradičného a azylového konania,
- predbežné opatrenie Európskeho súdu pre ľudské práva,
- prebiehajúce trestné konanie v dožiadananom štáte.

Kolízia extradičného konania s azylovým konaním

Pri prelínaní extradičného konania s azylovým konaním je potrebné uviesť, že podľa § 501 písmeno b) je neprípustné vydanie osoby, ktorá požiadala v Slovenskej republike o udelenie azylu, alebo jej bol udelený azyl alebo poskytnutá doplnková ochrana.⁽⁷⁾ V nadväznosti na toto ustanovenie sa však v praxi často vyskytovali prípady, kedy bol tento postup zneužívaný podávaním neopodstatnených žiadostí o udelenie azylu, a to aj opakovane. Pre takéto prípady kolízie azylového a extradičného konania a na riešenie situácií neodôvodnených, opakovaných žiadostí o udelenie azylu v Slovenskej republike bolo zákonom č. 643/2007 Z. z. prijaté v § 501 Trestného poriadku doplňujúce ustanovenie v písm. b). Podľa dôvodovej správy k návrhu uvedeného zákona takéto doplnenie reaguje na situáciu, kedy cudzinci, ktorí majú byť vydaní na trestné stíhanie alebo na výkon trestu odňatia slobody do cudziny, zneužívajú inštitút azylu opakovaným podávaním žiadostí o udelenie azylu, čím oddaľujú realizáciu ich vydania, a tým sa vyhýbajú trestnému stíhaniu alebo vykonaniu trestu v dožiadananom štáte.⁽⁸⁾

V prípade prelínania týchto dvoch konaní sa stretávame s rozdielnymi názormi odborníkov. V komentári k Trestnému poriadku⁽⁹⁾ je zastávaný názor, že súd by mal počkať s rozhodovaním o prípustnosti do ukončenia azylového konania, a to napriek tomu, že takýto postup naťahuje extradičné konanie.

V rozpore s týmto stanoviskom stojí názor, že súdy by nemali byť v súvislosti s vydávacím konaním závislé od rýchlosťi konania správneho orgánu.⁽¹⁰⁾ V praxi môže napríklad nastať problém, kedy je osoba v extradičnej väzbe napríklad viac ako tri roky a z toho vyše dvoch rokov prebieha azylové konanie. Tento názor je založený na základe dvoch tvrdení. Prvé vychádzajúca z podmienky, že každý má právo na prejednanie veci

v primeranej lehote, ktorá vyplýva ako z Trestného poriadku a Ústavy Slovenskej republiky, tak aj z Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd. Navyše tento názor, podľa ktorého súd nemôže neobmedzene čakať na skončenie azyllového konania potvrdil aj Najvyšší súd Slovenskej republiky.[\(11\)](#) Druhým argumentom je, že súdy nemajú opodstatnený dôvod čakať na výsledok azyllového konania, čo potvrdzuje aj judikatúra Ústavného súdu Slovenskej republiky. V zmysle tejto majú súdy postupovať za účelom naplnenia cieľov ustanovených v dohovore a prihliadať na všetky okolnosti prípadu vrátane ľudsko-právnych podmienok, teda aj skutočnosti, ktoré posudzuje správny orgán v rámci azyllového konania.[\(12\)](#)

Vyššie uvedená argumentácia v zmysle ktorej sa namieta, aby slovenské súdy čakali na rozhodovanie správneho orgánu o udelení azylu sa tiež opiera o riešenia uplatňované v Českej republike. Naši českí kolegovia majú túto situáciu riešenú o mnoho jednoznačnejšie v § 393 písm. b.), podľa ktorého je vydanie osoby do cudzieho štátu neprípustné, ak ide o osobu, ktorej bola v Českej republike udelená medzinárodná ochrana.[\(13\)](#)

V porovnaní s § 501 ods. 2 písmeno b), ktoré odkazuje aj na situáciu, kedy osoba ešte len požiadala o udelenie medzinárodnej ochrany, ide o jasnejšie znenie, ktoré uvádzá, že vydanie je neprípustné v prípade, že osobe už bola udelená takáto medzinárodná ochrana. Takto naformulované znenie znamená, že je na rozhodnutí súdu, ako sa vysporiada s okolnosťami prípadu a predchádza situáciu, že by mal súd povinnosť čakať na rozhodnutie správneho orgánu. Napriek tomu, aj v tomto prípade tu je istý priestor pre zamyslenie, či by sa malo s rozhodnutím o vydaní počkať do skončenia azyllového konania. Z judikatúry Najvyššieho súdu Českej republiky a Najvyššieho správneho súdu vyplýva, že napriek tomu, že súd nie je povinný počkať s rozhodnutím o prípustnosti vydania, minister spravodlivosti nemôže rozhodnúť o povolení vydania až do právoplatného skončenia konania o udelení azylu.[\(14\)](#) To znamená, že ani v Českej republike nie je možné vydanie osoby do cudzieho štátu v prípade už prebiehajúceho konania. Rozdielom medzi týmito dvoma právnymi úpravami je, že v tomto prípade

súd nie je viazaný rozhodovacím procesom správneho orgánu. Dôvodom je, že v tejto súvislosti bolo napriek istej flexibilite ponechanej súdom potrebné zabezpečiť osobe právo, aby bola jej žiadosť o udelenie medzinárodnej ochrany prejednaná vzhľadom na jej významný vplyv v extradičnom konaní.

Predbežné stanovisko Európskeho súdu pre ľudské práva

S extradičným konaním môže kolidovať aj konanie na Európskom súde pre ľudské práva. V týchto prípadoch sa môžeme stretnúť s tým, že po rozhodnutí súdu o prípustnosti vydania podá osoba stážnosť na Európsky súd pre ľudské práva, v ktorom namieta porušenie svojich práv. V tomto momente vydáva Európsky súd pre ľudské práva predbežné opatrenie v zmysle Pravidla 39 Rokovacieho poriadku Súdu obsahom ktorého je zákaz vydať stážovateľa do cudzieho štátu. Skutočnosť, že bude extradičné konanie spočívať na základe rozhodnutia Európskeho súdu pre ľudské práva môže spôsobiť, že sa bude osoba nachádzať niekoľko rokov vo väzbe, čo podstatne ovplyvní priebeh vydávacieho konania. Ako príklad možno upriamiť pozornosť na fakt, že osoba sa môže nachádzať vo väzbe neprimerane dlho v porovnaní s trestom, pre ktorý má byť vydaná.

Prebiehajúce trestné konania

Ďalšou komplikáciou počas vydávacieho konania je prebiehajúce trestné konanie v dožiadanom štáte. V prípadoch, kedy počas extradičného konania prebieha voči osobe v dožiadanom štáte iné trestné konanie nám slovenská právna úprava poskytuje nasledovné možnosti:

1) Podľa § 511 ods. 1 Trestného poriadku je možné:

- a) povoliť vydanie s odkladom do skončenia trestného stíhania v Slovenskej republike,
- b) povoliť vydanie bez ukončenia trestného stíhania v Slovenskej republike.

V zmysle § 511 ods. 1 Trestného poriadku zákonodarca ponecháva na ministrovi spravodlivosti možnosť voľby pri rozhodovaní, pričom ide o jeho osobitné a osobné oprávnenie rozhodnúť. Zaužívanou praxou podľa slovenskej právej úpravy je, že osoba, ktorá je vo väzbe sa nevydá do cudziny skôr, než si splní svoje povinnosti voči Slovenskej republike, t. j. kým sa neskončí trestné konanie vedené na Slovensku. Obidve alternatívy predstavujú v tejto súvislosti určité výhody a nevýhody:

- Záujem Slovenskej republiky menovaného trestne stíhať za skutok, ktorý spáchal.
- Zaťaženosť súdov a náklady spojené so súdnym konaním aj vzhľadom na skutočnosť, že do konania je potrebné pribrať znalca zo zahraničia, čo môže skomplikovať proces dokazovania.
- Možné obštrukcie zo strany menovaného spočívajúce v podávaní opakovaných stážností na Európskom súde pre ľudské práva a žiadostí

o udelenie predbežného opatrenia, ktoré predstavuje prekážku pri rozhodovaní o povolení vydania.

- Vzhľadom na možnú niekoľko ročnú vydávaciu väzbu, táto väzba by sa nezapočítala do výkonu trestu odňatia slobody.
- Možnosť ministra spravodlivosti povoliť vydanie a upustiť od výkonu trestu odňatia slobody podľa § 513 ods. 1 Trestného poriadku v prípade vydania odsudzujúceho rozsudku.
- Zanedbateľnosť závažnosti trestu vzhľadom k trestu, pre ktorý je stíhaný v cudzom štáte.
- Bránenie v možnosti úspešného skončenia extradičného konania.

2) Podľa § 529 ods. 1 Trestného poriadku možno:

- c) povoliť vydanie s výhradou odovzdania trestnej veci vyžiadanej osoby.

Minister spravodlivosti môže namiesto odkladu, po dohode so zainteresovanými orgánmi, využiť aj možnosť vydania osoby s výhradou. V tomto prípade by bolo možné postupovať v zmysle § 529 Trestného poriadku, ktorý upravuje možnosť odovzdania trestného stíhania. Podmienky pre odovzdanie trestného stíhania sú upravené vnútrostátnym a medzinárodným právom. Ak by sa minister spravodlivosti rozhodol pre tento postup, je potrebné zvážiť nasledovné výhody a nevýhody tohto rozhodnutia:

- Hospodárnosť a účelnosť konania v záujme objektívneho zistenia skutkového stavu.
- Zaistenie súhlasu súdu s odovzdaním trestného konania s rizikom, že oswoba podá medzičasom opäťovnú stážnosť na Európsky súd pre ľudské práva a žiadosť o predbežné stanovisko znemožňujúcu ministru spravodlivosti rozhodnúť.

- Nákladnosť konania súvisiaca so zabezpečením prekladu spisového materiálu.
- Problematicosť dokazovania v cudzom štáte, nakoľko bol skutok spáchaný v Slovenskej republike.

Záver

Príspevok reaguje na tri prípady, ktoré môžu nastať počas extradičného konania a ktoré môžu vážne ovplyvniť celý proces z rôznych aspektov. Ako prvý bol uvedený príklad prelínania extradície s azylovým konaním. V tejto súvislosti bola porovnávaná slovenská právna úprava s českou legislatívou. Z predloženej analýzy vyplýva, že v oboch krajinách môže byť vydávacie konanie úspešné napriek prebiehajúcemu azylovému konaniu, ale to iba v prípade, že sa jedná o opakovanú žiadosť osoby o udelenie azylu. Ak osoba požiadala o udelenie azylu po prvýkrát, v podmienkach Slovenskej republiky bude súd rozhodovať o prípustnosti vydania až po skončení azylového konania. V Českej republike netvorí začaté azylové konanie prekážku pri rozhodovaní o prípustnosti, avšak na túto skutočnosť je povinný prihliadať minister spravodlivosti pri vydávaní rozhodnutia o povolení, resp. nepovolení vydania. Táto situácia môže byť ešte komplikovanejšia a to napríklad v prípade, že by osoba neuviedla vo svojej pôvodnej žiadosti svoju skutočnú identitu. Možno na takúto žiadosť prihliadať a považovať druhú žiadosť pod svojim skutočným menom za opakovanú žiadosť? Hoci ide o špecifickú situáciu, ktorá v minulosti zatiaľ nenastala, máme za to, že tieto okolnosti sú na posudzovaní ministra spravodlivosti, ktorý si môže vyžiadať stanovisko od ministerstva vnútra. Avšak vzhľadom k tomu, že na uvedenú otázku nebola zatiaľ nájdená jednoznačná odpoveď, cieľom tohto článku je okrem iného rozvíriť širšie diskusie na túto tému, ktoré by mohli poskytnúť základ pre budúce legislatívne riešenia.

Na ďalšom príklade bol ilustrovaný prípad, kedy s extradíciou koliduje konanie na Európskom súde pre ľudské práva. V prípade vydania predbežného stanoviska Európskeho súdu pre ľudské práva môže vydávacie konanie spočívať niekoľko rokov. Navyše v prípade, že bude extradícia

zrealizová, po započítaní väzby môže byť osoba prepustená na slobodu krátko po jej vydaní. Za týchto okolností je vhodné zamyslieť sa nad významom realizácie extradičného konania, ktoré súčasne je úspešne zrealizované, ale osoba si prakticky vykoná trest v dožiadanej štáte ešte pred jej vydaním a odsúdením. To znamená, že po dlhorocnej extradičnej väzbe a nakoniec nákladnému vydaniu osoby je táto o pár mesiacov prepustená na slobodu z dôvodu započítania väzby.

Posledným spomenutým prípadom bolo prebiehajúce trestné konanie voči osobe, ktorá je vyžiadaná. V tejto súvislosti sme spomenuli tri alternatívy v medziach zákona, podľa ktorých sa dá postupovať. Podľa nich je možné vydanie povoliť s odkladom do skončenia trestného stíhania v Slovenskej republike, bez ukončenia trestného stíhania v Slovenskej republike alebo s výhradou odovzdania trestnej veci vyžiadanej osoby do dožadujúceho štátu. V tejto súvislosti sa javí vhodné uviesť, že posledná alternatíva môže spôsobiť riziko, že po započítaní väzby bude osoba pustená na slobodu skôr ako sa stihne odovzdať trestné konanie. Tento prípad môže nastať napríklad v nadväznosti na spomínanú dĺžku väzby, ktorá bola predĺžená či už z dôvodu prebiehajúceho konania o udelení azylu alebo konania na Európskom súde pre ľudské práva. Ak hrozí táto situácia, je vhodné vopred zabezpečiť súhlas súdu s odovzdaním a uistiť sa, že bude zabezpečený preklad všetkých dokumentov v zmysle medzinárodnej zmluvy a včas požiadane o odovzdanie trestného konania.

V závere tohto príspevku je vhodné uviesť, že na problémy súvisiace s medzinárodnou justičnou spoluprácou reagovala Európska únia tak, že začala pracovať na budovaní vzájomnej dôvery medzi členskými štátmi, medzi ktorými by bola zjednodušená justičná spolupráca v trestných veciach. V článku je ako príklad zdĺhavého a neefektívneho konania spomenutá extradícia, ktorá bola nahradená medzi členskými štátmi Európskej únie rámcovým rozhodnutím 2002/584/SVV o európskom zatykači a postupoch vydávania medzi členskými štátmi. Rámcové rozhodnutie o európskom zatýkacom rozkaze zjednodušilo a zrýchlilo extradičné konanie a odstránilo

niektoré postupy, ktoré predlžovali proces v prospech súdneho konania. Vďaka nemu sa zaviedol priamy styk justičných orgánov a zrušila sa formálna komunikácia vedená prostredníctvom ústredných orgánov.

Klasické extradičné konanie sa totiž vo vzťahu k niektorým krajinám spája s náročným procesom a je značne zdĺhavé aj vďaka tomu, že sa realizuje diplomatickou cestou. S niektorými krajinami sa totiž extradičné konanie spája s náročným procesom v porovnaní s postupom podľa rámcového rozhodnutia, ktoré posilnilo funkciu justičných orgánov a ich priamu komunikáciu a oslabilo úloha ústredných orgánov. O urýchlenie konania sa podpísalo aj stanovenie lehôt na rozhodnutie o odovzdaní a jeho vykonaní. Obmedzená bola čiastočne aj zásada špeciality. Týmto dospievame k záveru, že proces odovzdávania na základe európskeho zatýkacieho rozkazu je nezlučiteľný s pôvodným vydávacím konaním a nahradza ustanovenia Európskeho dohovoru o vydávaní vo vzťahu k štátom, ktoré rámcové rozhodnutie transponovali.

JUDr. Ivana Gážiová, externý doktorand, Paneurópska vysoká škola práva,

Fakulta práva, Tomášikova 20 Bratislava. Kontakt na autorku:

ivana.gaziova@justice.sk

Poznámkový aparát

- (1) Ozn. č. 549/1992 Zb., Dohovor Rady Európy o vydávaní.
- (2) Zákon č. 301/2005, Trestný poriadok, v znení neskorších predpisov.
- (3) Minister spravodlivosti rozhoduje o povolení, resp. nepovolení vydania len v prípade, že súd rozhodne, že vydanie osoby do cudziny je prípustné.
- (4) Ozn. č. 102/1999 Z. z., Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd.
- (5) Zákon č. 301/2005 Z. z. v znení neskorších predpisov, § 509 ods. 2, ods. 5.
- (6) V tejto súvislosti sa nejedná o vyčerpávajúci výpočet problémov v extradičnom konaní, ale ide len o uvedenie príkladov, ktoré môžu počas neho nastáť
- (7) Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestného poriadku v znení neskorších predpisov, § 501 písmeno b).
- (8) Dôvodová správa k zákonu č. 643/2007 Z. z.
- (9) STIFFEL, H – TOMAN, O – MINÁRIK, P – PALAREC, V., HAŤAPKA, M. – ČENTÉŠ, J. – ŠTIIFT, J: Trestné právo s vysvetlivoskami, 1. – 4. Zväzok; Bratislava: Iura Edition, spol. s.r.o. 2007.
- (10) BÁLINTOVÁ, M. 2016. Kolízia extradičného konania a azylového konania u nás a v Českej republike. In Justičná revue, 2016, roč. 63, 2016, č. 3, s. 286
- (11) Uznesenie NR SR, sp. zn. 6 Tost 37/2013 z 10. júla 2004

- (12) BÁLINTOVÁ, M. 2016. Kolízia extradičného konania a azylového konania u nás a v Českej republike. In *Justičná revue*, 2016, roč. 63, 2016, č. 3, s. 288
- (13) BÁLINTOVÁ, M. 2016. Kolízia extradičného konania a azylového konania u nás a v Českej republike. In *Justičná revue*, 2016, roč. 63, 2016, č. 3, s. 288
- (14) BÁLINTOVÁ, M. 2016. Kolízia extradičného konania a azylového konania u nás a v Českej republike. In *Justičná revue*, 2016, roč. 63, 2016, č. 3, s. 290

Použité zdroje

Knihy

- FENYK, J. KLOUČKOVÁ S. 2005. Mezinárodní justiční spolupráce v trestních věcech 2. Aktualizované a doplněné vydání. Praha: Linde Praha a.s., 2005, s. 1019. ISBN 80-7201-527-3
- KORDÍK, M., FILLOVÁ, D., HRVOL, M. 2011. Európsky zatýkací rozkaz Komentár. Praha: C. H. BECK, 2011, s. 241. ISBN 978-80-7400-371-4
- POLÁK, P. 2007. Rámcová rozhodnutí a zásada vzájemného uznávání rozhodnutí v trestních věcech. Praha: LexisNexis CZ s.r.o., 2007, s. 94. ISBN 80-86920-15-1
- STIFFEL, H – TOMAN, O. – MINÁRIK, P. – PALAREC, V., HAŤAPKA, M. – ČENTÉŠ, J. – ŠTIIFT, J: Trestné právo s vysvetlivkami, 1. – 4. Zväzok; Bratislava: Iura Edition, spol. s.r.o. 2007.

Odborné príspevky

- BÁLINTOVÁ, M. 2016. Kolízia extradičného konania a azylového konania u nás a v Českej republike. In Justičná revue, 2016, roč. 63, 2016, č. 3.

Právne predpisy

- Zákon č. 154/2010 Z.z. o európskom zatýkacom rozkaze v znení neskorších predpisov
- Zákon č. 301/2005 Z.z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov

- Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ozn. č. 102/1999 Z. z.)
- Európsky dohovor o vydávaní (ozn. č. 549/1992 Zb.)

Ostatné zdroje

- Dôvodová správa k zákonu č. 643/2007 Z. z.
- Závěry předsednictva Zasedání Evropskej rady konaného 15. a 16. 10. 1999 v Tampere, český preklad zverejnený napr. v Prílohe Mezinárodní politiky č. 12/99, str. 2-6.

ŠEVCOVÁ, Katarína. *Otázka hromadnej žaloby v civilnom procese.*

Question of a Collective Action in a Civil Trial.

Abstrakt: Efektívne uplatnenie kolektívnych nárokov umožňuje podať civilnú žalobu voči jednému žalovanému z rovnakých dôvodov v jednom konaní. Je to procesný mechanizmus, ktorý z dôvodov procesnej ekonómie a efektivity umožňuje spojiť individuálne žaloby v tom istom prípade do jedného konania. Umožniť dosiahnutie kompenzácie v prípade kolektívneho poškodenia alebo straty, právna regulácia je potrebná pre vnútrostátne i cezhraničné prípady.

Kľúčové slová: hromadná žaloba, žalobca, civilné konanie, Európska Únia

Abstract: An effective collective redress allowing a group of people collectively to bring a civil action against the same defendant for the same reasons before one court. Collective redress is a procedural mechanism which, for reasons of procedural economy and efficiency enable to merge multiple individual actions in the same case into the one trial. To enable people to obtain compensation in situations of collective harm or loss, legal procedures are needed both for national and cross-border cases.

Keywords: collective redress, plaintiff, civil trial, European Union,

Úvod

Žaloba (actio) je základným inštitútom občianskeho procesného práva, ktorá dáva do pohybu súdne konanie, čo má hmotnoprávne i procesnoprávne dôsledky. Je základným procesným úkonom, prejavom dispozičnej zásady, ktorou sa žalobca obracia na súd so žiadosťou na ochranu svojich porušených alebo ohrozených práv. Hmotnoprávna realita sa podaním žaloby pre účely súdneho rozhodovania premieňa na účastníkove tvrdenia a neskôr na súdne rozhodnutie vo veci samej.

Steiner definuje dve základné funkcie žaloby. Žaloba je aktom verejného práva, ktorým sa uplatňuje právo voči štátu a príslušných orgánov určených na výkon súdnictva a následne súdu vzniká povinnosť poskytnúť ochranu tomu, kto sa jej dovoláva. Druhou funkciou žaloby je, že sa poníma ako procesný úkon, ktorým sa súdna ochrana premieta do oblasti procesného práva a uskutočňuje ochranu konkrétneho tvrdeného hmotnoprávneho nároku.

Kým inštitút žaloby dospel do súčasnej podoby, prekonal podobne ako celý súdny proces viacero historických medzníkov.

Kolektívna žaloba

Kolektívne uplatňovanie nárokov je procesným mechanizmom, ktorý z dôvodov procesnej hospodárnosti a efektivity umožňuje zlúčiť viaceré jednotlivé žaloby (týkajúce sa tej istej veci) do jedného súdneho procesu. Je to rozsiahly koncept, ktorý zahŕňa nároky na prikázanie zdržania sa určitého konania (žaloby, ktorých cieľom je zastaviť určité nezákonné konanie) a nároky na náhradu škody (žaloby, ktorých cieľom je získať náhradu za utrpenú škodu). Jeho potreba vyvstáva predovšetkým pri ochrane práv spotrebiteľov, zásahov do životného prostredia, či napr. hromadných nehôd. Má iste svoje výhody- môže ušetriť čas i peniaze, zlepšiť prístup k súdnej ochrane a umožniť väčšiu konzistentnosť v súdnych rozhodnutiach.

Jedným z prostriedkov kolektívnej ochrany práv je hromadná (kolektívna) žaloba.

Podstatným faktorom je

- (a) kto plní úlohu kolektívneho zástupcu,
- (b) aké postavenie v konaní majú jednotliví členovia skupiny,
- (c) a čo sa kolektívou ochranou práv sleduje.

Hromadné žaloby môžeme rozlišovať, ako to uvádzajú prof. Winterová na zástupné žaloby (A. Wintrová ich označuje ako „společenské“ či „spolkové“), žaloby v kolektívnom záujme („veřejná žaloba“) a potom skupinové žaloby („soukromá (skupinová)“).(1)

Treba spomenúť i názory, že klasická individualistická súkromoprávna koncepcia žaloby, ako striktne individuálneho sporu, je už prekonaná, a teraz sa ocitáme vo veku „nového práva“, v ktorom stojí v popredí „nadindividualistická“ koncepcia práva. Súkromné právo nemôže opustiť

ponímanie civilného procesu ako rozhodovania individuálneho sporu, môže však byť zavedený inštitút, ktorý umožní prejednávanie individuálnych sporov spojených na základe určitého (a je otázkou akého) objektívne zistiteľného kritéria.⁽²⁾

Kolektívne žaloby sú v zásade postavené na dvoch systémoch opt-in a opt-out.

Systém opt-in rešpektuje právo osoby rozhodnúť o svojej účasti. To znamená, že lepšie zachováva slobodnú vôľu strán vybrať si, či sa na súdnom spore chcú zúčastniť alebo nie. V tomto systéme sa ľahšie určuje hodnota kolektívneho sporu, keďže ju predstavuje súčet všetkých individuálnych nárokov. Súd má lepšie možnosti posúdiť tak skutkovú podstatu veci, ako aj prípustnosť kolektívnej žaloby. Systém „opt-in“ takisto zaručuje, že rozsudok nebude záväzný pre ďalších potenciálne legitimovaných žalobcov, ktorí sa ku kolektívnej žalobe nepripojili. Členovia skupiny sú dostatočne individualizovaní a sami prejavia záujem byť účastník.

Do systému opt-out sú začlenené všetky subjekty, ktoré splňajú zákonom vymedzené kritéria, pokiaľ sa z konania sami nevylúčia. Právo na účinný prostriedok nápravy nie je možné vyklaňať spôsobom, ktorý osobám bráni rozhodovať sa (na základe dostatočných informácií), či si želajú uplatniť si nárok na náhradu škody alebo nie. Systém opt-out okrem toho nemusí byť v súlade s hlavným cieľom kolektívneho uplatňovania nárokov na nápravu, ktorým je získať náhradu utrpenej škody, vzhľadom na to, že osobám, ktoré neboli identifikované, sa táto náhrada neuhradí.

Každý z uvedených systémov má svoje výhody a nevýhody. Najúčelnejšou sa zdá kombinácia oboch systémov (napr. v Dánsku a Nórsku), kde sa typ žaloby opt-in používa v sporoch o vyššie čiastky, zatiaľ čo typ opt-out sa použije pre bagateľné spory. Problematickým je potom len stanovenie hraničnej čiastky.

Vnímanie v právnom poriadku SR

Občiansky súdny poriadok úpravu kolektívnych žalôb neobsahuje. V súčasnosti je kolektívna ochrana práv upravená v zásade v dvoch predpisoch hmotného práva, vyslovene z hľadiska ochrany spotrebiteľa. Kým Občiansky zákonník v ustanovení § 53a v zásade koncipuje účinky rozšírenia materiálnej záväznosti súdneho rozhodnutia vydaného v spotrebiteľskom spore, ustanovenie § 54 Obchodného zákonníka, vymedzuje základy kolektívneho procesu. A bolo by to vítané, hlavne v prípadoch, kde bežné ustanovenia o postavení intervencie do konania nestačia a nezabezpečia poškodeným dostatočnú ochranu. Procesné právo ide skôr cestou spoločného uplatňovania nárokov vo forme vedľajšieho účastníctva či procesného spoločenstva. Čo je odlišné od kolektívneho uplatňovania, keďže si vyžaduje aktivitu (všetkých) zúčastnených subjektov a uplatňované sú iba ich nároky (nie je uplatňovaný aj kolektívny záujem). V slovenskom práve tak neexistuje osobitný procesnoprávny mechanizmus na kolektívne presadzovanie práv spotrebiteľov alebo podnikateľov.

Pokiaľ ide o viacero poškodených, platný slovenský právny poriadok umožňuje istý mechanizmus odškodnenia formou tzv. opt-in žaloby: keďže škoda spôsobená jednotlivcovi môže dosahovať takú výšku, že by ho mohla odradiť od uplatnenia žaloby, je možné podať spoločnú žalobu viacerými navrhovateľmi a výslovne tak spojiť nároky do jednej žaloby. Naopak, slovenský právny poriadok nepozná kolektívne žaloby typu opt-out, ktorých podstata spočíva v tom, že podaním prvej žaloby v obdobnej veci sa každý spotrebiteľ v obdobnej veci stane automaticky účastníkom prebiehajúceho konania.⁽³⁾

Množstvom hromadných žalôb, ktoré ochromujú súdy? Právnické firmy nimi zavaľujú súdy aj napriek zvýšeniu poplatkov za ich podania. Hromadné

žaloby sa u nás môžu podávať už vyše desať rokov. Najviac ich prišlo na okresné súdy pred dvoma rokmi a po ich zamietnutí sa tisícky odvolaní a dovolaní dostávajú na Najvyšší súd SR. Väčšinou ide o rozhodnutia týkajúce sa nebankoviek a o návrhy na vydávanie platobných rozkazov. V mnohých prípadoch ide o nízku hodnotu sporu. Napríklad na Najvyšší súd SR prišlo 1 998 dovolaní v súvislosti s výberom koncesionárskych poplatkov od jednej firmy. Tu sa žaloby na vydanie platobných rozkazov pohybovali vo výške od jedného do piatich eur.

Sudcovia upozorňovali, že súdy nie sú pripravené takýto nával zvládnúť. Štát sa snažil situáciu riešiť. Narýchlo sa novelizoval Občiansky súdny poriadok a dvojnásobne sa zvýšil poplatok za každé podanie z hromadnej žaloby, čo však nepomohlo. Hovorilo sa i o možnosti zavedenia tzv. princípu numerus clausus. To by znamenalo, že by sa zúžil okruh advokátov, ktorí by mali oprávnenie podávať mimoriadne opravné prostriedky. To je však v rozpore so slobodnou voľbou advokáta a advokátov diskriminuje.

Podávaniu hromadných žalôb by mali zabrániť vysoké pokuty advokátom, až do 500 eur za jedno podanie, a dvojnásobné zvýšenie poplatku pri odvolaní a dovolaní sa proti rozhodnutiu nižších súdov.

Tieto návrhy neriešia stanovený problém, ktorý rovnako vyvstáva pri práci rozhodcovských súdov, hlavne pri spotrebiteľských sporoch.

Kolektívne žaloby o náhradu škody v regulovaných oblastiach politiky zvyčajne nadväzujú na rozhodnutia o porušení prijaté orgánmi verejnej moci a opierajú sa o v nich obsiahnuté konštatovanie porušenia, ktoré je často záväzné pre občianske súdy, na ktorých sa podáva kolektívna žaloba o náhradu škody. Je potrebné zabezpečiť, aby nebola ohrozená účinnosť presadzovania verejnoprávnymi prostriedkami v dôsledku kolektívnych žalôb o náhradu škody alebo žalôb podaných na súd v čase, keď ešte prebieha vyšetrovanie orgánu verejnej moci. To si môže zvyčajne vyžadovať pravidlá upravujúce prístup žalobcov k dokumentom získaným alebo vyhotoveným orgánom verejnej moci v priebehu vyšetrovania alebo osobitné pravidlá

vzťahujúce sa na premlčacie lehoty, ktoré potenciálnym žalobcom umožňujú, aby počkali s podaním kolektívnej žaloby dovtedy, kým orgán verejnej moci prijme rozhodnutie vo veci porušenia.[\(4\)](#)

Rekodifikované znenie Civilných kódexov nezaviedlo kolektívny proces s jeho osobitnými znakmi v ktorý je iniciovaný na podklade hromadnej resp. skupinovej žaloby. Istotne by to bolo vhodné jednak vo vzťahu k ochrane práv spotrebiteľa ale i iných práv. Síce nezavádza kolektívny proces, ale akcentuje kolektívne účinky daných rozhodnutí a to aj preventívne (abstraktná kontrola v spotrebiteľských veciach).

Mnohé moderné kódexy civilného konania siahajú k začleneniu tejto právnej úpravy, napriek čomu si uvedomujú jej výhody. V českom procesnom práve napríklad tiež neexistuje osobitná úprava skupinových žalôb. Táto problematika hromadných nárokov je riešená v ustanoveniach § 83 odst. 2 a § 159- len nepriamo v súvislosti s vymedzením prekážky litispendencie a res iudicata. Tieto účinky dopadajú na žaloby tretích osôb, ktoré sa domáhajú rovnakých nárokov plynúcich z toho istého konania. Aby však mohlo dôjsť k účinkom ktoré sa tu predpokladajú, je skupinové konanie nevyhnutné. Tretie osoby sú viazané právoplatným rozsudkom súdu, bez toho, aby o jeho vydaní museli byť oboznámené.

Právna úprava v Európskej Únii

V Európe zaviedlo kolektívne uplatňovanie nárokov na nápravu niekoľko členských štátov, avšak zavedené postupy sa značne odlišujú. Ako prvé v Európe zavádza inštitút kolektívnej žaloby Švédsko od 1.1.2003. Podľa švédskeho zákona sa na súd môžu obracať skupiny jednotlivcov, organizácie, alebo orgány štátu.[\(5\)](#) Rozlišuje spoločnú žalobu súkromnú, verejnú a spolkovú. Príslušné k prejednaniu sú okresné súdy určené vládou, v každom okrese má byť aspoň jeden.

Malo by sa jasne odlišovať od tzv. skupinových žalôb, ktoré sú bežné v právnom poriadku USA tzv. class action (skupinová žaloba). Využíva sa tu najmä v sporoch týkajúcich sa spotrebiteľov alebo ochrany životného prostredia. Tento typ skupinových žalôb je v právnej kultúre Európy neprijateľný hlavne z hľadiska toho, že je často združom nežiadúcich javov ako napr. „forum shopping“.[\(6\)](#)

Európska Komisia niekoľko rokov pracovala na vytvorení európskych nariem v oblasti kolektívneho uplatňovanie nárokov na nápravu so zameraním na právo spotrebiteľov a hospodárskej súťaže. Komisia v roku 2005 prijala Zelenú knihu o žalobách o náhradu škody pre porušenie antitrustových pravidiel a v roku 2008 Bielu knihu, z ktorých obe obsahujú kapitolu venovanú kolektívному uplatňovaniu nárokov na nápravu. V roku 2011 Komisia uskutočnila verejnú konzultáciu, v ktorej svoj názor na európsky rámec kolektívneho uplatňovania nárokov na nápravu vyjadrilo približne 300 inštitúcií a expertov, ako aj 10 000 občanov. Táto verejná konzultácia preukázala, že názory sa medzi zainteresovanými rôznia a sú potrebné vyvážené riešenia.

Komisia preto vo svojom odporúčaní vyjadruje názor, že v európskom horizontálnom rámci pre kolektívne uplatňovanie nárokov na nápravu by sa žalujúca strana mala vytvárať na základe metódy opt-in a že akékoľvek výnimky z tejto zásady poskytnuté zákonom alebo na základe súdneho príkazu by mali byť náležite odôvodnené potrebou riadneho výkonu spravodlivosti.[\(7\)](#)

Podľa existujúcich kolíznych noriem EÚ by súd, ktorému sa predloží kolektívna žaloba zahŕňajúca žalobcov z viacerých členských štátov, musel na podstatu nároku v niektorých prípadoch uplatniť viacero odlišných právnych predpisov a vzniknú tu paralelné procesy. A nedoriešila to ani revízia nariadenia Brusel I. Keďže tu chýba konkrétné pravidlo pre kolektívnu žalobu, musíme vychádzať z čl.4 alebo čl. 7 Nariadenia. Jedine v niekoľkých prípadoch (náhrada škody z iného ako zmluvného vzťahu) čl. 5 ods.3 zakladá právomoc súdu miesta, kde došlo ku skutočnosti, ktorá zakladá nárok na náhradu škody. Ak však ide o poškodenie obetí na viacerých miestach v rôznom čase, napr. vady tovaru, jedine súd kde má odporca bydlisko alebo súd kde došlo k udalosti (čo býva často totožné) bude mať právomoc čo sa týka všetkých žalôb. Možnosť podať žalobu v mene všetkých dotknutých potom závisí od prípustnosti kolektívnej žaloby v konkrétnom členskom štáte.

Integrálnou súčasťou súboru opatrení je pomerne aktuálna smernica Európskeho parlamentu a Rady č. 2014/104/EÚ o určitých pravidlách upravujúcich žaloby podľa vnútrostátného práva o náhradu škody utrpenej v dôsledku porušenia ustanovení práva hospodárskej súťaže členských štátov a Európskej únie prijatá 10. novembra 2014. Členské štáty sú povinné smernicu transponovať do svojich právnych poriadkov do 27. decembra 2016.

Smernica je menej ambiciozna v oblasti kolektívnych mechanizmov odškodnenia. Je koncipovaná tak, že sa vzťahuje len na mechanizmy odškodnenia, ktoré sú v súčasnosti dostupné v členských štátoch. Kým individuálne žaloby sú zakotvené v právnych poriadkoch všetkých členských štátov Únie, kolektívne mechanizmy nápravy poznajú len niektoré krajinu EÚ. Smernica v tomto smere nestanovuje povinnosť zaviesť kolektívne žaloby, má

ambíciu vymedziť spoločný právny rámec len pre štáty, ktoré tento druh presadzovania nárokov už zaviedli.

Snaha o zavedenie jednotných pravidiel tu teda evidentne je. Zaujímavé bude sledovať akým spôsobom bude európska skupinová žaloba, (tj. žaloba, ktorá bude v zásade rovnaká v ktoromkoľvek štáte EÚ, a ktorou bude možné riešiť rovnako cezhraničné spory,) do jednotlivých vnútrostátnych právnych poriadkov zavedená. Ak to bude formou smernice je možné vyvodiť, že sa budú rešpektovať špecifika civilného procesu každého členského štátu. Pokiaľ by to bolo formou nariadenia, ako v prípade napr. Rím I., II. Brusel I., bude sa jednať o pomerne veľký zásah do procesného práva každého jednotlivého štátu EÚ. Ďalšou otvorenou otázkou je vymedzenie prípadov, pre ktoré bude systém skupinovej žaloby použiteľný. Primárne sa uvažuje o použití pre spory medzi spotrebiteľom a dodávateľom, do úvahy však pripadá zavedenie skupinovej žaloby ako všeobecného inštitútu civilného procesu, a táto varianta sa zdá byť orgánmi EÚ preferovaná.[\(8\)](#)

Záver

V kontexte reforiem civilného súdneho systému celosvetovo, kolektívne uplatňovanie nárokov, hromadné žaloby boli zavedené alebo sa aspoň uvažuje o ich zavedení v mnohých štátoch.

Kolektívny proces, a to aj vo veciach ochrany spotrebiteľov, iniciovaný hromadnou žalobou, by mal byť v procesnom predpise upravený komplexne ako samostatný procesný inštitút, pričom svoj základ (podobne ako nap. vymedzenie jednotlivých druhov žalôb na ochranu vlastníckeho práva, nástroje ochrany pred neoprávnenými zásahmi do osobnostných práv) by sa nachádzal v hmotnoprávnej úprave. V tomto smere možno poukázať na právnu úpravu v Českej republike, ustanovenie § 83 ods.2 a § 159a Občanského soudného rádu. Aj predmetná úprava vykazuje isté praktické nedostatky, je zrejme zatial provizórnu, môže však slúžiť ako inšpirácia.

Prioritne by bolo vhodné určiť jednotlivé konania, v ktorých prichádza do úvahy kolektívna ochrana práv. Prípadne tento výpočet rozšíriť s poukázaním na výpočet v osobitých právnych predpisoch, keď táto je namieste aj v iných prípadoch ako len v súvislosti s ochranou spotrebiteľa. Už pripojenie sa k žalobe je sporné, v praxi sa využívajú napr. verejné registre (Nemecko). Nastavenie procesnej úpravy by malo procesnými inštitútmi reagovať na osobitosti konania začatého na podklade hromadnej žaloby. Procesná úprava by mala tiež garantovať možnosť ďalších dotknutých subjektov vystupovať ako účastníci v konaní, t.j. vstúpiť do začatého konania, aby sa aj im umožnila náležitá participácia. Najvhodnejšie sa javí, aby tieto ďalšie subjekty vstupovali do konania ako vedľajší účastníci v súlade s ustanovením § 93 Občianskeho súdneho poriadku.

Ďalšia otázka, ktorá bude musieť byť v právnej úprave zohľadnená, je rozšírenie účinkov rozhodnutia, aj na právne vzťahy takých subjektov, ktoré neboli účastníkmi konania. Nevyhnutné je teda vychádzať z koncepcie rozšírenia medzi záväznosti následného súdneho rozhodnutia. Ďalej sú potom otvorené otázky možnosti uzavretia súdneho zmieru, či podania odvolania.

Pred rizikom zneužívania takýchto postupov varujú predovšetkým združenia zamestnávateľov, pretože podanie kolektívnej žaloby môže byť prostriedkom vydierania firiem a konkurenčného boja. Spoločnosť, ktorá by na súde ani nemusela prehrať, lebo je v skutočnosti nevinná, radšej zaplatí, pretože proces by znamenal negatívnu reklamu a vážne poškodenie jej imidžu. Naopak kolektívna žaloba môže napomôcť trhu zbaviť sa neserióznych manažérov a ochrániť práva spotrebiteľov, poškodených.

JUDr. Katarína Ševcová PhD., Právnická fakulta Univerzita Mateja Bela,
Komenského 20, Banská Bystrica. Kontakt na autorku:
katarina.sevcova@umb.sk

Poznámkový aparát

- (1) WINTEROVÁ, Alena. *Hromadné žaloby (procesualistický pohled)*. In Bulletin advokacie, 2008, č. 10, str. 21 – 25.
- (2) SELUCKÁ, Markéta. *Přístup ke spravedlnosti jako základní podmínka ochrany spotřebitele*. dostupné na
<http://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/obcan/selucka.pdf>
- (3) DEMČÁK, Peter. *Súkromné „presadzovanie“ súťažných pravidiel*. 2013. dostupné na internete
<http://www.havelholasek.cz/images/stories/publikace/legal%20news%20sk%202013%2004.pdf>
- (4) <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=CELEX:52013DC0401>
- (5) <http://korzar.sme.sk/c/4633222/svedsko-ako-prve-v-europe-zavadza-institut-kolektivnej-zaloby.html>
- (6) Špekulácie účastníkov s príslušnosťou súdov, súdy v USA sú príťažlivé pre zahraničných účastníkov vďaka pomerne voľne priostenému systému osobnej jurisdikcie a príjemnejšej klíme konania
- (7) <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=CELEX:52013DC0401>
- (8) SELUCKÁ, Markéta. *Přístup ke spravedlnosti jako základní podmínka ochrany spotřebitele*. dostupné na
<http://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/obcan/selucka.pdf>

Použité zdroje

Knihy

- BALARIN, Jan. *Kolektivní ochrana práv v civilním soudním řízení*. Praha: centrum právni komparatistiky. Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2011, s. 33-34. ISBN: 978-80-87488-03-4.
- STEINER, Vilém. *Občianske procesné právo v teórii a praxi*. Bratislava: Obzor, 1980. 600 s. ISBN 65-037-80.

Odborné příspěvky

- DEMČÁK, Peter. *Súkromné „presadzovanie“ súťažných pravidiel*. 2013. dostupné na internete
http://www.havelholasek.cz/images/stories/publikace/legal%20news%20sk_2013_04.pdf
- SELUCKÁ, Markéta. *Přístup ke spravedlnosti jako základní podmínka ochrany Spotřebitele*, dostupné na
<http://www.law.muni.cz/sborniky/dp08/files/pdf/obcan/selucka.pdf>
- VAVROVÁ, Vanda. Hromadné žaloby by mohli podávať len určení advokáti,
<http://spravy.pravda.sk/domace/clanok/374210-hromadne-zaloby-by-mohli-i-podavat-len-urcenii-advokati/>
- VOJČÍK a Partners. 2011. *Hromadné žaloby v EÚ*. [online]. aktuality.sk, 7/2011. [cit. 2013-02-05]. Dostupné na internete:
[<http://www.aktuality.sk/clanok/190650/hromadne-zaloby-v-eu>](http://www.aktuality.sk/clanok/190650/hromadne-zaloby-v-eu).

- WINTEROVÁ, Alena. Hromadné žaloby (procesualistický pohled). *Bulletin advokacie*, 2008, č. 10, str. 21 – 25.

Ostatní

- <http://korzar.sme.sk/c/4633222/svedsko-ako-prve-v-europe-zavadza-institut-kolektivnej-zaloby.html#ixzz41xdzj7Xg>
- <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=CELEX:52013DC0401>

ONUFRÁK, Alexander. *Budúcnosť Schengenu, či návrat do minulosti?*

The Future of „Schengen“ or Return to the Past?

Abstrakt: Práca sa venuje slobode pohybu a slobode pobytu na území členských štátov EÚ v kontexte historického vývoja európskej integrácie. V práci sú rozobrané také termíny ako spoločný trh, slobodný pohyb pracovníkov, migračná politika, azylová politika, občianstvo EÚ, Schengenský priestor, vnútorné, resp. vonkajšie hranice a mnohé ďalšie. Práca sa v prevažnej miere opiera o zakladajúce zmluvy, zmluvy o pristúpení, ako aj o ďalšie zmluvy a protokoly upravujúce vývoj európskej integrácie.

Kľúčové slova: Migrácia, mobilita pracovnej sily, európska integrácia, azyl, Schengen, občianstvo EÚ

Abstract: The paper deals with freedom of movement and freedom of residence within the territory of EU member states in the context of the historical development of European integration. The paper also disassembled terms such as the Common Market, Free movement of labour, Migration policy, Asylum policy, EU citizenship, Schengen area, Internal/External borders and many others. The paper is largely based on the Founding treaties, Accession Treaties, as well as other treaties and protocols governing the development of European integration.

Keywords: Migration, Labour mobility, European integration, Asylum, Schengen, EU citizenship

Projekt (1)

Príspevok je súčasťou riešenia grantového projektu KEGA č. 017UPJŠ-4/2014 Antológia textov z medzinárodných vzťahov a geopolitiky. Vedúci projektu doc. PhDr. Tomáš Koziak, PhD.

Úvod

Súčasná migračná situácia v Európe je dôsledkom historických udalostí, ktoré sa udiali predovšetkým v 20. storočí, obzvlášť však v jeho druhej polovici. Z historického hľadiska sa preto migrácia v Európe pomerne často delí na migráciu do roku 1945 (vzhľadom na jej vystáhovalecký charakter) a na migráciu po roku 1945 (kedže sa migračný charakter Európy postupne mení z vystáhovaleckého na pristáhovalecký, čo v nemalej miere súviselo aj s európskymi integračnými procesmi). A práve tejto problematike sa venujeme v tomto príspevku.

Počiatky a hybné sily európskej integrácie

Dňa 18. apríla 1951 došlo v Paríži k podpisu Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva uhlia a ocele (ďalej ESUO) medzi Spolkovou republikou Nemecko, Belgickom, Francúzskom, Talianskom, Luxemburskom a Holandskom.⁽²⁾

Hlavným zámerom signatárov zmluvy bola snaha predchádzať historickej rivalite a krviprelievaniu medzi európskymi národmi a nahradíť ich kreovaním spoločného blaha založeného na spolupráci, spoločnom úsilí a vzájomnej hospodárskej prosperite. Na základe čl. 2 tejto zmluvy bolo cieľom spoločenstva „dosahovať hospodársky rast a čo najvyššiu produktivitu práce, ako aj tvorba nových pracovných miest a rast životnej úrovne.“⁽³⁾ Previazaním tŕažby uhlia a spracovaním ocele v širšom než národnom kontexte sa malo predísť nedôvere a napätiu z možného zbrojenia v rámci jednotlivých národných štátov.⁽⁴⁾

Pokiaľ ide o úpravu pracovnej mobility a odmeňovanie pracovníkov pochádzajúcich z členských štátov ESUO v rámci už spomenutých dvoch priemyselných odvetví, tie boli v tejto zmluve právne ošetrené vo VIII kapitole Tretieho oddielu (Ekonomické a sociálne predpisy) pod názvom Mzdy a pohyb pracovníkov. Konkrétnie išlo o čl. 68 a čl. 69 tejto zmluvy. Pozornosť si zasluhuje najmä čl. 69, ktorý členským štátom ukladal povinnosť „odstrániť akúkoľvek diskrimináciu na základe štátnej príslušnosti pri zamestnávaní v uhoľnom a oceliarenskom priemysle pre zamestnancov pochádzajúcich z členských štátov, a ktorí by mali na výkon danej profesie požadované vzdelanie v oboroch tŕažby uhlia alebo spracovania ocele.“⁽⁵⁾ V snahe dosiahnuť tento zámer bolo touto zmluvou členským štátom odporúčané, „aby spoločne vypracovali a zadefinovali študijné odbory, vďaka čomu by bolo možné vytvoriť širokú spoločnú základňu, kde by sa stretávali pracovné

ponuky so žiadostami o zamestnanie. ... V prípade, ak by nedostatok kvalifikovanej pracovnej sily poškodzoval ďalší rast tŕažby uhlia alebo spracovania ocele“, na základe čl. 69, ods. 3 tejto zmluvy, „bude potrebné imigračné pravidla upraviť v takom rozsahu, aby došlo k náprave takého stavu.“ [\(6\)](#) V súvislosti s čl. 69 F. Piodi konštatuje, že „tento článok predstavoval pilier sociálnej politiky ESÚO a spoločne s ďalšími článkami ako napríklad s čl. 65 predstavovali fundamentálnu bázu pre zlepšenie životných a pracovných podmienok.“ [\(7\)](#)

Pokiaľ ide o čl. 68, jedným z bodov tohto článku bolo aj ustanovenie, ktorým sa malo predchádzať nekalej konkurenčnej výhode v rámci oboch odvetví a to príliš nízkou cenou práce.[\(8\)](#)

Vytvorením spoločného trhu pre uhlie, koks, železnú rudu, železný šrot a ocel boli de iure položené predpoklady nie len pre slobodný pohyb týchto komodít, ale aj pre taký výrobný faktor akým je práca. Aj keď v tomto období je pohyb pracovnej sily na základe tejto zmluvy obmedzení len na odvetvie tŕažby uhlia a spracovanie ocele, (pričom samotné podmienky boli upravené medzištátnymi zmluvami medzi členskými štátmi), nič to však nemení na fakte, že tento predpoklad položil základy pre princíp slobodného pohybu osôb v rámci členských štátov, ktorý bol neskôr implementovaný i do zmluvy o EHS.[\(9\)](#)

Dňa 29. mája 1956 bola v Benátkach ministrami zahraničných vecí Belgicka, Spolkovej republiky Nemecko, Francúzska, Talianska, Luxemburska a Holandska zvolaná Medzivládna konferencia o spoločnom trhu a Euratomu, ktorá pokračovala v apríli 1956 v Bruseli, až nakoniec došlo k podpisu tzv. Rímskych zmluv[\(10\)](#) na stretnutí v Ríme dňa 25. marca 1957. Cieľom bolo podnietiť ekonomickú integráciu v Európe, a to:

- vytvorením spoločného trhu s postupným zblížovaním hospodárskych politík členských štátov;
- pokračovaním vo vyrovnanom raste;

- zvyšovaním životnej úrovne;
- dosahovaním užších vzťahov medzi členskými štátmi.[\(11\)](#)

Vytýčené ciele sa pritom mali dosiahnuť počas prechodného dvanásťročného obdobia – v rozmedzí rokov 1958-1970, pričom podľa čl. 3 Rímskych zmluv sa to malo dosiahnuť nasledujúcimi činnosťami:

- „odstránením ciel a množstevným obmedzením dovozu a vývozu tovaru medzi členskými štátmi;
- zavedením spoločného colného sadzobníka a spoločnej obchodnej politiky voči tretím krajinám;
- zrušením prekážok medzi členskými štátmi, ktoré bránia voľnému pohybu osôb, služieb a kapitálu;
- prijatím spoločnej politiky v oblasti poľnohospodárstva;
- prijatím spoločnej politiky v oblasti dopravy;
- zavedením systému, ktorý zabezpečí, aby sa na spoločnom trhu nenarušila hospodárska súťaž;
- uplatňovaním postupov, ktorými sa mali koordinovať hospodárske politiky členských štátov a naprávať nerovnováhy v ich platobných bilanciach;
- approximovaním právnych predpisov členských štátov - teda zbližovaním národných legislatív;
- vytvorením Európskeho sociálneho fondu s cieľom zlepšiť možnosti zamestnávania a tým prispieť k zvyšovaniu životnej úrovne;
- založením Európskej investičnej banky s cieľom uľahčiť hospodársky rozvoj a vytváraním nových zdrojov;
- pridružovaním zámorských krajín a území v záujme posilňovania obchodu a podpory spoločného hospodárskeho a sociálneho rozvoja.“[\(12\)](#)

Výsledkom týchto opatrení malo byť vytvorenie colnej únie s výhľadom na vytvorenie obrovského spoločného trhu s voľným pohybom tovarov, služieb, kapitálu a pracovnej sily – teda priblížiť sa a dospiť do hospodárskej únie. Voľný pohyb osôb v rámci členských štátov bol v tejto zmluve upravený v Kapitole 1 (Pracovníci) a Kapitole 2 (Právo usadiť sa) Hlavy III tejto zmluvy. Konkrétnie išlo o články 48-58. Na základe čl. 48, ods. 2 boli zakázané „akékoľvek prejavy diskriminácie pracovníkov členských štátov na základe štátnej príslušnosti, či už išlo o zamestnanie, odmenu za prácu alebo pracovné podmienky.“[\(13\)](#) Pracovníci z členských štátov získali tak v rámci EHS tieto práva:

1. Právo uchádzať sa o ponúkané pracovné miesto kdekoľvek v rámci členských štátov;
2. Právo voľne sa za týmto účelom pohybovať po území členských štátov;
3. Právo pobývať sa na území toho ktorého členského štátu, ak je účelom zamestnanie sa;
4. Právo zostať na území daného členského štátu aj potom, keď už došlo k ukončeniu zamestnania.

Tieto ustanovenia sa však nevzťahovali na zamestnanie sa v štátnej službe a verejnej službe ani v odôvodnených prípadoch súvisiacich s verejným poriadkom, bezpečnosťou či ochranou verejného zdravia.[\(14\)](#)

V čl. 50 sa osobitná pozornosť venovala výmene mladých pracovníkov. V nasledujúcom článku tejto zmluvy (čl. 51) sa členským štátom uložila povinnosť prijať také opatrenia v sociálnej oblasti, ktoré budú pozitívne vplývať na voľný pohyb pracovníkov, vrátane toho, že sa takýmto migrujúcim zamestnancom bude započítavať celé obdobie vzniku a trvania nároku na dávky a od toho sa bude odvíjať i ich výpočet a výška.[\(15\)](#)

Kapitola 2 Hlavy III tejto zmluvy sa venovala právu usadiť sa. V čl. 52 sa uvádza, že v priebehu prechodného obdobia bude postupne dochádzať k odstraňovaniu obmedzení slobody usadiť sa štátnych príslušníkov jedného

členského štátu na území iného členského štátu, pričom sloboda usadiť sa zahŕňa aj právo začať vykonávať samostatnú zárobkovú činnosť, založiť si a viesť podniky za podmienok ustanovených pre vlastných štátnych príslušníkov, v ktorom dochádza k usadeniu sa.“[\(16\)](#) V súvislosti s uľahčením výkonu samostatne zárobkovej činnosti, sa v čl. 57 „uložila Rade povinnosť vydať smernicu na vzájomné uznávanie diplomov, osvedčení a iných dokladov potvrdzujúcich dosiahnutú kvalifikáciu.“[\(17\)](#) Postupne malo dôjsť aj k zrušeniu obmedzení súvisiacich so zakladaním obchodných zastúpení, organizačných zložiek a dcérskych spoločností štátnymi príslušníkmi jedného členského štátu na území iného členského štátu. Okrem toho, so spoločnosťami založenými podľa zákonov členského štátu a ktoré mali svoje sídlo, ústredie alebo hlavné miesto svojej podnikateľskej činnosti sa malo podľa čl. 58 zaobchádzať ako s fyzickými osobami, ktoré sú štátnymi príslušníkmi členských štátov.[\(18\)](#)

Turbulentné časy

Bruselskou zmluvou, resp. tzv. Zlučovacou zmluvou či Zmluvou o založení spoločnej Rady a spoločnej Komisie Európskych spoločenstiev došlo 8. apríla 1965 k zlúčeniu výkonných orgánov ESUO, EHS a EURATOMu a k vytvoreniu Európskych spoločenstiev (ďalej ES). Nakoľko išlo o reštrukturalizáciu vrcholných orgánov týchto troch inštitúcií - troch Rád ministrov (ESUO, EHS a EURATOM), dvoch Komisií (EHS a EURATOM) a jedného Vysokého úradu (ESUO), čoho výsledkom bolo vytvorenie jednej Rady a jednej Komisie, z pohľadu migrácie je Zlučovaciu zmluvu možné považovať za absolútne nepodstatnú. To isté sa dá povedať i o Luxemburskej zmluve⁽¹⁹⁾, či o Druhej Bruselskej zmluve.⁽²⁰⁾

Na druhej strane, v tomto období došlo k trom rozšíreniam Európskych spoločenstiev o nové členské štáty:

K prvému rozšíreniu Európskych spoločenstiev o Dánsko, Írsko a Spojené kráľovstvo došlo 1. januára 1973. Udialo sa tak na základe Zmluvy o pristúpení Dánska, Írska, Nórsku⁽²¹⁾ a Spojeného kráľovstva k Európskym spoločenstvám zo dňa 22. januára 1972.⁽²²⁾

K druhému rozšíreniu Európskych spoločenstiev došlo 1. januára 1981, kedy sa medzi členské štáty zaradilo Grécko, ako jeho v poradí už desiaty člen. Podmienky za ktorých k pristúpeniu Grécka do Európskych spoločenstiev došlo upravovala Zmluva o pristúpení Grécka k Európskym spoločenstvám podpísaná dňa 28. mája 1979 v Aténach.⁽²³⁾

K tretiemu rozšíreniu Európskych spoločenstiev došlo 1. januára 1986, kedy ku spoločenstvu pribudli Španielsko a Portugalsko. K podpisu prístupovej zmluvy pod názvom Zmluva o pristúpení Španielska a Portugalska k Európskym spoločenstvám⁽²⁴⁾ došlo 12. júna 1985 v Madride a Lisabone.

Naproto tomu, 1. februára 1985 Európske spoločenstvá opustilo Grónsko.[\(25\)](#) Akceptácia vôle obyvateľov Grónska vystúpiť z Európskych spoločenstiev, ako aj úprava podmienok rybolovu boli upravené Zmluvou, ktorou sa mení vzťah Grónska k zmluvám zakladajúcich Európske spoločenstvá. Tiež je sa možné stretnúť aj s názvom Zmluva o Grónsku.[\(26\)](#) Špecifickom tejto zmluvy je, že i keď Grónsko z Európskych spoločenstiev v roku 1984 vystúpilo, priatím tejto zmluvy si ponechalo aj naďalej štatút zámorského teritória Európskych spoločenstiev s výhodami colnej únie.

Začiatok konca hraničných kontrol

Ďalšou zmluvou, ktorá sa venovala už aj otázkam voľného pohybu osôb bol až Jednotný európsky akt. Ten bol podpísaný 17. februára 1986 v Luxemburgu a 28. februára 1986 v Haagu, pričom do platnosti vstúpil 1. júla 1987.

Ešte predtým (14. júna 1985) však dochádza v luxemburskom meste Schengen k podpisu Schengenskej dohody, známou tiež ako Schengen I.[\(27\)](#) K jej prijatiu predchádzali nasledujúce udalosti.

V prvom rade je potrebné spomenúť štrajk európskych autodopravcov kvôli príliš dlhým časovým prestojom na hraničných priechodoch. Dňa 31. mája 1984 naň nadväzovalo stretnutie ministrov dopravy štátov Beneluxu a Spolkovej republiky Nemecko v Neustade-Aischi. Následne dňa 13. júla 1984 došlo k uzatvoreniu tzv. Saarbrückeneckej dohody medzi Spolkovou republikou Nemecko a Francúzskom. Pár dní predtým (v dňoch 25. a 26. júna 1984) došlo vo Fontainebleau zase k vyhláseniu Európskej rady o zrušení policajných a colných formalít na vnútorných hraniciach pre pohyb osôb a tovarov. 12. decembra 1984 ešte aj k zaslaniu spoločného memoranda zo strany vlád štátov Beneluxu adresovaný vládam Spolkovej republiky Nemecko i Francúzsku.[\(28\)](#)

Pokiaľ sa opäťovne vrátime k Schengenskej dohode, tá pozostávala z dvoch druhov opatrení, a to z opatrení krátkodobých (čl. 1-16) a z opatrení dlhodobých (čl. 17-33). V súvislosti s krátkodobými opatreniami je možné spomenúť:[\(29\)](#)

- čl. 2, ktorým sa dňom 15. júna 1985 policajným a colným orgánom uložila povinnosť vykonávať len jednoduchú (vizuálnu) kontrolu osobných vozidiel prekračujúcich spoločné hranice zníženou rýchlosťou a to bez toho,

aby ich zastavovali. Na druhej strane bolo policajným a colným orgánom umožnené vykonávať dôkladnejšie náhodné kontroly;

- čl. 3, ktorým pre jednoduchšiu vizuálnu kontrolu štátnych príslušníkov členských štátov pri prechode spoločnej hranice v motorovom vozidle bolo umožnené umiestniť na predné sklo vozidla zelený kruh s priemerom najmenej 8 centimetrov;

- čl. 6, ktorým sa príslušníkom členských štátov, ktorí mali bydlisko v obciach na spoločných hraniciach umožnil prechod hraníc aj mimo hraničných priechodov;

- čl. 7, ktorým sa zmluvné strany zaviazali v čo najkratšom čase zblížiť svoje vízové politiky v snahe zabezpečiť ochranu celého územia spoločenstva pred nelegálou migráciou či bezpečnostnou hrozbou;

- čl. 8-10, ktorými sa mala posilniť spolupráca medzi policajnými a colnými orgánmi členských štátov v boji proti nedovolenému obchodu s omamnými látkami, so zbraňami, organizovanému zločinu, nelegálnej migrácii, colným či daňovým podvodom a zefektívniť sa mala aj výmena informácií;

- čl. 11, ktorým sa dňom 1. júla 1985 ukladala kompetentným orgánom povinnosť upustiť od systematických kontrol (súvisiacich s riadením vozidla a odpočinkom vodiča, hmotnosťou a rozmermi vozidla či s jeho technickým stavom) na spoločných hraniciach;

Spomedzi dlhodobých opatrení je možné spomenúť:[\(30\)](#)

- čl. 17, v ktorom sa píše o postupnom zrušení kontrol na spoločných hraniciach a o postupnom presune hraničných kontrol na vonkajšie hranice;

- čl. 24-26, ktorými sa mali zosúladíť jednotlivé ustanovenia, prepravné dokumenty či nepriame dane;

- čl. 30, na základe ktorého najneskorší termín pre realizáciu dlhodobých opatrení bol stanovený na 1. január 1990.

Prijatím Jednotného európskeho aktu došlo k niekoľkým zásadným zmenám a doplneniam Zmluvy o založení Európskych spoločenstiev, ako aj k ustanoveniu základov spoločnej európskej politickej spolupráce, a to tak v rámci spoločenstiev, ako aj mimo nich.[\(31\)](#) Prijatie tejto zmluvy sa často považuje za prvú zásadnejšiu reformu už existujúcich zmlúv Európskych spoločenstiev. Jej prijatím sa oficiálne inštitucionalizoval Európsky parlament.[\(32\)](#) Zároveň došlo k posilneniu jeho úlohy v rozhodovacom procese. V oblastiach akými boli životné prostredie, výskum a technický rozvoj, sociálna, menová, regionálna a štrukturálna politika sa začal používať princíp kvalifikovanej väčšiny, oproti dovtedy používanému konsenzu všetkých členských štátov. Udialo sa tak predovšetkým kvôli urýchleniu a uľahčeniu v rozhodovaní pri zavádzaní spoločného trhu a pri čoraz väčšom počte členských štátov.

Na základe čl. 13 Jednotného európskeho aktu sa zmluvné strany zaviazali, že postupne budú prijímať také opatrenia, ktorými najneskôr do konca roka 1992 dôjde k vytvoreniu spoločného vnútorného trhu (voľný pohyb osôb, tovarov, služieb a kapitálu) bez vnútorných hraníc.[\(33\)](#) Reálne k jeho zavedeniu došlo 1. januára 1993. V nasledujúcim článku (čl. 14) tejto zmluvy sa Európskej komisii ukladala povinnosť do konca roka 1988 a opäťovne aj ku koncu roka 1990 vypracovať správu pre Európsku Radu o pokroku, ktorý bol v tejto veci dosiahnutý.[\(34\)](#)

19. júna 1990 bol prijatý Schengenský dohovor, resp. tzv. Schengen II,[\(35\)](#) ktorého cieľom bolo podrobným spôsobom upraviť a doplniť ustanovenia vytýčené v Schengenskej dohode (Schengen I) prijatej 14. júna 1985. Kým v prípade Schengenskej dohody (Schengen I) je možné hovoriť len o „rámcovom dokumente“, tak v prípade Schengenského dohovoru (Schengen II) išlo o direktívou podrobne upravujúcu postupy, mechanizmy a pravidlá smerujúce k postupnému rušeniu hraničných kontrol na spoločných hraniciach s cieľom presunúť ich na vonkajšie hranice, ako aj v čo najskoršom čase dopracovať sa k spoločnému európskemu trhu. Prijatím tohto dohovoru zároveň došlo k:[\(36\)](#)

- zjednoteniu právnej úpravy v oblasti vízovej, pobytovej a azylovej politiky;
- vytýčeniu podmienok pre cestovanie cudzincov;
- posilneniu policajnej spolupráce v boji proti kriminalite;
- posilnenie spolupráce členských štátov v oblasti spravodlivosti;
- vytvoreniu predpokladov na vznik a fungovanie Schengenského informačného systému (ďalej SIS).

Za veľmi dôležité ustanovenie Schengenského dohovoru je možné považovať čl. 2, na základe ktorého „môže ktorákoľvek zmluvná strana po konzultácii s ostatnými členskými štátmi opäťovne zaviesť na isté obdobie hraničné kontroly na vnútorných hraniciach, v prípade ak si to vyžaduje verejný poriadok alebo verejná bezpečnosť.“[\(37\)](#)

I keď pôvodne sa predpokladalo, že k faktickej realizácii jednotlivých ustanovení Schengenského dohovoru o slobodnom pohybe osôb, tovarov, služieb a kapitálu bez vnútorných kontrol dôjde už v priebehu roka 1993, vzhľadom na technické problémy ako aj na problémy súvisiace s implementáciou spoločnej európskej legislatívy do právnych predpisov členských štátov, k reálnemu odbúraniu hraničných kontrol na vnútorných hraniciach došlo až 26. marca 1995.

V rovnakom období ako došlo k prijatiu Schengenského dohovoru došlo i k prijatiu opatrení, ktoré mali napomôcť k riešeniu problémov spojených s enormným prílivom žiadateľov o azyl začiatkom 90. rokov minulého storočia.[\(38\)](#) Zámerom členských štátov bolo vytvoriť taký mechanizmus, vďaka ktorému by boli členské štáty spoločnými silami schopné tento nápor zvládnuť a riešiť. Zároveň sa určila zodpovednosť konkrétneho členského štátu, ktorý posúdil žiadosť o udelenie azylu každej osobe z tretej krajiny, ktorý takúto žiadosť podal. Takémuto mechanizmu sa začalo hovoriť dublinský systém, pričom cieľom bolo:

1. Eliminovať tzv. „asylum shopping“ - teda zneužívanie azylových konaní vo forme opakovaného podávania žiadostí o azyl zo strany tej istej osoby vo viacerých členských štátoch;
2. Predchádzať javu „refugee in orbit“, ktorý sa do slovenčiny dá preložiť ako „utečenec na obežnej dráhe“ a pri ktorom, zainteresované členské štáty svorne tvrdili, že „ony“ nie sú zodpovedné za posudzovanie azylového konania v prípade, že takáto osoba podala žiadosť o azyl aj v inom členskom štáte, čo často viedlo k prenášaniu zodpovednosti z jedného členského štátu na iný, pričom podstata problému sa neriešila.

K podpisu dublinského mechanizmu došlo 15. júna 1990 v Dubline a známy je tiež ako Dublinský dohovor, či ako Dohovor určujúci štát zodpovedný za posúdenie žiadostí o azyl, ako znie jeho oficiálny názov. K nadobudnutiu platnosti Dublinského dohovoru došlo 1. septembra 1997.

O občianstve EÚ

Podpisom Maastrichtskej zmluvy, známej tiež ako Zmluva o Európskej únii dňa 7. februára 1992 a s nadobudnutím účinnosti od 1. novembra 1993 došlo k najrozsiahlejšej reforme Rímskych zmlúv, o čom svedčí i jej rozsah a obsah.⁽³⁹⁾ Okrem samotného textu zmluvy, jej súčasť je aj 17 Protokolov a 33 Vyhľásení rôzneho charakteru.

Prvý pilier Európskej únie (podľa Maastrichtskej zmluvy) obsahoval tie oblasti, ktorých sa členské štáty de iure „vzdali“ a to tým, že rozhodovanie o nich presunuli na spoločné európske inštitúcie vo väčšine prípadoch už v predošlých integračných zmluvách (Európske spoločenstvá). Konkrétnie išlo o oblasti ako: fungujúci spoločný trh; harmonizácia jednotlivých ekonomík v snahe dospieť k hospodárskej a menovej únii; vyvážený a trvalo udržateľný rozvoj rešpektujúci pritom ochranu životného prostredia; či oblasti zamestnanosti a sociálnej ochrany a podobne. Zároveň to platilo aj o tých oblastiach, ktoré súce (podľa čl. 3b tejto zmluvy) nepatrili do kompetencií spoločenstvá ale členských štátov, pokiaľ členské štáty vytýčené ciele nedokázali uspokojovať, alebo ak ich spoločenstvo dokázalo dosiahnuť lepšie.⁽⁴⁰⁾

Druhý pilier Európskej únie tvorila spoločná zahraničná a bezpečnostná politika, pričom podľa čl. J.1 2. boli jej ciele vytýčené nasledovne:

- „chrániť spoločné hodnoty, základné záujmy a nezávislosť únie;
- posilniť bezpečnosť únie a jej členských štátov vo všetkých smeroch;
- zachovávať mier a posilniť medzinárodnú bezpečnosť v súlade so zásadami charty OSN, zásadami helsinského Záverečného aktu a cieľmi Parížskej charty;

- podporovať medzinárodnú spoluprácu;
- rozvíjať a upevňovať demokraciu a právny štát a rešpektovať ľudské práva a základné slobody.“[\(41\)](#)

Podstatou tretieho piliera Európskej únie bolo vytýčiť spoluprácu v oblasti spravodlivosti a vnútorných záležitostí. Cieľom signatárov bolo rozvíjať spoluprácu v tých oblastiach, ktoré súviseli s voľným pohybom osôb, no na druhej strane bolo pre občanov potrebné zabezpečiť vysokú mieru bezpečia. Medzi oblasti spoločného záujmu (teda záujmu tak členských štátov ako aj Európskej únie) boli zaradené:

- „azyllová politika;
- pravidla upravujúce prekračovanie vonkajších hraníc členských štátov, ako aj vykonávanie kontrol na týchto hraniciach;
- pristáhovalecká politika týkajúca sa občanov tretích krajín, (vrátane podmienok upravujúce vstup a pobyt takýchto osôb na územie členského štátu, spájania rodín, možnosti zamestnania či boj proti nelegálnej imigrácii);
- boj proti obchodovaniu s drogami a drogovým závislostiam, podvodom medzinárodného rozsahu, medzinárodnému zločinu a terorizmu;
- policajná spolupráca, colná spolupráca a spolupráca v oblasti súdnicstva (občianske a trestné právo);
- vytvorenie Európskeho policajného úradu (Europolu) a systému, ktorý by prispel k výmene informácií medzi policajnými orgánmi členských štátov.“[\(42\)](#)

V súvislosti s Maastrichtskou zmluvou sa často spája aj zavedenie občianstva únie.[\(43\)](#) Konkrétnie o ňom pojednával čl. 8, pričom „občanom únie je každá osoba, ktorá má štátu príslušnosť členského štátu.“[\(44\)](#) S občianstvom únie boli občanom členských štátov priznané nasledujúce práva: právo slobodne sa pohybovať a zdržiavať sa na území členských štátov; právo voliť a byť volený do orgánov miestnej samosprávy v členskom štáte kde

má pobýva, ale aj vo voľbách do Európskeho parlamentu; právo na poskytnutie ochrany diplomatickými alebo konzulárnymi úradmi ktoréhokoľvek iného členského štátu, v prípade ak sa nachádza na území tretej krajiny, v ktorej sa nenachádza diplomatické zastupiteľstvo členského štátu, ktorého je občanom; petičné právo a právo obrátiť sa na európskeho ombudsmana. V súvislosti s migráciou je potrebné dať do pozornosti ešte aj čl. 123 a čl. 126 Hlavy VIII Sociálna politika, všeobecné a odborné vzdelávanie a mládež. Zatiaľ čo čl. 123 Maastrichtskej zmluvy pojednával o potrebe rozširovať možnosti profesnej mobility zamestnancov v rámci Európskej únie, tak čl. 126 2. nabádal k podpore mobility študentov a učiteľov; k podpore spolupráce medzi vzdelávacími inštitúciami; k podpora rozvoja výmeny mládeže a sociálnych a výchovno-vzdelávacích pracovníkov; i k rozvoju diaľkového vzdelávania.[\(45\)](#)

V rámci štvrtého rozšírovania Európskeho spoločenstva počnúc dňom 1. januára 1995 k členským štátom pribudli Rakúsko, Fínsko a Švédsko, čím sa počet členských štátov navýšil na pätnásť. Udialo sa tak na základe Zmluvy o pristúpení Nórsku, Rakúska, Fínska a Švédska, pričom k jej podpisu došlo v dňoch 24. a 25. júna 1994 na gréckom ostrove Korfu. V prípade Nórsku k začleneniu sa do Európskeho spoločenstva už po druhýkrát nedošlo, vzhladom na opäťovne zamietavé stanovisko jeho občanov v referende, ktoré sa v tejto veci konalo dňa 28. novembra 1994.

Reštrukturalizácia existujúcich pomerov, ale aj množstvo výnimiek

K podpisu Amsterdamskej zmluvy, resp. Amsterdamskej zmluvy, ktorá mení Zmluvu o Európskej únii, Zmluvy o založení Európskych spoločenstiev a niektoré súvisiace akty ako znie jej celý názov, došlo 2. októbra 1997 v Amsterdame, s platnosťou od 1. mája 1999. Hlavným zámerom signatárov bolo upraviť a doplniť Maastrichtskú zmluvu – teda Zmluvu o Európskej únii v rozsahu potrebnom pre ešte hlbšiu európsku integráciu. Jej prijatím sa odstránili všetky ustanovenia, ktoré sa časom stali nepotrebnými alebo zastaranými. V Amsterdamskej zmluve došlo i k prečísleniu článkov, nakoľko predošlá úprava (Maastrichtská zmluva) bola dosť neprehľadná a ľažko sa v nej orientovalo. Na druhej strane, zmluva zjavne nepočítala v budúcnosti s mohutnejším rozširovaním, o čom svedčí napr. čl. 189, ktorý počítał nanajvýš so sedemsto poslancami Európskeho parlamentu, ale i čl. 2 Protokolu o orgánoch s ohľadom na rozširovanie Európskej únie, ktorý zase počítał s počtom členských štátov v počte nanajvýš dvadsať.[\(46\)](#)

Avšak za najväčší prínos tejto zmluvy sa považuje presun viacerých oblastí z dovtedy tretieho piliera do prvého piliera Európskej únie. Konkrétnie išlo o: azylovú politiku; pristáhovaleckú politiku; prechod vonkajších hraníc (Schengenský priestor); prevenciu a boj proti trestnej činnosti; súdnú spoluprácu v občianskych veciach; správnu spoluprácu; policajnú a súdnú spoluprácu v trestných veciach. Podrobne sú tieto oblastí upravené v HLAVE IV pod názvom Vízová, azylová, pristáhovalecká a iné politiky, ktoré sa týkajú voľného pohybu osôb (čl. 61 až 69 nového číslования). V tejto súvislosti je potrebné osobitú pozornosť venovať predovšetkým dvom oblastiam, a to: prechodu vonkajších hraníc (Schengenský priestor) a azylu.

Pokiaľ ide o prechod vonkajších hraníc (Schengenský priestor), ten je upravený v čl. 62. Na základe neho sa Rade ukladá povinnosť do piatich rokov od nadobudnutia platnosti tejto zmluvy prijať nasledujúce opatrenia:[\(47\)](#)

- zabezpečiť odbúranie kontrol osôb na vnútorných hraniciach, bez ohľadu na to, či pôjde o občanov únie alebo o občanov z tretích krajín;
- určiť presné pravidla, predpisy, postupy a opatrenia pri prechode vonkajších hraníc Schengenského priestoru;
- určiť podmienky za ktorých sa môžu občania tretích krajín do troch mesiacov voľne pohybovať na území členských štátov.

Samotné začlenenie Schengenského *acquis*[\(48\)](#) do rámca Európskej únie prebehlo na základe Protokolu o Schengenskom Acquis, ktorý je súčasťou Amsterdamskej zmluvy. V tejto súvislosti nemožno zabúdať ani na priložené protokoly v tejto veci, z ktorých za najvýznamnejší je možné označiť Protokol, ktorým sa začleňuje Schengenské *acquis* do rámca Európskej únie. Kým pred prijatím Amsterdamskej zmluvy prebiehal integračný proces ohľadne schengenského *acquis* po samostatnej línií nezávisle od európskeho integračného procesu a bol založený na princípe dobrovoľnosti a svojvôli štátov participovať na ňom, začlenením Schengenského *acquis* do Amsterdamskej zmluvy dochádza k jeho zaradeniu do právneho rámca Európskeho spoločenstva – teda do tzv. *acquis communautaire*.[\(49\)](#)

Írsko a Spojené kráľovstvo, ktoré nie sú viazané Schengenským *acquis*, môžu podľa čl. 4 tohto protokolu „kedykoľvek požiadať o pripojenie k jednému, alebo ku všetkým ustanoveniam Schengenského *acquis*.“[\(50\)](#) Na druhej strane, byť členom schengenského priestoru a uplatňovať schengenské *acquis* bolo čl. 6 dovolené Islandu a Nórsku a to aj napriek tomu, že neboli členskými štátmi Európskeho spoločenstva. V ich prípade sa prihliadal na to, že spoločne s Dánskom, Fínskom a Švédskom už od roku 1954 tvorili Severskú pasovú úniu.[\(51\)](#) K podpisu došlo 19. decembra 1996 v Luxemburgu. Participáciou na schengenskej dohode zase obe štáty na seba prevzali záväzok participovať na ňom aj pokiaľ ide o finančnú stránku.

V súvislosti so vzťahmi medzi Islandom a Nórskom (ako participujúcimi členmi na Schengenskom *acquis*) na jednej strane a Írskom a Spojeným kráľovstvom (ako neparticipujúcimi členmi na Schengenskom *acquis*) na druhej strane, sa dohodlo na uzavretí samostatnej dohody o určení práv a záväzkov medzi nimi.[\(52\)](#)

Za špecifický prípad je možné označiť Dánsko. To na seba prevzalo len tie práva a záväzky, ktoré boli ustanovené v Hlave IV Amsterdamskej zmluvy, nie však práva a záväzky ustanovené v Maastrichtskej zmluvou, nakoľko 2. júna 1992 sa dánski voliči vyjadrili proti jej ratifikácii.[\(53\)](#)

Za veľmi dôležitý článok je možné označiť čl. 8 Protokolu, ktorým sa začleňuje Schengenské *acquis* do rámca Európskej únie, v ktorom sa uviedlo, že v prípade, „ak by v budúcnosti došlo k rokovaniam o prijatí nových členských štátov do Európskej únie, Schengenské *acquis* sa považuje za *acquis*, ktoré musí byť úplne prijaté kandidátskymi štátmi.“[\(54\)](#) Čo znamená, že sa tým vylúčila možnosť vstúpiť do Európskej únie bez toho, aby členský štát neprijal Schengenské *acquis*.

Ďalšími protokolmi v tomto smere sú: Protokol o uplatňovaní určitých aspektov článku 7a Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva na Spojené kráľovstvo a Írsko, Protokol o postavení Dánska a Protokol o postavení Spojeného kráľovstva a Írska.

Na základe čl. 1 Protokolu o uplatňovaní určitých aspektov článku 7a Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva na Spojené kráľovstvo a Írsko sa Spojenému kráľovstvu udelilo právo vykonávať na svojich hraniciach kontroly osôb vstupujúce na jeho územie a to v rozsahu potrebnom na overenie práva na vstup do Spojeného kráľovstva, ako aj na to, či sa povolenie na vstup osobám udelí.[\(55\)](#) To isté ustanovenie podľa čl. 2 platí aj pre Írsko, nakoľko medzi Spojeným kráľovstvom a Írskom už pred prijatím implementácie Schengenského *acquis* do Amsterdamskej zmluvy existovala „spoločná oblasť cestovania“, de facto akási britsko-írska obdoba Schengenu. Zároveň im bolo využívanie takéhoto systému umožnené aj naďalej. V čl. 3 tohto protokolu sa

proporčne prijalo ustanovenie na základe ktorého sa aj ostatným členským štátom uznalo právo vykonávať na svojich hraniciach alebo na ktoromkoľvek mieste vstupu kontroly osôb žiadajúcich o vstup na ich územie v prípade ak prichádzajú zo Spojeného kráľovstva alebo z územia, ktoré sú pod jeho správou.⁽⁵⁶⁾ V súvislosti s Írskom je potrebné ešte povedať, že v jeho prípade nato, aby sa na neho začali vzťahovať bežné ustanovenia Amsterdamskej zmluvy stačí len „písomne upovedomiť predsedu Rady o tom, že si už neželá byť predmetom podmienok Protokolu o postavení Spojeného kráľovstva a Írska.“⁽⁵⁷⁾

Hlavný dôvod neochoty zo strany Spojeného kráľovstva pristúpiť k Schengenskému *acquis* spočíva na tom, že jeho občania nie sú povinní vlastniť osobné doklady, pokiaľ nechcú viest' motorové vozidlo, alebo vystrečovať mimo britského územia. Pristúpením k Schengenskému *acquis* by sa vlastníctvo osobných dokladov stalo povinnosťou.

Rozhodnutím rady z 29. mája 2000, ktoré sa týka požiadavky Spojeného kráľovstva Veľkej Británie a Severného Írska zúčastňovať sa na niektorých ustanoveniach schengenského *acquis* (2000/365/ES), vychádzajúc pritom z požiadavky zo strany Spojeného kráľovstva z 20. mája, 9. júla a 6. októbra 1999 bolo Radou odobrená spolupráca v niektorých ustanoveniach schengenského *acquis*. Zvlášť pokiaľ ide o oblasť policajnej a súdnej spolupráce v trestných veciach, boja proti drogám a Schengenského informačného systému (SIS).⁽⁵⁸⁾

K obdobným požiadavkám došlo aj zo strany Írska. Rozhodnutím Rady z 28. februára 2002 o požiadavke Írska zúčastňovať sa na niektorých ustanoveniach schengenského *acquis* (2002/192/ES) bolo Írsku vyhovené.⁽⁵⁹⁾

Čo sa týka azylu, ten je v rámci Amsterdamskej zmluvy upravený v čl. 63 a spomína sa aj v Protokole o azyle pre štátnych príslušníkov členských štátov Európskej únie. Význam Amsterdamskej zmluvy v súvislosti s azylom spočíva predovšetkým v tom, že položil základ pre prijatie komunitárnych právnych predpisov v tejto veci. Nakoľko Dublinský dohovor do prijatia Amsterdamskej

zmluvy predstavoval len zmluvu medzinárodného charakteru, ktorá bola prijatá mimo právny rámec Európskeho spoločenstva, bolo potrebné prijať príslušný právny predpis komunitárneho práva určujúci kritéria a postupy pre určenie členského štátu zodpovedného za posúdenie žiadosti o azyl. Stalo sa tak dňa 18. februára 2003, kedy bolo prijaté Nariadenie Rady (ES) č. 343/2003, ktorým sa ustanovujú kritéria a mechanizmy na určenie členského štátu zodpovedného za posúdenie žiadosti o azyl podanej štátnym príslušníkom tretej krajiny v jednom z členských štátov, známy tiež ako Dublin II.

Pre účely uplatňovania ustanovení Nariadenia Rady (ES) 343/2003 je nevyhnutné používať systém Eurodac, ktorý umožní stanovenie presnej totožnosti žiadateľa o azyl na základe jednoznačného identifikára, a to odtlačkov prstov. Systém Eurodac bol zriadený Nariadením Rady (ES) 2725/2000 z 11. decembra 2000, týkajúceho sa zriadenia systému „Eurodac“ na porovnávanie prstov pre účinné uplatňovanie Dublinského dohovoru. Stanovila sa pritom povinnosť odoberania otlačkov všetkých prstov každého žiadateľa o azyl vo veku aspoň 14 rokov za účelom overenia, či žiadateľ nepožiadal o azyl už v inom členskom štáte, v snahe vyhnúť sa sporom v určení príslušnosti štátu zodpovedného za preskúmanie žiadosti o azyl.[\(60\)](#)

Priestor pre expanziu, ale aj obmedzenia

Doteraz predposlednou zmluvou, ktorou sa kroval európsky integračný proces bola Zmluva z Nice, resp. Zmluva z Nice, ktorou sa menia a dopĺňajú Zmluva o Európskej únii, Zmlovy o založení Európskych spoločenstiev a niektoré súvisiace akty ako znie jej oficiálny názov.[\(61\)](#) Hlavný prínos Zmluvy z Nice spočíval v tom, že doriešil mnohé inštitucionálne nedostatky súvisiace s ďalším rozširovaním Európskej únie. Tie zostali nedoriešené ešte z čias prijímania Amsterdamskej zmluvy. Prijatím Zmluvy z Nice došlo nie len k inštitucionálnej reforme viacerých orgánov Európskej únie, ale predovšetkým k príprave takých ustanovení, ktoré boli potrebné pre ďalšie rozširovanie smerom na východ a juh Európy.

V poradí k piatemu a doteraz počtom najväčšiemu rozšíreniu Európskeho spoločenstva (nakolko išlo až o desať nových členských štátov) došlo 1. mája 2004, kedy k Európskej únii pristúpili: Cyprus, Česká republika, Estónsko, Litva, Lotyšsko, Malta, Poľsko, Slovensko a Slovinsko. Stalo sa tak na základe Zmluvy o pristúpení Českej republiky, Estónska, Cypru, Lotyšska, Litvy, Maďarska, Malty, Poľska, Slovinska a Slovenska k Európskej únii.[\(62\)](#) K podpisu prístupovej zmluvy došlo 16. apríla 2003 v Aténach.

V súvislosti s prístupom desiatich nových členských štátov k Európskej únii, s výnimkou Cypru a Malty, vo zvyšných ôsmich nových členských štátoch boli v prístupovej zmluve zakotvené prechodné ustanovenia o dočasnom obmedzení slobodného pohybu pracovníkov z týchto nových členských štátov na pracovné trhy starých členských štátov. Obmedzenie pritom malo platiť na obdobie maximálne sedem rokov, s tým, že bolo rozdelené do troch etáp podľa vzorca 2+3+2.[\(63\)](#) Obmedzenie nebolo možné uplatniť na žiadnu inú kategóriu občanov z nových členských štátov, len na migrujúcich pracovníkov. Zároveň sa prijalo preferenčné pravidlo (princíp komunitárnej prednosti),

podľa ktorého členské štáty EÚ mali pri zamestnávaní (bez ohľadu na uplatňovanie dočasného obmedzenia) uprednostňovať občanov z EÚ-8 pred občanmi z tretích krajín.[\(64\)](#)

V prvej etape, ktorá trvala medzi 1. májom 2004 až 30. aprílom 2006 sa rozhodlo neuplatňovať obmedzenia na svoje pracovné trhy pre občanov z ôsmich nových členských štátov len Švédsko a Írsko. Svoj pracovný trh otvorilo ešte aj Spojené kráľovstvo, aj keď v tomto prípade došlo k istému obmedzeniu, a to k obmedzeniu prístupu k sociálnym dávkam. Pre pracovníkov z EÚ-8 bola zároveň uvalená povinnosť administratívneho charakteru, a to do 30 dní od nástupu do zamestnania zaregistrovať sa do programu pod názvom Zamestnanecká regisitračná schéma (Worker Registration Scheme, resp. WRS). Ostatných dvanásť členských štátov zachovalo režim pracovných povolení, ktorý bol v niektorých prípadoch kombinovaný s kvótami. Pokial ide o nové členské štáty, tie svoje pracovné trhy otvorili, s výnimkou Poľska, Slovinska a Maďarska, ktoré zaviedli recipročné obmedzenia voči pracovníkom z EÚ-12.

Dňa 16. septembra 2005 na stretnutí o voľnom pohybe osôb sa konštatuje, že tie štáty, ktoré sa rozhodli v prvej etape neuplatňovať žiadne obmedzenia – teda Švédsko, Írsko a Spojené kráľovstvo sú vo všeobecnosti spokojní so svojím rozhodnutím, pričom vyzdvihli jeho pozitíva na tamojšie ekonomiky. Na stretnutí sa zároveň konštatovalo, že dočasné obmedzenia slobodného pohybu pracovníkov viedlo k neobvyklému nárastu vyslaných pracovníkov a pracovníkov, ktorí boli evidovaní ako SZČO. De facto išlo o fiktívne poskytovanie služieb, či fiktívne subdodávateľské vzťahy, na ktoré sa už obmedzenia nevzťahovali.

Počas trvania druhej etapy – v rozmedzí od 1. mája 2006 do 30. apríla 2009, väčšina starých členských štátov prehodnotila svoj postoj k dočasnému obmedzeniu a postupne dochádzalo k otváraniu tamojších pracovných trhov.[\(65\)](#)

K 1. máju 2009 – teda na začiatku tretej etapy, ktorá trvalá až do 30. apríla 2011 svoje pracovné trhy otvorili Dánsko a Belgicko. Zostávajúce dva štáty, a to Nemecko a Rakúsko⁽⁶⁶⁾ svoje pracovné trhy otvorili až po uplynutí sedem ročného obdobia, teda až 1. mája 2011.

K šiestemu rozšíreniu Európskeho spoločenstva došlo 1. januára 2007, kedy k Európskej únii pristúpili Bulharsko a Rumunsko. Udialo sa tak na základe Zmluvy o pristúpení Bulharska a Rumunska k Európskej únii.⁽⁶⁷⁾ K jej podpisu došlo 25. apríla 2005. Aj v tomto prípade bolo prístupovou zmluvou umožnené členským štátom využiť ustanovenie o dočasnom obmedzovaní práva zamestnať sa pracovníkom z týchto dvoch štátov v rámci pracovných trhov členských štátov. No na rozdiel od predošej prístupovej zmluvy a po skúsenostiach z Nemecka a Rakúska o enormnom náraste zamestnávaných pracovníkov ako SZČO, či cez fiktívne uzatváranie obchodných zmlúv medzi firmami o poskytovaní služieb, ktorých predmetom zmluvy bolo poskytovanie pracovnej sily, bola občanom Bulharska a Rumunska týmito dvoma štátmi obmedzená nielen sloboda pohybu za prácou, ale aj sloboda poskytovať služby zahrnujúce dočasný pohyb pracovníkov.⁽⁶⁸⁾ Čo de iure znamená, že im boli odopreté dve zo štyroch základných slobôd na ktorých Európska únia bola založená.⁽⁶⁹⁾ Bulharsko a Rumunsko svoje pracovné trhy pre všetkých dvadsať päť členských štátov otvorili okamžite.

Naproti tomu, Bulharsku a Rumunsku okamžite po vstupe do EÚ svoje pracovné trhy otvorili len Fínsko, Švédsko, Česká republika, Cyprus, Estónsko, Litva, Lotyšsko, Poľsko, Slovensko a Slovinsko.

Po dvojročnom prechodnom období (prvá etapa), ktoré trvalo od 1. januára do 31. decembra 2008, svoje pracovné trhy otvorili ešte aj Španielsko, Portugalsko, Grécko, Dánsko a Maďarsko. V prípade Španielska došlo v roku 2011 k občanom Rumunska k opätnovnému zavedeniu obmedzení pre pracovníkov z tohto štátu.

V tretej etape, v rozmedzí 1. januára 2011 a 31. decembra 2013 svoje pracovné trhy pre pracovníkov z Bulharska a Rumunska, v roku 2012 otvorili Taliansko a Írsko a z nečlenských štátov spoločenstva ešte aj Island a Nórsko. V prípade štátov Beneluxu, Francúzska, Nemecka, Malty, Rakúska a Spojeného kráľovstva boli ich pracovné trhy sprístupnené až po uplynutí sedem ročného prechodného obdobia, teda až od 1. januára 2014.

Po Lisabone...

Doteraz poslednou prijatou integračnou zmluvou je Lisabonská zmluva, známa tiež ako Zmluva o fungovaní Európskej únie.[\(70\)\(71\)](#) Aj napriek peripetiám, ktoré jej predchádzali, zmluva bola podpísaná 13. decembra 2007 v Lisabone a do platnosti vstúpila 1. decembra 2009. Lisabonskou zmluvou sa Európske spoločenstvo inštitucionálne mení na Európsku úniu.

O uvedomovaní si významu európskeho občianstva svedčí i jeho zaradenie hneď do Druhej časti Lisabonskej zmluvy pod názvom Nediskriminácia a občianstvo únie. Konkrétnie ide o články 18 až 25.

Pokiaľ ide o ustanovenia upravujúce spoločný trh a v rámci neho voľný pohyb pracovníkov, právo usadiť sa, či právo poskytovať služby rozličnej povahy (činnosti priemyselnej, obchodnej, remeselnej, i v oblasti slobodných povolanií), tie sú upravené v Tretej časti – Vnútorné politiky a činnosti únie, Hlava IV – Voľný pohyb osôb služieb a kapitálu. Konkrétnie o tom pojednávajú články 45 až 62. Oblasti vzťahujúce sa na hraničné kontroly, azyl a pristáhovalectvo sú v Lisabonskej zmluve upravené v Tretej časti – Vnútorné politiky a činnosti únie, Hlava V pod názvom Priestor slobody, bezpečnosti a spravodlivosti, Kapitola 2 – Politiky vzťahujúce sa na hraničné kontroly, azyl a pristáhovalectvo (čl. 77-80). Okrem týchto oblastí sú súčasťou Tretej časti – Vnútorné politiky a činnosti únie, Hlavy V – Priestor slobody, bezpečnosti a spravodlivosti aj justičná spolupráca v občianskych veciach (Kapitola 3), justičná spolupráca v trestných veciach (Kapitola 4) a policajná spolupráca (Kapitola 5).[\(72\)](#)

Nateraz posledným štátom, ktorý k Európskej únii pristúpil bolo Chorvátsko. Stalo sa tak 1. júla 2013 na základe Zmluvy o pristúpení Chorvátska k Európskej únii z 24. apríla 2012.[\(73\)](#) Tým sa počet členských

štátov únie navýšil na dvadsaťosem. Rovnako ako aj pri predošlých dvoch rozširovaniach, aj v tomto prípade bolo prístupovou zmluvou ustanovené sedemročné prechodné obdobie. Okamžite po vstupe Chorvátska do Európskej únie mu svoje pracovné trhy otvorili Dánsko, Fínsko, Írsko, Portugalsko, Švédsko, Estónsko, Litva, Lotyšsko, Poľsko, Maďarsko, Česká republika, Slovensko, Bulharsko a Rumunsko.

Mgr. Alexander Onufrák, PhD., Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Filozofická fakulta, Katedra politológie, Šrobárova 2, 040 59 Košice, Slovenská republika. Kontakt na autora: alexander.onufrak@upjs.sk

Poznámkový aparát

- (1) Príspevok je súčasťou riešenia grantového projektu KEGA č. 017UPJŠ-4/2014 Antológia textov z medzinárodných vzťahov a geopolitiky. Vedúci projektu doc. PhDr. Tomáš Koziak, PhD.
- (2) Vzhľadom na miesto, kde bola táto zmluva podpísaná, v odbornej literatúre je sa možné pomerne často stretnúť aj s pomenovaním **Parížska zmluva**. Samotná zmluva vstúpila do platnosti až 23. júla 1952 a jej platnosť vypršala na 50. výročie od jej podpisu, to je 23. júla 2002.
- (3) Treaty establishing The European Coal and Steel Community and Annexes I-III. Paris, 18. April 1951 [online]. [cit. 23/04/2016]. Dostupné na
[<http://old.eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:11951K:EN:PDF>](http://old.eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:11951K:EN:PDF).
- (4) PIODI F.: The Committees of the Common Assembly (Study of the main work of the Committees of the Common Assembly of the ECSC between 1952 and 1958) [online]. Archive and Documentation Centre (CARDDOC). Directorate General for the Presidency European Parliament. Luxembourg, 2008, s. 51-52. [cit. 24/04/2016]. Dostupné na
[<http://www.europarl.europa.eu/pdf/cardoc/0960_CECA_BrochureEN_FINAL.pdf>](http://www.europarl.europa.eu/pdf/cardoc/0960_CECA_BrochureEN_FINAL.pdf).
- (5) Treaty establishing The European Coal and Steel Community. Ref. 3, čl. 69.
- (6) Treaty establishing The European Coal and Steel Community. Ref. 3, čl. 69.

- (7) PIODI, F.: Ref. 4, s. 50.
- (8) Treaty establishing The European Coal and Steel Community. Ref. 3, čl. 69.
- (9) PIODI, F.: Ref. 4, s. 51.
- (10) **Rímske zmluvy** pozostávajú zo *Zmluvy o založení Európskeho hospodárskeho spoločenstva* (ďalej EHS) a *Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva pre atómovú energiu* (ďalej EURATOM), ako aj celého radu protokolov, niekoľkých dohovorov a viacerých vyhlásení zámerov a vyhlásení členských štátov. Obe zmluvy vstúpili do platnosti 1. januára 1958.
- (11) Rímske zmluvy [online]. [cit. 23/04/2016]. Dostupné na <www.nrsr.sk/web/dynamic/Download.aspx?DocID=186729>.
- (12) Rímske zmluvy. Ref. 11, čl. 3.
- (13) Rímske zmluvy. Ref. 11, čl. 48 ods. 2.
- (14) Rímske zmluvy. Ref. 11, čl. 3-4.
- (15) Rímske zmluvy. Ref. 11, čl. 51.
- (16) Rímske zmluvy. Ref. 11, čl. 52.
- (17) Rímske zmluvy. Ref. 11, čl. 57.
- (18) Rímske zmluvy. Ref. 11, čl. 51 a 58.
- (19) *Luxemburská zmluva* je tiež známa ako Zmluva, ktorou sa menia a dopĺňajú niektoré rozpočtové ustanovenia, či ako Prvá rozpočtová zmluva. Jej prijatím sa zmenil systém financovania Európskych spoločenstiev z príspevkov členských štátov na financovanie z vlastných zdrojov. Zároveň došlo i k zavedeniu spoločného rozpočtu Európskych spoločenstiev. K jej podpisu došlo 22. apríla 1970. Do platnosti vstúpila 1. januára 1971.
- (20) *Druhá Bruselská zmluva*, známa tiež ako Druhá rozpočtová zmluva či ako Zmluva, ktorou sa menia a dopĺňajú niektoré finančné ustanovenia, bola podpísaná 22. júla 1975 a do platnosti vstúpila 1. júla 1977. Jej prijatím

došlo opäťovne k zmene a doplneniu niektorých finančných ustanovení uvedených v predošlých zmluvách. Posilnila sa predovšetkým právomoc Európskeho parlamentu, ktorý získal právo zamietnuť, resp. neprijať rozpočet Európskych spoločenstiev a udeliť absolutórium Komisii za jeho plnenie. Zároveň došlo k vytvoreniu Dvora audítorov, ktorého cieľom mal byť dohľad nad finančnými tokmi vynaloženými Európskymi spoločenstvami.

- (21) Prístupové procesy v prípade Nórska boli pozastavené, vzhľadom na odmietavé stanovisko Nórov v referende o vstupu Nórskeho kráľovstva do Európskych spoločenstiev zo dňa 25. septembra 1972.
- (22) *Documents concerning the accession to the European Communities of the Kingdom of Denmark, Ireland, the Kingdom of Norway and the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland [online]. In: Official Journal of the European Communities. L 73 Special Edition, 27 March 1972. [cit. 23/04/2016].* Dostupné na <<http://old.eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:1972:073:FULL:EN:PDF>>.
- (23) *Documents concerning the accession of the Hellenic Republic to the European Communities [online].* In: Official Journal of the European Communities. L 291, Volume 22, 19. November 1979. [cit. 23/04/2016]. Dostupné na <<http://old.eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:1979:291:FULL:EN:PDF>>.
- (24) *Documents concerning the accession of the Kingdom of Spain and the Portuguese Republic to the European Communities [online].* In: Official Journal of the European Communities. L 302, Volume 28, 15. November 1985. [cit. 23 / 04 / 2016]. Dostupné na <<http://old.eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:1985:302:FULL:EN:PDF>>.
- (25) Oficiálne sa Grónsko (ako súčasť Dánskeho kráľovstva) stalo súčasťou Európskych spoločenstiev 1. januára 1973. A to aj napriek tomu, že až 70% obyvateľov Grónska v referende o vstupe Dánska do Európskych

spoločenstiev hlasovalo proti vstupu. Situácia sa zmenila po roku 1979, kedy bola Grónsku zo strany Dánska udelená autonómia, a zvlášť po referende z 23. februára 1982, v ktorom sa jeho obyvatelia rozhodli z Európskych spoločenstiev vystúpiť. Dôvodom mali byť predovšetkým konflikty záujmov členských štátov s miestnym obyvateľstvom o práva v odvetví rybolovu.

- (26) *Treaty amending, with regard to Greenland, the Treaties establishing the European Communities*. In: Official Journal of the European Communities [online]. L 29, Volume 28, 1. February 1985 [cit. 23/04/2016]. Dostupné na <<http://old.eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:1985:029:FULL:EN:PDF>>.
- (27) Oficiálny názov tejto dohody je *Dohoda medzi vládami štátov Beneluxu, Spolkovou republikou Nemecko a Francúzskom o postupnom odstraňovaní kontrol na ich spoločných hraniciach*.
- (28) *Dohoda medzi vládami štátov Hospodárskej únie Beneluxu, Spolkovej republiky Nemecko a Francúzskej republiky o postupnom odstraňovaní kontrol na ich spoločných hraniciach, podpísaná v Schengene 14. júna 1985* [online]. In: Úradný vestník Európskej únie. L 239/13, 22. 9. 2000. [cit. 23/04/2016]. Dostupné na <[http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:42000A0922\(01\)&from=EN](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:42000A0922(01)&from=EN)>.
- (29) *Dohoda medzi vládami štátov Hospodárskej únie Beneluxu, Spolkovej republiky Nemecko a Francúzskej republiky o postupnom odstraňovaní kontrol na ich spoločných hraniciach*, podpísaná v Schengene 14. júna 1985. Ref. 28, čl. 1-16.
- (30) *Dohoda medzi vládami štátov Hospodárskej únie Beneluxu, Spolkovej republiky Nemecko a Francúzskej republiky o postupnom odstraňovaní kontrol na ich spoločných hraniciach*, podpísaná v Schengene 14. júna 1985. Ref. 28, čl. 17-33.
- (31) Napríklad Hlava III Jednotného európskeho aktu pojednáva o európskej spolupráci v oblasti zahraničnej politiky. Blížšie: *Jednotný európsky akt* [online]. [c i t. 2 3 / 0 4 / 2 0 1 6] . Dostupné na

<<https://www.nrsr.sk/web/Static/sk-SK/EU/Doc/jednotny-europsky-akt.pdf>>

(32) Aj keď termín *Európsky parlament* zhromaždenie používalo od roku 1962, oficiálne sa po prvý krát tento termín objavuje až v Jednotnom európskom akte.

(33) *Jednotný európsky akt.* Ref. 31, čl. 13.

(34) *Jednotný európsky akt.* Ref. 31, čl. 14.

(35) Oficiálny názov tohto dohovoru znie *Vykonávací dohovor Schengenskej dohody*.

(36) *Dohovor, ktorým sa vykonáva Schengenská dohoda zo 14. júna 1985 [online].* In: Úradný vestník Európskej únie. L 239/19, 22/9/2000, s. 9-52. [c i t . 2 3 / 0 4 / 2 0 1 6] . D o s t u p n é n a <[http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:42000A0922\(02\)&from=SK](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:42000A0922(02)&from=SK)>.

(37) *Dohovor, ktorým sa vykonáva Schengenská dohoda zo 14. júna 1985.* Ref. 36, čl. 2 ods. 2.

(38) Historicky najvyšší počet žiadostí o azyl bol zaznamenaní začiatkom 90. rokov minulého storočia. Absolútne najvyšší počet žiadostí o azyl bol v roku 1992, keď ich celkový počet atakoval 700 tisícovú hranicu. Pritom len v Nemecku bolo podaných viac než 438 tisíc žiadostí. Bližšie: ONUFRÁK, Alexander. *Aktuálne problémy medzinárodnej migrácie* (Dizertačná práca). Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Filozofická Fakulta 2013, s. 69 a 138.

(39) *Maastrichtskou zmluvou* nielenže došlo k rozsiahlej úprave predošlých integračných zmlúv, ale v prvom rade výraznou mierou prispela k hlbšej integrácií medzi európskymi národmi. Snahou signatárov Maastrichtskej zmluvy bolo pozdvihnúť procesy európskej integrácie na úplne novú úroveň, vychádzajúc pritom z hodnôt a princípov akými sú: sloboda, súdržnosť, solidarita, demokracia, rešpektovanie ľudských práv a slobôd,

princíp právneho štátu, posilňovanie a zблиžovanie ekonomík, hospodársky a sociálny pokrok, podpora spoločných hodnôt a záujmov, podpora medzinárodnej spolupráce, bezpečnosti, stability a podobne. Za inovatívny prvok tejto zmluvy bolo nastolenie princípu subsidiarity, čo znamená prijímať rozhodnutia čo najbližšie k občanovi, no zároveň došlo k vytýčeniu oblastí, o ktorých ešte rozhodujú členské štaty a tie, ktoré už prešli pod spoločné európske rozhodovanie. Výsledkom bolo ustanovenie „Európskeho spoločenstva“ pod názvom Európska únia (EÚ), ktoré stojí na troch pilieroch.

- (40) *Zmluva o Európskej únii* [online]. čl. 3b. [cit. 23/04/2016]. Dostupné na <<http://www.nrsr.sk/web/Static/sk-SK/EU/Doc/maastrichtska-zmluva.pdf>>.
- (41) *Zmluva o Európskej únii*. Ref. 40, čl. J.1 2.
- (42) *Zmluva o Európskej únii*. Ref. 40, čl. K.1 1-9.
- (43) Bližšie o občianstve EÚ napríklad KOZIAK, Tomáš, EŠTOK, Gabriel, BZDILOVÁ, Renáta, ONUFRÁK, Alexander, HREHOVÁ, Mária, BARDOVIČ, J. *Dejiny európskej integrácie – vybrané kapitoly*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Filozofická fakulta, 2015, s. 66-88; WEISS, Peter. *Formovanie euroobčianstva – deficity, predpoklady*. In: GBÚROVÁ, Marcela (ed.). *Formovanie európskej občianskej spoločnosti*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Filozofická fakulta, 2005, s. 40-54.
- (44) *Zmluva o Európskej únii*. Ref. 40, čl. 8 1.
- (45) *Zmluva o Európskej únii*. Ref. 40, čl. 123 a čl. 126.
- (46) *Amsterdamská zmluva, ktorá mení zmluvu o Európskej únii, Zmluvy o založení Európskych spoločenstiev a niektoré súvisiace akty* [online]. čl. 189 a čl. 2 *Protokolu o orgánoch s ohľadom na rozširovanie Európskej únie*. [cit. 23/04/2016]. Dostupné na <<http://www.ncsr.sk/web/Static/sk-SK/EU/Doc/amsterdamska-zmluva.pdf>>.

(47) Amsterdamská zmluva, ktorá mení zmluvu o Európskej únii, Zmluvy o založení Európskych spoločenstiev a niektoré súvisiace akty. Ref. 46, čl. 62.

(48) **Schengenské *acquis*** pozostáva zo: 1. Schengenskej dohody zo dňa 14. júna 1985 uzavretou medzi vládami Beneluxu Spolkovou republikou Nemecko a Francúzskom o postupnom zrušení kontroly na spoločných hraniciach; 2. Schengenského dohovoru zo dňa 19. júna 1990, ktorá podrobňím spôsobom upravuje a dopĺňuje ustanovenia vytýčené v Schengenskej dohode; 3. Protokolov a dohôd o pristúpení k Schengenskej dohode z roku 1985 a k Schengenskému dohovoru s Talianskom (podpísaná v Paríži 27. novembra 1990), Španielskom a Portugalskom (podpísaná v Bonne 25. júna 1991), Gréckom (podpísaná v Madride 6. novembra 1992), Rakúskom (podpísaná v Bruseli 28. apríla 1995) a Dánskom, Fínskom a Švédskom (podpísané v Luxemburgu 19. decembra 1996) s príslušnými záverečnými aktmi a spoločnými Vyhláseniami; 4. Rozhodnutí a vyhlásení priatými Výkonným výborom, ktorý bol založený Schengenským dohovorom v roku 1990 a všetkými aktmi (rozhodnutiami) orgánov, ktorým na to dal rozhodovacie právomoci Výkonný výbor.

(49) EUROIURIS: *História a vývoj schengenského *acquis** [online]. [cit. 23/04/2016].
Dostupné na
<http://www.schengen.euroiuris.sk/index.php?link=historia_vyvoj_schen_gen_acq>.

(50) Amsterdamská zmluva, ktorá mení zmluvu o Európskej únii, Zmluvy o založení Európskych spoločenstiev a niektoré súvisiace akty. Ref. 46, čl. 2 Protokolu, ktorým sa začleňuje Schengenské *acquis* do rámca Európskej únie.

(51) Bližšie k problematike **Severskej pasovej únie** napríklad POKORNÝ, Jiří. *Severské země a problematika evropské integrace*. In: GOŇCOVÁ, Marta a kol. *Evropská politická společnost*. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 311-339.

- (52) Amsterdamská zmluva, ktorá mení zmluvu o Európskej únii, Zmluvy o založení Európskych spoločenstiev a niektoré súvisiace akty. Ref. 46, čl. 6. Protokolu, ktorým sa začleňuje Schengenské *acquis* do rámca Európskej únie.
- (53) V dňoch 11.-12. decembra 1992 sa na zasadnutí Európskej rady Dánsku ponúklo riešenie, vďaka ktorému sa mu umožnilo uskutočniť v poradí druhé referendum o ratifikácii Maastrichtskej zmluvy. Na Faerské ostrovy a Grónsko sa Schengenské *acquis* nevzťahuje. Na druhej strane, tak Faerské ostrovy ako aj Grónsko uplatňujú ustanovenia o pohybe osôb vytýčené Severskou pasovou úniou, vďaka čomu občania týchto štátov nepodliehajú hraničným kontrolám.
- (54) Amsterdamská zmluva, ktorá mení zmluvu o Európskej únii, Zmluvy o založení Európskych spoločenstiev a niektoré súvisiace akty. Ref. 46, čl. 8 Protokolu, ktorým sa začleňuje Schengenské *acquis* do rámca Európskej únie.
- (55) Amsterdamská zmluva, ktorá mení zmluvu o Európskej únii, Zmluvy o založení Európskych spoločenstiev a niektoré súvisiace akty. Ref. 46, čl. 1 Protokol o uplatňovaní určitých aspektov článku 7a Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva na Spojené kráľovstvo a Írsko.
- (56) Amsterdamská zmluva, ktorá mení zmluvu o Európskej únii, Zmluvy o založení Európskych spoločenstiev a niektoré súvisiace akty. Ref. 46, čl. 3 Protokol o uplatňovaní určitých aspektov článku 7a Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva na Spojené kráľovstvo a Írsko.
- (57) Amsterdamská zmluva, ktorá mení zmluvu o Európskej únii, Zmluvy o založení Európskych spoločenstiev a niektoré súvisiace akty. Ref. 46, čl. 8 Protokol o postavení Spojeného kráľovstva a Írska.
- (58) *Rozhodnutie Rady z 29. mája 2000, ktoré sa týka požiadavky Spojeného kráľovstva Veľkej Británie a Severného Írska zúčastňovať sa na niektorých ustanoveniach schengenského *acquis* (2000/365/ES) [online]. In: Úradný vestník Európskych spoločenstiev. L 131/43, 1.6.2000. [cit. 24/04/2016]. Dostupné na*

[<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:32000D0365&from=EN>](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:32000D0365&from=EN).

(59) *Rozhodnutím Rady z 28. februára 2002 o požiadavke Írska zúčastňovať sa na niektorých ustanoveniach schengenského *acquis* (2002/192/ES) [online]*. In: Úradný vestník Európskej únie, L 64/20, 7.3.2002. [cit. 24/04/2016]. Dostupné na [<http://old.eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:19:04:32002D0192:SK:PDF>](http://old.eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:19:04:32002D0192:SK:PDF).

(60) *Nariadenie Rady (ES) 2725/2000 z 11. decembra 2000, týkajúceho sa zriadenia systému „Eurodac“ na porovnávanie prstov pre účinné uplatňovanie Dublinského dohovoru [online]*. In: Úradný vestník Európskych spoločenstiev. L 316, 15.12.2000, s. 1 - 10. [cit. 24/04/2016]. Dostupné na [<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:3200R2725:SK:HTML>](http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:3200R2725:SK:HTML).

(61) Táto zmluva bola podpísaná 26. februára 2001 vo francúzskom meste Nice a do účinnosti vstúpila 1. februára 2003. Jej prijatím došlo opäťovne k úprave a doplneniu viacerých ustanovení prijatých ešte v predošlých úpravách (konkrétnie išlo o Rímske zmluvy a Maastrichtskú zmluvu), ktoré už nedokázali adekvátnym spôsobom reagovať na nové integračné výzvy.

(62) *Zmluva o pristúpení Českej republiky, Estónska, Cypru, Lotyšska, Litvy, Maďarska, Malty, Poľska, Slovinska a Slovenska k Európskej únii [online]*. In: Úradný vestník Európskej únie, L 236, 23. September 2003. [cit. 27/04/2016]. Dostupné na [<http://old.eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2003:236:FULL:EN:PDF>](http://old.eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2003:236:FULL:EN:PDF).

(63) Bližšie: *Oznámenie Komisie Rade, Európskemu parlamentu, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov: Správa o fungovaní prechodných opatrení ustanovených v Zmluve o pristúpení z roku 2003 (obdobie 1. máj 2004 - 30. apríl 2006) [online]*. [cit. 27/04/2016]. Dostupné na

[<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX-X:52006DC0048&from=SK>](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX-X:52006DC0048&from=SK).

(64) *Zmluva o pristúpení Českej republiky, Estónska, Cypru, Lotyšska, Litvy, Maďarska, Maly, Poľska, Slovinska a Slovenska k Európskej únii.* Ref. 62. Zoznam uvedený v článku 24 aktu o pristúpení.

(65) K 1. máju 2006 úplne svoj pracovný trh otvorilo Fínsko, Grécko, Portugalsko a Španielsko. Luxembursko svoj pracovný trh otvorilo len čiastočne, a to v odvetviach ako poľnohospodárstvo, vinárstvo, hotelierstvo a stravovacie služby. V roku 2006 svoje pracovné trhy otvorili ešte aj Island a Nórsko. Postupne svoje pracovné trhy otvorili: Taliansko (21. júla 2006), Holandsko (1. mája 2007), Luxembursko (1. novembra 2007 – úplne) a Francúzsko (1. júla 2008).

(66) V súvislosti s Rakúskom je potrebné spomenúť mechanizmus prideľovania pracovných povolení - tzv. Bundeshochstzahl, ktorý zákonom presne stanovoval kvóty pracujúcich pochádzajúcich mimo Rakúska. Tento počet pritom nesmel prekročiť 8% pracovnej sily Rakúska.

(67) *Zmluva o pristúpení Bulharska a Rumunska k Európskej únii [online].* In: Úradný vestník Európskej únie, L 157, Zv. 48, 21. jún 2005. [cit. 27/04/2016].
D o s t u p n é n a
[<http://old.eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005:157:FULL:SK:PDF>](http://old.eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005:157:FULL:SK:PDF).

(68) *Správa Komisie Rade o uplatňovaní prechodných opatrení týkajúcich sa voľného pohybu pracovníkov z Bulharska a Rumunska [online].* [cit. 27/04/2016]. Dostupné na [<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/HTML/?uri=CELEX-X:52011DC0729&from=EN>](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/HTML/?uri=CELEX-X:52011DC0729&from=EN).

(69) V tejto súvislosti do pozornosti dávam príspevok G. Eštoka pod názvom Kritériá demokratického procesu R. Dahla a demokratický deficit v EÚ. Bližšie pozri: EŠTOK, Gabriel. *Kritériá demokratického procesu R. Dahla a demokratický deficit v EÚ.* In: DOBIAŠ, Daniel, EŠTOK, Gabriel,

- ONUFRÁK, Alexander, BZDILOVÁ, Renáta (eds.). *Sloboda-Rovnosť Poriadok: Kam kráčaš demokracia*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Filozofická fakulta, 2012, s. 251-266.
- (70) *Zmluva o fungovaní Európskej únie [online]*. In: Úradný vestník Európskej únie. C 326/47, 26.10.2012. [cit. 27/04/2016]. Dostupné na <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=SK>>.
- (71) Bližšie k Lisabonskej zmluve napríklad GBÚROVÁ, Marcela. *Národné štáty a európska integrácia*. In: GOŇCOVÁ, Marta a kol. *Európská politická společnost*. Brno: Masarykova univerzita, 2010, s. 9-28.
- (72) *Zmluva o fungovaní Európskej únie*. Ref. 70. Tretia časť – Vnútorné politiky a činnosť únie. (čl. 26-89).

- (73) *Zmluva o pristúpení Chorvátska k Európskej únii [online]*. In: Úradný vestník Európskej únie, L 112/10, 24.2.2012. [cit. 27/04/2016]. Dostupné na <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=SK>>.

Použité zdroje

Odborné publikácie

- DOBIAŠ, Daniel, EŠTOK, Gabriel, ONUFRÁK, Alexander, BZDILOVÁ, Renáta (eds.). *Sloboda-Rovnosť-Poriadok: Kam kráčať demokracia.* Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Filozofická fakulta, 2012, 342 s.
- EŠTOK, Gabriel, GEFFERT, Richard, BZDILOVÁ, Renáta (eds.). *Ludské práva: Kam kráčať demokracia.* Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Filozofická fakulta, 2015, 488 s.
- GBÚROVÁ, Marcela (ed.). *Európske občianstvo a národná identita.* Prešov: Slovacontact, 2006, 295 s.
- GBÚROVÁ, Marcela (ed.). *Formovanie európskej občianskej spoločnosti.* Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Filozofická fakulta, 2005, 314 s.
- GBÚROVÁ, Marcela, GOŇCOVÁ, Marta (ed.), GONĚC, Vladimír, LYSÝ, Jozef. *Evropská integrace: Budování nové Evropy?* Brno: Masarykova univerzita, 2009, 214 s.
- GOŇCOVÁ, Marta a kol. *Evropská politická společnost.* Brno: Masarykova univerzita, 2010, 398 s.
- HIRTLOVÁ, Petra, LIĎÁK, Ján, SRB, Vladimír (eds.). *Mezinárodní migrace v Evropském kontextu: Sborník z mezinárodní vědecké konference.* Kolín: Nezávislé centrum pro studium politiky, Academia Rerum Civilium – Vysoká škola politických a společenských věd, 2008, 316 s.
- KOZIAK, Tomáš. *Federálna únia a britské projekty európskej integrácie do roku 1945.* Prešov: Slovacontact, 2003, 146 s.

- KOZIAK, Tomáš, EŠTOK, Gabriel. *Projects for European Integration in the First Half of the 20th Century*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Filozofická fakulta, 2015, 156 s.
- KOZIAK, Tomáš, EŠTOK, Gabriel, BZDILOVÁ, Renáta, ONUFRÁK, Alexander, HREHOVÁ, Mária, BARDOVIČ, J. *Dejiny európskej integrácie – vybrané kapitoly*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Filozofická fakulta, 2015, 150 s.
- KOZIAK, Tomáš, EŠTOK, Gabriel, BZDILOVÁ, Renáta, ONUFRÁK, Alexander, BARDOVIČ, J. *Európska integrácia – antológia textov*. Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Filozofická fakulta, 2015, 154 s.
- ŠTEFANČÍK, Radoslav, LENČ, Jozef. *Migračná politika národných štátov*. Trnava: Slovenská spoločnosť pre regionálnu politiku, 2011, 241 s.

Právne predpisy

- Amsterdamská zmluva, ktorá mení zmluvu o Európskej únii, Zmluvy o založení Európskych spoločenstiev a niektoré súvisiace akty. Čl. 189 a Čl. 2 Protokolu o orgánoch s ohľadom na rozširovanie Európskej únie [online]. [cit. 23 / 04 / 2016]. Dostupné na <<http://www.ncsr.sk/web/Static/sk-SK/EU/Doc/amsterdamska-zmluva.pdf>>.
- Dohoda medzi vládami štátov Hospodárskej únie Beneluxu, Spolkovej republiky Nemecko a Francúzskej republiky o postupnom odstraňovaní kontrol na ich spoločných hraniciach, podpísaná v Schengene 14. júna 1985 [online]. In: Úradný vestník Európskej únie. L 239/13, 22. 9. 2000. [cit. 23 / 04 / 2016]. Dostupné na <[http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:42000A0922\(01\)&from=EN](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:42000A0922(01)&from=EN)>.

- Dohovor, ktorým sa vykonáva Schengenská dohoda zo 14. júna 1985 [online]. In: Úradný vestník Európskej únie. L 239/19, 22.9.2000, s. 9-52. [cit. 23/04/2016]. Dostupné na <[http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:42000A0922\(02\)&from=SK](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:42000A0922(02)&from=SK)>.
- Jednotný európsky akt [online]. [cit. 23/04/2016]. Dostupné na internete:
- <<https://www.nrsr.sk/web/Static/sk-SK/EU/Doc/jednotny-europsky-akt.pdf>>.
- Rímske zmluvy [online]. [cit. 23/04/2016]. Dostupné na internete:
- <www.nrsr.sk/web/dynamic/Download.aspx?DocID=186729>.
- Treaty establishing The European Coal and Steel Community and Annexes I-III. Paris, 18. April 1951 [online]. [cit. 23/04/2016]. Dostupné na <<http://old.eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:11951K:EN:PDF>>.
- Zmluva o Európskej únii [online]. [cit. 23/04/2016]. Dostupné na <<http://www.nrsr.sk/web/Static/sk-SK/EU/Doc/maastrichtska-zmluva.pdf>>.
- Zmluva o fungovaní Európskej únie [online]. In: Úradný vestník Európskej únie. C 326/47, 26.10.2012. [cit. 27/04/2016]. Dostupné na <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=SK>>.

Ostatné

- EUROIURIS: *História a vývoj schengenského *acquis** [online]. [cit. 03/04/2014]. Dostupné na <http://www.schengen.euroiuris.sk/index.php?link=historia_vyvoj_schenge_n_acq>.

